Reinh. Hansen

Ledetraad

til

Nordisk Oldkyndighed.

Ledetraad

til

Nordisk Oldkyndighed,

udgiven

af

det kongelige

Nordiske Oldskrift-Selskab.

Kjöbenhavn.

Trykt i S. L. Mollers Bogtrykkeri.

1836.

Stedse har det været en Trang for det granskende Menneske at søge at kjende sit Udspring, sine Forfædres Herkomst og Bedrifter, og at sammenligne sin Hjemstavns eller Fædrenelands fordums Tilstand med den nærværende. Det fornemste Middel til at opnaae en saadan Kundskab er Historien, men denne maa dog, saasnart Spørgsmaalet gjelder om de fjerneste forbigangne Tider, støtte sig til to vigtige Hjælpevidenskaber, Oldgranskning og Naturgranskning, hvis inderlige Forbindelse i denne Henseende først i vore Dage har kunnet blive ret tydelig og indlysende. At Naturvidenskaberne for Nutiden og Efterslægten ere af stor Vigtighed, er klart for enhver; thi Erfaringen viser, at deres skabende Kraft efterhaanden omdanner Menneskelivet og daglig frembringer nye Underværker, der udmærke vor Tid som en høist vigtig Overgangsperiode, for Menneskeslægtens Udvikling og Vilkaar i det Hele, til en ny og bedre Tilstand, hvis Frugter dog først Efterslægten i fuldt Maal vil kunne nyde. Men, jo mere Tiderne forandres, des mere tiltrækkende, forlystende og lærerig vil Kundskaben om de ældre og ældste, forsaavidt denne kan erhverves, blive for det tænkende Menneske.

Disse Betragtninger have foranlediget Oldskrift-Selskabet til at udgive, som et Program for dets besluttede nye Foretagender, nærværende lille Skrift, der er bestemt til at meddele Almeenheden

en kortfattet Udsigt over den nordiske Oldkyndigheds vigtigste Hoveddele, for derved at vække den Opmærksomhed, Oldskrifterne have Krav paa, og som især maa ansees at være fornøden til Kundskab om de fædrelandske, ofte særdeles lærerige, Oldsager, som endnu hyppig fremdrages af Aartusinders og Aarhundreders Mulm, hvori de hidtil have været skjulte; for at saadanne ikke, naar de tilfældigviis opdages, herefter, som ofte tilforn, skulle udsættes for at sælges til Omstøbning i Smeltediglen, eller bortkastes og foragtes som aldeles unyttige og umærkværdige. Det første Afsnit om den oldnordiske Literatur er forfattet af Oldskrift-Committeens Medlem, Registrator i Geheime-Archivet N. M. Petersen, og det andet om Oldtids Mindesmærker og Oldsager af Inspecteuren ved Museet for nordiske Oldsager og ved Myntcabinettet, Canceliraad C. Thomsen, samt nogle Afdelinger videre udarbeidede af Oldsag-Committeens øvrige Medlemmer.

Vi haabe at have truffet det heldigste Tidspunkt til Bebudelsen af nye Foretagender af denne Art. De vigtigste Oldtidsminder fornye sig atter i Virkeligheden. Den Tid er vendt tilbage, da Folkets Udvalgte atter, ligesom i fordums Tider, samles til fælles Raadslagning om de almene Anliggender. Det er da saare naturligt, at Nutidens Blik henvendes til den længst svundne Oldtid ved at søge Kundskab om dens Aand og Daad i de Skrifter og Mindesmærker, hvor den kan findes. At aabne, saavidt muligt, Adgangen til disse Kilder for enhver, er vort Selskabs Hovedformaal; til dets Opnaaelse sigte ogsaa disse Blade.

Den oldnordiske Literaturs Omfang og Vigtighed.

Den varigste og fuldstændigste Maade, paa hvilken Minder om den nærværende Tid opbevares for Eftertiden, er skriftlige Efterretninger; den Lethed, hvormed de nu tilveiebringes og i tusende Viis ved Pressen mangfoldiggjøres, gjør dem uforgjængelige. I Oldtiden og Middelalderen var Vanskeligheden større, de skriftlige Mindesmærker derfor mindre udbredte, kostbarere, mere enkelte Mænds Eiendom, end det hele Folks, mindst uden Tvivl Almuens. Man tør derfor antage, at det, som deraf blev opbevaret, henhører til det Fortrinligste paa sin Tid, var noget som Landets fornemste og mest dannede Mænd satte høi Pris paa, og som derfor væsentlig maa bidrage til at give os Kundskab, ikke just om alle vigtige Begivenheder i de forsvundne Tider, men dog om deres fornemste Resultater.

Det, som i de allerældste Tider kun opbevaredes ved Traditionen, meget ofte i Form af Digte, blev efterhaanden opskrevet, enten i sin oprindelige traditionelle poetiske Form eller i en ved senere Tillæg forandret og udvidet prosaisk Fremstilling; man er derfor, ved at henvende den tilbørlige Opmærksomhed, saavel paa Formen, som paa Stoffet, i Stand til at bedømme, hvilke af disse Efterretninger der ere de ældste og paalideligste, og hvilke der ere yngre og mere forvanskede ved en mangfoldigere Tradition. Men for paa denne Maade nogenlunde at kunne bedømme en Literatur, der allerede for lang Tid siden kan ansees som sluttet, er Fuldstændighed af alle dens Frembringelser nødvendig. For at oplyse Vandets Beskaffenhed, der snart er salt, snart sødt, blødt eller haardt, gavnligt eller skadeligt, maa man forfølge Kilden fra dens Udspring igjennem alle dens Aarer. Ligesaa et Folks Literatur. Først da kan Sammenligning finde Sted med Hensyn til Form og Indhold, Stil og Behandling; først da kan Granskningen affsondre det Vigtige fra det Uvigtige, det Sande fra det Falske, det Ædle fra det Trivielle; og anvende den Kundskab, som ligger forborgen i den fjernere og nærmere Fortids Skatte, paa den nær-

værende Tid, der maa antages at have sit Udspring og sin Grund i det Forsvundne. Denne Tanke ligger til Grund for det Kongelige Nordiske Oldskrift-Selskabs Bestemmelse, efterhaanden at udgive alle historiske Skrifter og Fortællinger, som endnu ere tilbage paa Gammel-Islandsk, selv dem, som nærme sig eller gaae over i Fabelens Gebeet, thi kun derved vil man være i Stand til at erholde en fuldstændig og tydelig Forestilling om Fædrenes Daad, Bedrifter, Forfatning og hele legemlige og aandige Tilstand.

Hvilken Betydning og Vigtighed den oldnordiske Literatur har, kan kun erkjendes ved at betragte dens Forhold til europæisk Kultur i Almindelighed. Hvilket Diemed denne har, ved hvilke Midler den har virket, og hvilken Dannelse Folkene ved den have erholdt, kunne vi forudsætte som bekjendt; alle vore Læsere ere uden Tvivl enige i, at det er den fortrinligste, som Menneskeslægten hidtil kjender, at den især adskiller sig fra alle andre ved en bestandig Fremskriden, en Følge af vakt Tænkning, der aldrig tilfredsstilles, men gransker i det Uendelige. Ved denne stedse fortskridende Tænkning bevirkes en uafladelig Fremgang i alle Staters Liv, en uafbrudt Række af Forandringer og Forbedringer, der ikke blot angaae Statens ydre Former og Opfindelser i det Store, men udstrække sig til Livets simpleste og tilsyneladende ubetydelige Foretagender. Til denne Menneskehedens Udvikling er der især virket ad tvende Veie: Denne Tankens Uro, som viser sig saa velgjørende i sine Virkninger, skylde vi nemlig først og fornemmelig den gamle klassiske Literatur, Grækernes og Rommernes Skrifter; ved dem er den vakt, ved dem bliver den næret; ved dem skrider endog Kristendommen fremad. Ved Studiet af det græske og latinske Sprog er den nyere Filologi bleven til; ved den klassiske Olds historiske Monstre har den nyere Historie hævet sig til sin Fortrinlighed. Herom kan der blandt videnskabelig Dannede ikke vel være mere end een Mening; kun de Kortsynede tillægge de store udvendige Hjul en Maskines Bevægelse, uden at bemærke de indvendige Drev. Men med den gamle klassiske Literaturs Levninger har dernæst den nyere Tid forbundet en ny Art af aandig Virksomhed, som vel er opvoxet af en ældre Rod, men efterhaanden har formet sig til et nyt Træ med

anden Stamme og andre Frugter. Den gamle Tids Kundskab omfattede Mennesket, den nyere Tids tillige Naturen. Det, som Oldtiden især lagde Vind paa, var Mythologi, Sprog og Historie, samt Filosofi, eller i Almindelighed Menneskets Historie; det som Nutiden føiede til, er Kundskab om Verden med alle dens Dele eller i Almindelighed Naturens Historie. Den sidste kunde ikke blive til uden den første, ingen La Place uden Euklid; men begge have dog i deres senere Udviklinger fjernet sig saa langt fra hinanden, at de kunne ansees for uafhængige. Begge tilsammen fuldende Menneskehedens Dannelse. Spørge vi, til hvilken af disse Virksomheder den gamle nordiske Literatur slutter sig, maa Svaret naturligviis blive: til Oldtidens. Den indeholder, ligesom den græske og rommerske, nærmest kun religiose, historiske og lingvistiske Elementer; de filosofiske mangle; det vilde være ubilligt at fordre mere af den, end den i Følge sin Natur kan yde. Dens Vigtighed afhænger af, hvor vidt disse Elementer kunne have Indflydelse paa Nutiden. Det som vi da egentlig have at betragte er den Interesse, som de islandske Mindeskrifter ved deres Indhold kunne have, deels for Mennesket i Almindelighed, deels for Nordboen i Særdeleshed.

Ved det religiøse Element, forsaavidt det adskilles fra det reen historiske, forstaae vi de Levninger, der endnu haves af Odins Lære, der før Kristendommen var udbredt over hele Norden. De indeholdes i Eddaerne: den ældre eller Sæmunds Edda og den yngre eller Snorres Edda, begge saaledes kaldte efter deres formeente Samlere. De adskille sig væsentlig fra hinanden derved, at den ældre indeholder Elementer ældre end Kristendommen, Sange, som have faaet deres Tilværelse i selve Hedenold, men hvoraf kun Brudstykker ere tilbage; den yngre derimod Fortællinger, der vel grunde sig paa og ere opfyldte med Vers af den ældre, men som ere nedskrevne senere end Hedenskabet selv og opbevarede af enkelte den Tids Lærde som Minder af det Forsvundne; de meddele derfor ofte og dvæle ei sjelden ved barnagtige Forestillinger og udartede Træk af den gamle Tro. I denne Samling af Sagn findes tillige adskillige andre for største Delen ufuldstændige Minder af allehaande mythologiske Kundskaber, der stundum ere kastede forvirret imellem hinanden, og undertiden, for at

komme Hukommelsen til Hjælp, satte i Vers, omtrent som man engang ved latinske Vers søgte at indprente sig det rommerske Sprogs Regler. Det er da indlysende, at den første Samling er den vigtigste, og at den sidste især kommer i Betragtning, forsaavidt den tjener til at oplyse og fuldstændiggjøre hiin.

Det maatte synes besynderligt, om nogen nu vilde spørge: Og hvortil nytte da disse gamle Bøger? Spørgsmaalet vilde nemlig være det samme som: Hvortil nytter overhovedet mythologisk Kundskab? Og hvad have vi Nulevende at gjøre med vore Fædres Tro? Men Granskningen anspores her endnu i Særdeleshed ved disse ældgamle Mindesmærkers tilsyneladende Dunkelhed. Hvor meget der end hidtil er tænkt, forsket og skrevet, ja daglig skrives derom, synes man endnu ikke at være kommet paa det Rene med deres Indhold, og næsten hver ny Forfatter fremstiller nye Anskuelser. Af saadanne Systemer har man anvendt: et historisk, i Følge hvilket Guderne engang vare Mennesker, som viste deres Samtidige Velgjerninger eller vel endog, som nogle ville, falskelig udgave sig for Guder, og i begge Tilfælde dyrkedes som saadanne efter deres Død; et geografisk, i Følge hvilket de guddommelige Væsener, som Mythologien omtaler, engang vare virkelige Folkeslag paa Jorden, og Mytherne altsaa Minder om Begivenheder, som vare forefaldne ved Forbindelser eller Krige imellem disse Folk; et astronomisk, i Følge hvilket det fornemmelig var de Gamles Forestillinger om Verden, dens Oprindelse og Himmellegemernes Forandringer, med alt hvad der i Menneskets Liv afhænger deraf, som de indklædte i Mythernes mystiske Former, af hvilke altsaa Grundideerne igjen, naar Forskningen ikke trættes, atter lade sig udvikle; et fysisk, efter hvilket det ikke saa meget var Naturens Forandringer i det Store, som snarere de enkelte Stoffers Forbindelser, Kamp og Strid, som de Gamle vilde fremstille i deres Myther; endelig et allegoriserende, enten saa, at Guderne vare at betragte som personificerede Væsener, saa at snart Menneskets Forestillinger og Følelser, snart Naturen blev allegoriseret, eller saa, at det egentlig ikke var Mennesket i Almindelighed eller Nordboen i Særdeleshed, som fremstilledes under personificerede Former, men derimod hele Ver-

dens Historie, ja endog de fjerneste Folkeslags Karakteer og Begivenheder. Af disse Systemer have de Gamle selv ved enkelte Ytringer og Sammenstillinger givet Anledning til det historisk-geografiske og det astronomiske, hvilke derefter af Forfattere hos os paa ny ere optagne og fremstillede i den Sammenhæng de rimeligviis kunne have; men det er let at skjønne, at de kun i enkelte Tilfælde kunne være gyldige og ingenlunde anvendelige paa det Hele. Det fysiske har en Forfatter i Tyskland opfattet og anvendt saa barok, at der ikke blandt rolig Prøvende kan være Tvivl om dets Urimelighed. Den nordiske Mythologi antager tre lige høie guddommelige Væsener: den Hoie, den ligesaa Hoie, og den Tredie, og hvad mener man vel, at disse tre betegne? De tre materielle Grundvæsener, Svovl, Kvægsølv og Salt. Mythologien angiver en anden Tre-Eenhed, Brodrene Odin, Vile og Ve, hvad andet kunne da de være, end de tre Verdenslove: Tyngde, Bevægelse og Slægtskab, hvilke igjen falde sammen med hine tre: Svovl, Kvægsølv og Salt. Tordenguden Thor er naturligviis det elektriske Stof, hans Bælte altsaa den elektriske Kondensator, og hans Jernhandsker fortræffelige Ledere; naar de Gamle fortælle os saa meget om denne Guds Reise til Grjotungaard, saa vilde de deri ikke skildre andet, end Elektricitetens Virkning i Planteverdenen, og de handlende Væsener betegne Forstening, Kulstof, Suurstof, Magneten o. d. l. For fordomsfri Læsere gjendrive disse Ideer sig selv, naar de blot fremsættes. Men den verdenshistoriske Udtydning vil ligesaa lidet kunne bestaae, forsaavidt den tillægger de Gamle en ethnografisk Betragtning, som de ingenlunde havde Leilighed til at anstille; og ingen Forklaringsmaade kan vel i Almindelighed antages for gyldig, naar den laa og maatte ligge aldeles udenfor de Gamles Forestillings- og Kundskabskreds; enhver anden er en ny poetisk Behandling af Edda, hvis Værd det ikke tilkommer os her at bedømme, hvor vi kun tale om de Gamle selv og ikke om den Maade, hvorpaa deres Forestillinger kunne forandres eller, om man vil, forskjønnes. Til at forklare Edda hører uden Tvivl væsentlig at betragte den af og i Overeensstemmelse med sig selv; først da kan der ogsaa blive Tale om dens videnskabelige Værd, om dens Vigtighed som et Led i

Rækken af menneskelig Kundskab. Det viser sig da, at den, ligesom enhver Mythologi, indeholder de Gamles Forestillinger om Gud, Mennesket og Naturen og deres Forholde til hinanden, udtrykte i Oldtidens symboliserende Tankegang og Sprog; og Maaden, hvorpaa disse Fremstillinger ere udtrykte, bliver vigtig, fordi Folkenes Oprindelse og Slægtskab derved lader sig oplyse. Ethvert Folkeslag paa Jorden har f. Ex. forelagt sig det Spørgsmaal: Hvorledes blev Verden til, hvorledes skal den igjen ophøre? Maaden, hvorpaa de besvarede disse Spørgsmaal, er i de væsentlige Grundideer den samme, men i sine Enkeltheder høist forskjellig; ved Sammenligning lader sig vel derfor udfinde, hvilke Folk der have de nærmest beslægtede Forestillinger tilfælles med hverandre, og deraf lader sig igjen slutte, at disse vare beslægtede Folk. Til denne Undersøgelse har man erholdt fortræffelige Bidrag, men afgjort kan den endnu ikke siges at være. Ethvert Folk forestiller sig Naturens Fænomener som Virkninger af guddommelige Væsener; hvilket f. Ex. spørger man nu, har fremstillet Lynilden med dens Virkninger under samme Form, som Nordboens Tordengud Thor? Hvilket fremstiller den jordiske Ild og dens Virkninger netop saaledes som Nordboernes lunefulde Ildvæsen Loke? Ethvert Folk tænker sig en høiere Magt end de Guder, der virke i Verden; hvorledes, spørger man, tænkte Nordboerne sig dette Høieste, dette evige Fatum, af hvis Villie alt var afhængigt, og med hvilket andet Folk dele de denne Forestilling? Ethvert Folk veed, at Verden engang skal forgaae, men hvilket har just den eiendommelige Mening, at selve Guderne forgaae med Verden, og hvad er det som efter Verdens Undergang endnu lever? Disse og mangfoldige lignende Spørgsmaale lade sig opkaste ved Betragtningen af den nordiske Mythologi, og ved deres Besvarelse vil man ikke blot vinde et klart Lys over de nordiske Folks Oprindelse og deres Slægtskab med andre, men man vil ligesom trænge ind i Oldtidens Aand; man vil see Ideerne igjennem den legemlige Dragt, med hvilken de ere beklædte; man vil fra disse Ideer, naar de ere fremstillede i deres Reenhed og ikke mere svæve for Øiet som taagefulde Billeder, slutte til Oldtidens Forestillingsmaade i det Hele, dens Begreb om Gud og Verden, om Godt og Ondt, om Dyd og

Last; man vil end ydermere igjennem en lang Række af saakaldte overtroiske Forestillinger, som endnu leve og røre sig hos Folket, kunne forfølge disse Ideer lige indtil vore Dage, og derfor ved Kundskab om Folkets Oldtid og ikke uden denne erholde fuldstændig Kundskab om Folket selv. Om end derfor de Lærde af og til i deres Undersøgelser have forvildet sig paa Afveie, saa ville selv disse Forvildelser bidrage til at sætte Sandheden i et klarere Lys, og ingen Granskning over Eddaernes dunkle Indhold bør foragtes, just fordi Folkenes vigtigste og væsentligste Forestillinger ere nedlagte i dem. Det maa derfor ansees som en uskatteerlig Lykke for Norden, at der er opbevaret saa meget af disse Levninger hos os, medens de tilsvarende, som engang maae have været til i Tydskland, ere næsten ganske forgaaede, saa at den islandske Literatur i denne Henseende ikke blot oplyser vort Folks, men selve den germaniske Stammes ældste religiøse Forestillinger.

Foruden de egentlig mythiske Sange findes i den ældre Edda en næsten sammenhængende Række af historiske Sange, hvilke danne et Heltedigt, der for Nordboen maa være det samme, som de homeriske Digte for Grækerne. Dersom nogen vil danne sig et Begreb om Oldtids Storhed og Kraft, da læse han disse! De gløde ikke, som Sydens Poesi, men de gribe; de bestaae ikke af fyldige Vers, der som Elve strømme ud i forskjellige Retninger med blomsterklædte Brædder, men de staae ligesom stivnede i faste Former, som høie Isfjelde, der rage høit op i det uendelige Rum, og ved hvis Fodder det Utrolige foregaaer og det Grueligste, Mennesker kunne forestille sig, skeer. Ved at læse disse Digte i de senere Bearbeidelser af Grundtvig og La Motte-Fouqvé vil man erholde en Forestilling om det Ophøiede og Forfærdelige, som i dem er nedlagt; men endnu mere, forekommer det mig, vil man lære at kjende dem i deres simple Storhed ved at læse Finn Magnusens Oversættelse, der kun gaaer ud paa at gjengive dem saa ordret, som mulig, uden at tage Digtekunstens ydre Midler til Hjælp. At give disse Digte i samme Simpelhed og dog med samme poetiske Skjønhed, som de have i Grundsproget, er en Opgave, som kun den største Digter er i Stand til at løse.

Efter Eddaerne komme vi til at betragte de historiske Mindesmærker.

Hvorledes Historieskrivning opstod og udviklede sig paa Island, har en anden Forfatter allerede skarpsindig oplyst. Den var en naturlig Følge af Landets og Folkets Beskaffenhed. Sands for Fortælling laa og ligger endnu den Dag i Dag i Nordboens Karakteer; Naturens større Eensformighed og roligere Udvikling, end i Syden, medfører Begjerlighed efter at kjende det Foranderlige og bestandig Omskiftende udenfor; der ligger altid noget Tiltrækkende i at høre fortælle om den Bevægelse, der i behørig Frastand foregaaer, imedens Tilhøreren selv befinder sig i Ro; det er den samme Lyst, som fængsler Nutiden til at høre paa Oldtids Sagn. Denne naturlige Tilbøielighed til at høre Fortællinger fulgte med de første Nybyggere til Island, og her maatte den endnu mere næres og udvikles hos deres Efterkommere. De medbragde adskillige Minder om ældre Begivenheder i Norden; disse vare opbevarede i en stor Mængde Digte, der gik fra Mund til Mund; deres Form lettede deres Erindring, og forhindrede deres Forvanskning. Efterhaanden tabtes for største Delen den poetiske Form, og de gik over til prosaisk Fortælling, hvis Hovedmomenter bekræftedes ved de indstrøede Vers; fra en Række af sammenhængende episke Digte, der indeholdt en Konges eller en heel Slægts vigtigste Begivenheder, formede de sig til en Række af historisk-romantiske Fortællinger. Begivenhederne paa Landet selv vare for faa til at fortrænge Minderne om de gamle; Landets egen Historie forbandt sig med det øvrige Nordens. Med Norge stod Island i bestandig Forbindelse uden at være afhængig deraf; de islandske Høvdinger og andre anseete Mænd seilede did, og Islands Kyster bleve igjen besøgte af Kjøbmænd fra Norge. Et Skibs Ankomst var en vigtig Begivenhed for ethvert Landskab, og Kjøbmandens Fortælling om, hvad der var forefaldet udenlands, modtoges med samme, eller vel endog større, Begjerlighed, som de materielle Varer han medbragde. Men fra Norge drog Islænderen fremdeles, som Kriger og som Skjald, til de øvrige nordiske Lande, Sverrig og Danmark; derfra atter til de vendiske og østlige Lande; paa Øerne ved Skotland havde han

tildeels sine Slægtninge; i England taltes omtrent det samme Sprog. Som Kriger og Skjald deeltog han selv i de Begivenheder han besang. Efter at have vundet Gods og Hæder, vendte han igjen tilbage til sit Fædreland, og tilbragde rolig sine øvrige Dage paa sin Gaard. Hvad Under, om hans Børn og Børnebørn lyttede til den Erfarnes Fortælling, og om Mindet han efterlod om fjerne Begivenheder gik i Arv hos hans Slægt, og agtedes høiere end hans verdslige Efterladenskab. Paa denne Maade samledes det historiske Stof, som var hentet fra hele Norden, efterhaanden paa Island. At det blev opbevaret, laa ogsaa i Landets og Folkets Beskaffenhed. Det udbannede sig først i enkelte snævrere Kredse, i Landskaber, der ved Fjelde og store Floder vare næsten afsondrede fra hverandre; det blev Moro for enkelte Familier, oplivede deres Gjæstebude, gjentoges i Badene og ved alle lignende Sammenkomster. Fra at være nogle udmærkede Slægters Eiendom gik det derpaa over til det hele Lands. Ved Forsamlinger paa Tinge, og fornemmelig paa Altinget, gjentoges det Fortrinligste af de gamle Sagn, og Verdens nyeste Begivenheder bleve her atter gjennemlevede af et fjernt, historiekyndigt og historieelskende Folk. Enhver anseelig Høvding havde allerede forhen sin Sagnemand; nu fremstode disse for Folkets Øine; Landets Ypperste hørte paa dem. Skjaldens Digt og Sagnemandens Fortælling maatte her, hvor Alles Øine hvilede paa ham og alle hørte med spændt Forventning, ikke blot være kunstrigtig, livelig og tiltrækkende, men ogsaa sand; var Fortællingen uden Liv, da kjedede han; stred den mod det Bekjendte, hvori næsten alle Tilhørere vare hjemme, indeholdt den faktiske Usandheder, da betragtedes Fortælleren som en Praler og Løgner.

Det historiske Stof, der efterhaanden var samlet hos Islands ædleste Slægter, blev endelig bevaret for Efterslægten. For at komme Hukommelsen til Hjælp blev Hovedindholdet af de ældste Digte med Runer indskaaret i Træ; en Samling af saadanne Træstykker blev den første Bog. Den egentlige Skrivekunst indførtes med Kristendommen; og nu kunde tillige den længere Saga optegnes og forfleres; den skreves paa Pergament. Baade Runekevlerne og Skindbøgerne

vare sjeldne og derfor dyrebare Besiddelser. Men ved Kristendommens Indførelse forøgedes ogsaa den historiske Kundskab; den medførte Bekjendtskab med Syden og dens Literatur. De Geistlige studerede og indviedes udenlands; Pillegrimen vandrede paa sin Fod fra Danmark midt igjennem Europa til Rom; han opholdt sig underveis i Klostrene, og erfarede her Verdens Begivenheder; han besøgte de Helliges Grave. Kundskaben om Europa udenfor Norden bragdes derved til Island; ikke blot de nærmere saxiske og frankiske Lande, men ogsaa Italien, Konstantinopel med sit Keisersæde, som Væringen allerede havde besøgt som Kriger, samt Spanien indtil Kompostella, bleve bekjendte; det latinske Sprog dyrkedes, der oprettedes Skoler paa Island; klassiske Skrifter, i det mindste betydelige Brudstykker deraf, bleve læste og forklarede. Da maatte ogsaa Sandsen vaagne for den egentlige Historieskrivning. De første Forfattere af denne Art ere, som altid, ubekjendte; de skreve af Lyst og indre Trang, ikke for at vinde Forfatterære; deres første Forsøg vare vel ogsaa kun Brudstykker. Der maatte være en stor Mængde Digte og Sagaer opskrevne, førend Historieforskning kunde finde Sted. Denne begyndte naturligviis med Islands egen Historie, og udvidede sig derfra til andre Lande. Den første bekjendte Historieforsker er Are Frode; før hans Tid maae der da have været ikke blot mange Fortællinger om Island i Omløb, men enkelte ogsaa nedskrevne; det var nemlig det allerede bekjendte Stof, som han søgte at ordne og meddele i kronologisk Oversigt. Sæmund Frode anstillede lignende Undersøgelser i Norges Historie. Med Tidsregningen fødtes Historien; først efter at disse Hjælpemidler vare erhvervede, Stoffet og dets Kritik, kunde Historie skrives. Dette blev den islandske Literaturs glimrende Tidspunkt. Barnet var blevet til Mand; han lærte med Forstand og Sindighed at concentrere sin Kraft, at fastholde det Vidtsvævende, at forbinde det Usammenhængende. Fortiden dvælede kun ved Fortællingens tilfældige Indhold; den senere Tid gik til den modsatte Yderlighed, og den livelige Fortælling, det grundige historiske Skrift gik over til tørre Annaler.

Historieskrivning bestaaer i en sammenhængende, ordnet, selvovereensstemmende og i alle sine Dele troværdig og sand Fortælling om

Begivenhederne i et Land; i hvilken saavel Tiden, som Personerne og deres Handlinger vise sig i deres virkelige Sammenhæng; en Fortælling, hvorved ikke blot en eller anden enkelt Tidspunkt eller Person eller Begivenhed fremhæves, men hvorved man sættes i Stand til at erholde en klar Forestilling om Landets og Folkets successive Udvikling. Stoffet maa altsaa være tildannet og formet med Valg og Smag; dette kan ikke finde Sted uden Indvirkning paa den ydre Form, og Historieskriver bliver kun den, der i sin Sjæl kan opfatte denne Harmoni, og fremstille den for andre. En saadan var Snorre Sturlesen; til Forgjængere havde han Erik Odsen, Karl Jonsen, Styrmer Frode og rimeligviis flere, thi en ægte Historieskriver bliver ikke til paa een Gang; han er et Produkt af mange foregaaende, mere eller mindre mislykkede Forsøg, ligesom han i den følgende Tid drager adskillige Efterlignere efter sig; selv staaer han ene i sit Slags, uopnaaelig fordi han i sig maa forene mange fortrinlige Egenskaber, der i Almindelighed kun som Brudstykker ere til hos de sædvanlige Forfattere. Hans Sjæl omfatter det Hele; hans Forgjængere formaaede kun at gjennemtrænge en enkelt Deel, hans Efterfølgere skeie ud og vansire det Visse ved falske Tilsætninger. Hans Forgjængere søge og forske, de stræbe, men uden at naae; hans Efterfølgere snakke, uden at overbevise; han derimod skaber.

Det vigtigste historiske Skrift, som den islandske Literatur besidder, er Snorre Sturlesens norske Kongesagaer eller, som man efter dets første Ord ogsaa kalder det, Heimskringla (Verdens Kreds). Enhver, der læser dette (men, desværre, have vi endnu ingen aldeles tro dansk Oversættelse deraf) vil, selv om han ikke kan gjøre sig Rede for Grunden til sin Fornemmelse, føle sig tiltrukken, henreven, og ligesom uvilkaarlig sat ind i Oldtidens Færd og Liv. Fortællingen er simpel, uden alle falske Prydelser, Stilen ædel; det Stærke træder frem i fyndig Korthed; Begivenheden fortælles med Udtryk, der hver Gang gjengive den som den var, kort, Formen svarer overalt til sit Stof, og begge smælte sammen til en fuldendt Eenhed. Forfatteren reflekterer i Almindelighed ikke, og kun naar han ved et enkelt Tilfælde vil føre Læseren hen paa sit Standpunkt; han fortæller kun,

men sikkerlig havde denne Fortælling sin Grund i en foregaaende Reflexion.

Om Maaden, hvorpaa dette til alle Tider fortrinlige Skrift fremstod, have de Nyeres Forestillinger været temmelig forskjellige. Mange Sagaer vare allerede til før Snorres Tid, og dem benyttede han; naturligviis, Historieskriveren udvikler Stoffet af dets Kaos, men dette skaber han ikke. Han tog hine ældre Sagaer for sig, siger man, udstrøg hvad der mishagede ham, gjorde Udtog af hvad der var for vidtløftigt, tilføiede nogle enkelte Berigtigelser, og hist og her nogle flere Strofer af de gamle Skjaldekvad; det saaledes gjennemgaaede Haandskrift overgav han til sine Afskrivere. Og paa denne mekaniske Maade troer man, at et saa vel afpasset, i sine enkelte Dele saa vel sammenhængende, i hele sin Stil saa fuldendt Værk kunde blive til? Opstod ikke hans Skrift snarere som et Produkt af hans egen Kundskab og Tænkning? Alle de foregaaende Sagaer vare ham vel bekjendte; han kunde dem uden Tvivl, i det mindste hvad de vigtigste Begivenheder angaaer, endog udenad; Landet, han skrev om, og Folket vare ham vel bekjendte; han havde i flere Aar tænkt over det hele Stof; det havde dannet sig til et Heelt i hans Sjæl, og saaledes gjengav han det. Snorres Fortjeneste bestaaer da ikke deri, at han møisommelig samlede Materialier, dette var allerede skeet før hans Tid, men han tilegnede sig dem; ikke deri, at han fra først af kronologisk ordnede Begivenhederne, dette havde Are Frode gjort, og det er just paa hans Tidsbestemmelser Snorre beraaber sig, men han anvendte og byggede fort paa dette Grundlag. Deri bestaaer fornemmelig hans Fortjeneste, at han pragmatisk forbandt og udviklede det historiske Stof, at han gav nye Anskuelser deraf, at han fortalte det i et skjønt, med Indholdet overeensstemmende Sprog og Foredrag, til hvilket der i ingen anden bekjendt Saga findes Mage (kun en eneste, Njals-Saga, kjæmper i denne Henseende med ham om Prisen); deri, at han ofte af sine Kilder med Kritik, Fordomsfrihed og Smag, at han ikke antog noget uden tilstrækkelig Hjemmel, at han fremstillede det Uvisse som tvivlsomt, det Visse som paalideligt; at han intet optog, som var smaaligt eller Historiens Anstand uvær-

digt, at han intet forbigik, som var karakteristisk, og at alt under hans Fremstilling fik Aande og Liv. Er det ikke just disse Fortrin, som gjøre den klassiske Olds historiske Mesterværker saa tiltrækkende for os? ere ikke disse Oldskrifter opstaaede paa samme Maade, som Snorres? havde ikke ogsaa deres Forfattere gamle Digte, gamle Fortællinger og ældre historiske Behandlinger for sig? og skabte de ikke, som Snorre, af alt dette Usammenhængende, Afbrudte, Uordnede, Uhjemlede, Hensigtsløse og Uformede et eneste uadskillelig forbundet og i alle sine Dele sammenhørende Heelt? Hvilken Skabning af den menneskelige Aand, det være Digt eller Historie, opstaaer nogensinde paa nogen anden Maade? I det mindste kan jeg ikke fatte, hvorledes et aandigt Værk kan blive til ved en mekanisk aandløs Færd. Man kan saaledes, troer jeg, naar man kun ved Læsningen har overtydet sig om Fortræffeligheden af Snorres Værk, aprioriskt slutte, at dette Fortrinlige ikke blev til uden ved en aandig Virksomhed; at gaae ind i det enkelte, for at gjøre denne Formening til Vished, egner sig ikke for disse Blade. Men til ret at kunne bedømme og føle Skjønhederne i Snorres Værk, hører en kritisk nøiagtigere Udgave, end dem vi hidtil have; det vil derfor uden Tvivl paaskjønnes af flere, end blot af den lærde Verden, at en saadan Udgave og en dertil svarende dansk Oversættelse vil blive udgivet af Oldskrift-Selskabet.

Det Væsentligste af den Række af Sagaer, som dette Selskab under Navn af Oldnordiske Sagaer (**Fornmanna Sögur**) allerede har udgivet, angaaer især Norges Historie. Sverres Saga og Hagen Hagensens Saga kunne betragtes som Fortsættelse af Snorre; de besidde vel ikke ganske hans Friskhed og Liv, men ere dog værdige Efterligninger. De øvrige norske Sagaer vinde fortrinlig Interesse, naar de betragtes i deres Forhold til Snorre; hans Fortræffelighed træder da først frem i sit fulde Lys; de forholde sig til ham omtrent som den prosaiske Eddas udvidede Fortællinger til den poetiske Eddas gaadefulde, men indtrængende Sange. Af Olaf Tryggvesens Saga har man to Bearbeidelser, den ene af Gunlaug Munk, den anden af Od Munk; begge skreve deres historiske Arbeider paa Latin, og hvad vi nu have deraf er senere islandske Oversættelser, den første med ad-

skillige Tilsætninger, den anden troere. Paa Stilen i begge har det just ikke haft den bedste Indflydelse, at de ere Oversættelser; især i Odds er det tydeligt, hvor meget Oversætteren har beflittet sig paa eller ladet sig forlede til at gjengive de latinske Vendinger. Man finder det rimeligt, at disse Skrifter i deres oprindelige Skikkelse have hørt med blandt Snorres Kilder, og kan derfor ved Sammenligning danne sig en Forestilling om, hvor langt han staaer over dem; det Ædle og Fyndige viser sig bedst, naar det stilles ved Siden af det Platte og Vandede. Hos Snorre vide vi næppe, hvo der taler, om han er Hedning eller Kristen, Ven eller Fjende; i begge de andre Bearbeidelser stikker overalt Munken frem, der vil vække Beundring for Kristendommens Befordrer, og glemmer, at det er ikke ved en lang Række af Ord, men ved en udtryksfuld Fortælling om Daad at Helten skal hædres. Olaf den Helliges Saga og de følgende ere senere nedskrevne, og ved dem viser det sig paa samme Maade, hvor lidet Snorres Efterfølgere vare i Stand til at opnaae hans historiske Reenhed. Disse Skrifter have derfor Værd, ikke som Mønstre i Historieskrivning, men som vigtige Kildeskrifter, og i denne Henseende ville de endnu længe blive Gjenstand for de følgende Historieskriveres Granskning; de hæve sig ogsaa af og til til en renere Fremstilling, og der gives næppe nogen Fortælling deri, uden den jo indeholder et eller andet Guldkorn for Forskeren.

Den her omtalte Række af Sagaer oplyser især Norges Historie. Til Norges ældre Forfatning indeholder dernæst den af Rafn under Titel af Nordiske Fortids Sagaer (**Fornaldar Sögur Norðrlanda**) udgivne Samling vigtige Bidrag, og efter begge disse tilsammen have de fleste norske Historieskrivere fra vore Tider arbeidet. Men ogsaa for Danmarks Historie ere begge disse Samlinger af Vigtighed; i Forening med Saxe danne de Grundlaget for vor Kundskab om Fædrelandet i de ældste Tider. Det er bekjendt nok, at vi uden de islandske Mindesmærker kun skulde have høist forvirrede Forestillinger om den danske Kongerække og de danske Kongers Bedrifter i Oldtiden; havde vi ikke Rolf Krakes Saga, Regner Lodbrogs Saga, Fortællingerne om Stærkodder og flere lignende historiske Brudstykker, da vilde

vi aldrig have været i Stand til at forstaae de Fortællinger og Sange, som Saxe har opbevaret; uden Jomsvikingesaga vilde Palnatoke have staaet for os som et Skyggebillede, og Forholdet imellem Kristendommen og Hedenskabet ved den førstes Indførelse i Landet for bestandig have været uklart. Endelig handler en heel Saga, Knytlinga, alene om Danmark, og omfatter just Tiden fra Harald Blaatand til Knud den Sjette eller det Tidsrum, som Saxe fortrinlig har behandlet. Som Forfatter til denne Saga anseer man i Almindelighed Snorre Sturlesens Brodersøn Olaf Thordsen Hvideskjald, der havde opholdt sig ved Valdemar den Andens Hof, og ikke blot var berømt som Skjald, men ogsaa som Lærd. Han havde tilbragt en Deel af sin Ungdom hos Snorre, og maatte derved faae Lyst til at træde i hans Fodspor; virkelig kan man ogsaa ansee hans Værk for Danmark som en forkortet Heimskringla, og der hvor Fortælleren har haft et nogenlunde rigt Stof for sig, forstaaer han at gjengive det med Interesse og Liv. Man læse f. Ex. Knud den Helliges Historie i Knytlinga og hos Saxe. Til Oplysning af Danmarks Historie tjener endelig en stor Mængde mere eller mindre historisk paalidelige Smaafortællinger, der ere adspredte rundt om i de islandske Sagaer; de indeholde deels Oplysninger om det interessante Forhold, i hvilket Islænderne have staaet til vort Fædreland og dets Konger, deels meddele de mangfoldige karakteristiske Træk af Sæder og Skikke, og næsten alle udmærke sig ved en naiv Fremstilling og en udtryksfuld Karakteertegning.

En anden Række af Sagaer, hvis Udgivelse foreslaaer, er de, der handle om Island selv. Den Interesse og Vigtighed, som disse maae have, udspringer deels af den Opmærksomhed, som Folket fortjener, deels af deres eiendommelige Indhold og dettes Behandling. I begge Henseender henhøre de uden Tvivl til den islandske Literaturs mærkeligste Frembringelser. Som Fostermoder for Nordens ældre Historie har Landet Krav paa Opmærksomhed, men ogsaa ved sin særegne først patriarkalske, siden aristokratiske Forfatning; medens hele Norden adlød Konger, dannede der sig paa en fjern Ø en Fristat, som ikke havde betydelig Folkemængde, heller ikke stor verdslig Magt, men som desuagtet vidste at hævde sin Anseelse hos de mægtigste Konger.

Naar det er os saa vigtigt at vide, hvad disse Islændere have sagt om vore Forfædre, deres Konger, deres Indretninger, maa det da ikke have en egen Interesse for os at erfare, hvad dette livelige, utrættelige og opvakte Folk har sagt om sig selv? hvorledes det blev til? hvorledes det uddannede sig? hvorledes denne Lyst til Fortælling, som vi beundre, opstod og udviklede sig hos dem? Disse Spørgsmaale besvares i en stor Mængde Sagaer, som indeholde Beretning om Landets Opdagelse og Bebyggelse, om Maaden hvorpaa Fristaten dannede sig og vedligeholdt sin Uafhængighed, kort om hele Statens Oprindelse, Udvikling, Skjaldenes Dannelse, Historieskrivernes Arbeide, og endelig hele dette virksomme Livs Ophør og Landets Forening med Norge. Men dette Lands Historie har tillige det Særegne, at den ikke er bleven til som en sammenhængende Fortælling, men som mange saadanne, der gribe ind i hverandre, og gjensidig oplyse hinanden; at der i disse Sagaer ikke ligger den Idee til Grund, at skildre det hele Land eller Folk, men kun de mærkeligste Mænd af denne eller hiin Slægt; de ere derfor hverken tørre Annaler, heller ikke ordnet Historie; og af denne deres eiendommelige Natur fremkomme Fortrin og Mangler, ved hvilke de staae som ene i sit Slags blandt alle Folks Historie. De ere nemlig Skildringer af sande Begivenheder, og see dog ud som romantiske Fortællinger; de følge en for det meste noiagtig Tidsregning, men det er dog hverken for dennes Skyld de bleve skrevne eller for at ordne og sammenstille Landets Begivenheder med andre Landes, de vilde kun især skildre Manden; er det Vikingen, der beskrives, da vrimler Skildringen over hans Liv af Toge; er det Skjalden, da er Sagaen fuld af hans Vers; er det den lovkyndige Mand, da følger Proces paa Proces, i hvilke han deeltager; Drabsmanden over Drab paa Drab, og giver aldrig Bøder, han fordømmes paa Tinge, og Fortællingen om hans Liv udbreder sig nu i en Skildring af den List, hvormed han skuffer og undgaaer sine Forfølgere. Men her, ligesom overalt i det virkelige Liv, er det ikke blot Manden, der bestemmer og handler; ogsaa Kvinden griber kraftig ind i Handlingen, og ved Siden af Hovdingen see vi stedse hans Hustru, snart formildende, snart ophidsende; ja der gives næsten ingen kvindelig

Karakteer, uden den jo er fremstillet i disse Sagaer, ligefra den omme elskende Mø, der bevarer sin første Kjærlighed tro i sit Bryst, og med Øinene henvendte paa den Elskedes Kappe, det eneste Minde hun besidder af ham, udaander det sidste Suk i Tanken paa ham, indtil den heftige, skinsyge Kvinde, hvis første Barndoms Kjærlighed paa een Gang forandres til uudslukkeligt Had, der ikke forsones før ved den Elskedes Død; ligefra den sin Mand inderlig hengivne, trofaste Hustru, der rolig lægger sig ned ved hans Side og døer med ham i Luerne, hvormed hans Fjender have omgivet ham, indtil det heftig ustyrlige Kvindesind, der aldrig glemmer eller tilgiver nogen Fornærmelse, men bevarer Mindet om sin Mands fortjente Revselse dybt i sit Bryst, uden Klage, uden tilsyneladende Fortrydelse, indtil han, omringet af sine Fjender, beder hende om den sidste Velgjerning, hvorpaa hans Livs Frelse beroer, da vaagner Hævnens Følelse, og hun afslaaer hans Bøn. Dette var just en Følge af Islands republikanske Forfatning, at de ydre politiske Forholde grebe dybt ind i det indre selskabelige og huuslige Liv; begge Dele maatte derfor smelte sammen i Fortællingen, og denne kunde ikke fremstille Bevæggrundene for Mandens Daad uden at vise os ham tillige som Mand, som Fader, som Husbonde. Ved Siden af ham see vi hans Træl, hans Hund, ligesom i de fortrinligste bekjendte Romaner, der tiltrække os forbi de gjengive det virkelige Liv. De bedre og bedste af disse Fortællinger have derfor det Fortrin, at de ikke alene meddele vigtige Bidrag til Sædernes Historie i Norden, men ogsaa ved fortræffelig Karakteerskildring, ved Runding og kunstmæssig Behandling af Stoffet, saaledes som Njalssaga, kunne sættes ved Siden af andre Literaturers udmærkede Frembringelser.

Imidlertid er det ikke blot de nordiske Rigers Historie, der uden Islændernes Skrifter næsten ikke var til, som fra dem maa hente Næring; ogsaa det østlige, vestlige og sydlige Europa kan i disse Kilder finde enkelte vigtige Bidrag til Historie, Geografi og Oldkundskab i Almindelighed. Islænderen vandrede midt igjennem Europa til Rom; Tydsklands og Italiens Geografi maatte derfor blive Gjenstand for hans Opmærksomhed, og Lærdommens Sæde i Erfurt f. Ex. om-

tales først i Islændernes Skrifter. Den nøie Forbindelse, som fandt Sted imellem Norden og Rusland, de vendiske Lande, England, Skotland og Irland, fører det ligefrem med sig, at disse Landes Historieskrivere maae granske i de vigtigste nordiske Kilder, hvor de snart finde Bemærkninger om Steder, snart om Tidsregningen, men ogsaa om vigtige historiske Begivenheder, hvis Troværdighed maa vinde eller tabe ved Sammenligningen. Et Tidspunkt i Ruslands Historie oplyses ved Emundssaga; de vendiske Landes ved alle Sagaer, der handle om Norge og Danmark; Englands, Skotlands og Irlands tillige ved dem om Island; Spaniens ved Hagen Hagensens Saga, o. s. fr. Ved Reiserne til Miklegaard og Palæstina drages ogsaa det græske Keiserdømme og Forasien ind med i Kredsen; og det vil altid for de menneskelige Opdagelsers Historie være mærkeligt, at de uden Tvivl ældste Efterretninger om Amerika, førend denne Verdensdeel paa ny blev bekjendt ved Kolumbus, ere opbevarede af Islænderne. Herved og ved den ikke usandsynlige Formodning, at Kolumbus enten i England eller under sit Ophold paa selve Island, ved at erfare de Minder om hiin Verdensdeel, der endnu havdes i gamle Fortællinger, blev bestyrket i sin Mening om vestlige Landes Tilværelse, række da den gamle nordiske Historie Haanden til den nyere Tids.

Til de egentlig historiske Skrifter om Island knytter sig de islandske Love. Om disse have vore lærde Lovkyndige allerede oplyst og i det enkelte beviist, at det er just ved Lovene de islandske Sagaers Troværdighed i mange Henseender bekræftes, og at det er ved dem begge tilsammen man først erholder en tydelig Forestilling om Livet i Norden og de nordiske Folk. Lovene bevise især, at der hos disse i Oldtiden og i Begyndelsen af Middelalderen ingenlunde herskede et saadant Barbari, som man altfor ofte har tillagt dem; ved at gaae ind i Lovenes Enkeltheder, og deraf opfatte deres Aand vil man tværtimod finde Anledning til at beundre den fine Nøiagtighed og Skarpsindighed, hvormed alle hinanden lignende Tilfælde ere affondrede, og næsten alle mulige ere forudseete; den Omhu for, at Lovene ikke blot bleve givne, men ogsaa overholdte, i hvilken Henseende vor Tid nok staaer saare langt tilbage; den Omhyggelighed, hvormed de bleve bragte

til alle Borgernes Kundskab og ligesom bleve det hele Folks aandelige Eiendom; heraf fulgte atter, at i Almindelighed ingen grove Forbrydelser kunde hengaae upaatalte, thi at paatale dem, var ikke blot den Fornærmedes, det var hele Folkets Sag, og at lade Forbryderen uforfulgt medførte Vanære; ved mange enkelte Bestemmelser, deels om Ægteskabet og den huuslige Forfatning, deels om de Fattige, om Husbondens Omhu for Tyendet og Trællen, ja endog, hvad man med Forundring savner i den nyere Tids Lovgivninger, for Dyrene, udtaler sig en Humanitet, som i det mindste hverken vidner om Raahed eller Ligegyldighed for Medskabningers Vel. For selve Lovkyndighedens Studium ville uden Tvivl ogsaa de islandske Love være af Vigtighed, hvad enten de betragtes som uafhængige eller sammenlignes med andre Folks; som uafhængige maae de for Forskeren være Exempler paa, hvorledes et Folk, der var affondret fra det øvrige Norden, kunde sig selv overladt udvikle sin Forfatning; sammenlignede med de øvrige nordiske Love, især Norges, maae de gjensidig kunne oplyses ved disse og give dem Lys; og man skulde troe, at der ogsaa for den menneskelige Aands Udviklings Historie maae vindes vigtige Resultater, naar man, ved at sammenligne Islands Love f. Ex. med den rommerske Ret, forfølger Udviklingsgangen i Syden og i det fjerne Norden, og opfatter begges Eiendommeligheder.

Hvor der er Tale om en Literaturs Vigtighed, der kommer især Sproget, i hvilket den er nedlagt, i Betragtning. For hele Menneskeslægten er det Middelet, uden hvilket ingen Fornuft udvikler sig; for Folket er det Organet for alle dets Meddelelser, Fortidens Tale til Eftertid og Nutids til Nutids; i Videnskaberne er det Blodet, som strømmer ud igjennem det hele Legeme, og nærer og vedligeholder alle dets Dele. For Sproggranskeren har det i og for sig noget Interessant at betragte et Sprog, der ved sin Djærvhed og kunstige Bygning viser sig som et Produkt af en længstforsvunden kraftig Old, ligesom det er behageligt for Efterkommerne at høre fortælle om deres fjerne Forfædres Handlinger, selv om disse ikke have grebet ind i det offentlige Liv. Denne Interesse voxer, naar det ikke blot er Djærvhed, men Selvstændighed, sjelden Dannelighed og usædvanlig Rigdom,

der aabenbare sig i Sproget; naar det i denne Henseende har faa til Mage, og overgaaes af ingen. Man er vel enig om, at dette er Tilfældet med tvende europæiske Sprog, det græske og det oldnordiske. Begge have de nok i sig selv, behøve hverken fremmede Ord eller fremmede Former, have begge udviklet sig ligesom af sig selv, og ere voxne til ved egen Kraft; begge have de en kunstig, næsten indviklet, og dog skjøn og regelmæssig Bygning; begge ere de endelig, skjøndt længst uddøde, endnu som levende til i Døttresprog, der ligne Oldemoderen op ad Dage, saa at hendes oprindelige, naturlige Fagter og Færd let kan gjenkjendes under den lettere og tildeels finere Dragt, de have ifort sig. Det hører virkelig til et af de mærkeligste Fænomener i Sprogenes Historie, at tvende saadanne Tungemaal, fra hvilke næsten alle øvrige i Europa enten nedstamme eller med hvilke de dog ere nærbeslægtede, have kunnet vedligeholde sig saa troe og uforvanskede, det ene langt nede i Syden, det andet høit oppe i Nord. Men endnu forunderligere bliver dette Fænomen, naar man stiller dem sammen, naar man overtyder sig om, at de, hvor langt de end nu ere vandrede bort fra hinanden, dog ere som tvende Søstre af een Moder, og have den meest paafaldende Lighed i Dannelse og Udvikling. Med Hensyn til Sprogkundskab i Almindelighed bliver derfor Studiet af det oldnordiske Sprog af megen Vigtighed; dette behøver nu ikke mere at bevises, det er allerede erkjendt. Ligesom den gotiske Folkestamme udbredte sig fra det sorte Havs Kyster til Islands Jøkler, saaledes har ogsaa een og samme Sprogstamme udbredt sine Grene over alle de mellemliggende Lande; fra Mosogotisk kan man igjennem de slaviske Sprog forfølge denne til Allemannisk, Frankisk og flere over- og nedertydske Dialekter; fra disse igjennem Angelsaxisk og dets nyere Affødninger til det Sprog, som engang taltes over hele Norden, og som vi mene, naar vi tale om Oldnordisk eller gammel Islandsk. Dette Sprog kaldte nemlig de gamle Islændere selv ofte, maaskee endog sædvanligst, dansk Tunge (dönsk túnga), vel ligesaa ofte norsk Maal (norræna, norrænt mál), og endelig Islandsk (vort mál), og de erkjendte saaledes ingen væsentlig Forskjellighed imellem Sproget paa Island, paa Norges Fjelde og paa Danmarks Sletter; man behøver kun at be-

tragte det nuværende Svenske, for at overtyde sig om, at ogsaa dette i sin ældre Skikkelse ligesaa fuldt som det øvrige Nordens Sprog kunde gjøre Fordring paa dette Slægtskab. Dette ældgamle Maal bliver det da nødvendigt at kjende, og ikke blot overfladisk, baade naar man vil undersøge Sammenhængen af de øvrige gamle gotiske Sprog, og naar man nogenlunde grundig vil forstaae de nyere.

Dette vil dog kun de erkjende, som ikke holde sig til Overfladen, men søge at trænge ind til al Videnskabs dybere Grund. Der gives i Almindelighed to Maader, paa hvilke Sprog kunne studeres, en mekanisk, ved hvilken det blot kommer an paa, ved Øvelse at gjøre sig bekjendt med Sprogets Former og passende at kunne anvende dem overeensstemmende med Sprogets Brug; en anden, den videnskabelige, ved hvilken det kommer an paa at kjende Sproget, ikke blot som det er, men ogsaa dets Grund, ikke blot de nuværende Former, men ogsaa deres Oprindelse, de Forandringer de i Tiden have undergaaet, og den Maade, hvorpaa de have erholdt deres nuværende Skikkelse; med andre Ord, det kommer an paa ikke blot at kjende Sprogbrugen, men ogsaa dens Aarsag og de Betingelser, under hvilke den bør finde Sted, ikke blot at anvende den, men at kunne kritisk angive og oplyse Rigtigheden af denne Anvendelse. Ved den første Maade lærer man Sproget, som Barnet lærer det, man snakker efter; ved den anden tænker man selv, og dette kan ikke skee uden ved forberedende Kundskab og vedvarende Granskning. Begge Maader adskille sig overhovedet saaledes som al anden videnskabelig Adfærd skiller sig fra Gjentagelse af det alle vide, og forholde sig som den Lovkyndiges dybere Kundskab, der omfatter Lovenes Indhold fra den ældre til den nyeste Tid, forholder sig til den blotte Praktikers Routine, hvis Blik ikke seer ud over mere end den gjældende Lovs eneherskende Ord. Sproget er en Naturgjenstand; derfor kan begge disse Maader ogsaa passende sammenlignes med Plantekundskab; den første med den mekaniske Viden, at kunne ved oftere Betragtning give hver Plante sit Navn, og ligesaa mekanisk, kun ved Hjælp af Hukommelse og ydre Sandser, at kunne henføre den til et allerede dannet og udviklet System; den anden med den udstrakte og gjennemgribende Kundskab, ved hvilken

Systemer skabes eller forbedres. Ligesom man lærer Sproget ved at være født eller ved at opholde sig paa det Sted hvor det tales, saaledes kan man mekanisk ved en næsten tilfældig Erfaring lære at kjende en Plantes Nytte og økonomiske Anvendelse; men videnskabelig bliver denne Opdagelse først, naar den sammenstilles med andre Erfaringer, naar man ved Plantens Opløsning i dens Bestanddele og af disses Natur viser, hvorfor den maa have denne Nytte, og hvorledes dens Brugbarhed kan forøges. Ligesom ved Betragtning af Naturen i Almindelighed, saaledes er ogsaa ved Betragtning af Sprogets Natur den ene Maade nødvendig for den praktiske Arbeider, den anden Videnskabsmanden værdig; ved den første er der Tale om Nytte og Anvendelse i det daglige Liv, ved den anden om Kundskab og aandig Vinding. Mennesket gjør meget for det Ydre, men det bør gjøre mere for den Næring, som mætter den hungrige Sjæl, og for den Prydelse, som ikke gnaves af Møl og overlever Støvets Omskiftelse.

Disse Bemærkninger føre til, at man for at bedømme en Virkning maa udforske dens Aarsag, at Nutidens Historie derfor afhænger af Fortidens, og at man tilgavns kun forstaaer et Sprog, naar man tillige studerer Stamsproget og Sidesprogene. Det er dog bekjendt nok, at den, der forstaaer Latin, ulige lettere, end den der ikke gjør det, lærer Italiensk og Fransk, just fordi han her møder mange gamle Bekjendte, der stikke frem igjennem deres nyere Dragt; og dette vilde i endnu høiere Grad være Tilfældet, naar man ved Underviisningen lagde Vind paa at oplyse Lærlingen om, hvorledes han systematisk skal opfatte denne Lighed. Mange ville maaskee finde den Ytring overdreven, at Filologen først ret grundig forstaaer Græsk, naar han tager Oldnordisk til Hjælp, men det ligger dog ikke langt fra Sandheden, i det mindste vil han ved denne Kundskab erholde Lys i mange Dele; det Omvendte forstaaer sig af sig selv. Hvad den egentlig gotiske Sprogstamme angaaer, da har man hidtil seet alle Sprogforskere tye hen til Oldnordisk, baade fordi Literaturen er rigere, end f. Ex. de fleste tydske Sprogarters, og fordi Sproget selv har udviklet sig paa en saa fuldstændig Maade, at det nødvendig maa kunne oplyse det Ufuldstændige. Det vilde ogsaa være et besynderligt Misgreb, om man vilde

efterforske denne mærkelige Folkestammes Udviklingshistorie igjennem det øvrige Europa, og ikke forfølge den til den yderste Grændse; den hele Sprogkjæde, der slynger sig fra Thracien af til Østersøen, ligger som et Brudstykke, naar man ikke medtager det yderste Led, den store Slutningsring i selve Norden.

Men endnu vigtigere maa det oldnordiske Sprog være for de nordiske Sprog i Almindelighed, og, for at tage det som ligger os nærmest, det danske i Særdeleshed. Ingen bekymrer sig vel om sine Fædres Daad, uden han tillige lærer deres Sprog, men for os er dette umuligt, naar man ikke sammenligner det med Islandsk og lægger Mærke til, hvori de stemme overens og hvori de afvige fra hinanden. Ingen, der ikke har nogenlunde udbredt og levende Kundskab i Islandsk, kan forstaae gammel Dansk; hverken vore Runestene, eller vore gamle Love eller vore ældste historiske Skrifter, ja end ikke Tilnavnene paa vore Konger, som Harald Hein eller Hen (Heen), Erik Egode (Eiegod), eller Navnene paa vort Lands Steder, som Leire, Viborg, Slesvig, o. s. fr. kan rettelig forstaaes uden Islandsk. Ligesaa lidet kan man uden dette skaffe sig noget tydeligt Begreb om danske Ords Oprindelse; ved de sjeldnere er det i Øine faldende for enhver, men selv ved de simpleste Ord, som enten (et af to), hverken (ikke hver), ihjel (til Hel) o. s. v. kan man ikke, uden at tye til denne Kilde, tænke sig noget; og overhovedet ingen Klarhed heri erholde, uden tillige at sammenligne Modersmaalet med Norsk og Svensk. Den Kundskab, som en Ordbog herom kan meddele, er utilstrækkelig, thi hvad man lærer af den er Brudstykker, og ingen kan anvende det, som han ikke kjender i sin Sammenhæng. Heller ikke er nogen i Stand til at meddele systematisk Underviisning i det nuværende danske Sprog, uden han har dannet sig selv dertil ved at studere Stamsproget. Vore Grammatikker opstille i Almindelighed Systemer, som ere fremkomne ved en blind Famlen imellem Sprogets Former; men disse Former fremkom jo af ældre Former, og disse staae igjen i et bestemt Forhold til de oldnordiske; i dette Sprog vise de sig fuldstændige, i vort Sprog staae de afrevne; hvorledes skulde man vel da rettelig kunne kjende og indsee det, som er revet ud af sin Sammen-

hæng, naar man ikke betragter det, af hvilket det kun udgjør en Deel? Hvad vilde man vel tænke om den Botaniker, som indskrænkede sin Kundskab til Sjællands eller Fyens eller Danmarks Planter alene, og efter de Kjendetegn, som af denne ringe Hob lod sig uddrage, vilde danne et dansk Plantesystem; Linné dannede dog ikke sit efter Sverrigs alene; men det, som enhver maae ansee for urimeligt ved Planterne, skulde det ikke være det ved Sproget, denne ædle Vært, som er udspiret af Menneskets Aand og igjennem Aarhundreder har udfoldet sine Grene igjennem det Høieste, som menneskelig Tænkning kan frembringe. Kan grundig grammatikalsk Kundskab i Modersmaalet ikke erholdes, uden ved at betragte det i sin ældre Skikkelse og i sit Forhold til Stammen, saa kan heller ikke en rigtig og smagfuld Anvendelse deraf uden samme finde Sted. At enkelte udmærkede Mænd uden nogen saadan Kundskab have kunnet gjøre en saadan Anvendelse, kan ikke her komme i Betragtning; de have benyttet andre fortrinlige Midler til deres Uddannelse, og ved Menneskets Virksomhed i Almindelighed kan man ikke tage Hensyn til hvad Geniet kan udrette; men ogsaa det bliver saa meget fortrinligere, som det voxer i Kundskab. Dersom det gamle islandske Sprog i Velklang, i Bøielighed, i Kraft, i Udtryksfuldhed overgaaer de nyere nordiske Sprog, og dette er saa fuldstændig udviklet af en anden Forfatter (P. E. Müller om det islandske Sprogs Vigtighed), at det ikke behøver nærmere at bevises; dersom den oldnordiske Literatur besidder Mønstre i Digtekunst og i historisk Foredrag, hvis særegne Præg ingen Oversættelse er i Stand til at gjengive, saa kan der heller ikke være Tvivl om, at Studium af dette Sprog, Læsning af disse Skrifter, især ved Siden af den klassiske Oldtids Mønstre, maae fortrinligen bidrage til at danne Digteren og Historieskriveren og overhovedet Tænkeren. Men ikke blot Manden og Forfatteren kan derved dannes; det, som visselig maa ligge enhver paa Hjerte, vort Sprogs Uddannelse kan derved paa flere Maader befordres. I Almuens Tale findes endnu en stor Mængde Ord, som ere let forstaaelige, som ere Levninger af det gamle Sprog, og derfor besidde dets Korthed og Udtryksfuldhed; at optage de bedste deraf i Skriftsproget, naar det kun skeer med Valg

og Smag, maatte særdeles meget bidrage til at uddanne dette. Det samme er Tilfældet med de mange forældede Udtryk, der findes i gamle danske Skrifter, som nu næsten ere ubekjendte, og som ingen vilde tage i Betænkning at bruge, naar han vidste de vare til. Men at forklare, vælge, udhæve og rigtig at anvende slige Ord, kan ei finde Sted uden ved at føre dem tilbage til deres Oprindelse i Stamsproget. Til det danske Sprogs udtryksfuldere Behandling giver dernæst Kundskab i Nabosproget, det Svenske, fortrinlig Anledning, og en nøiere Forening af begge Literaturer maa nødvendig hæve dem begge; men da Nabosproget ligger nærmere ved Stammen, saa vil uden denne hverken Opmærksomheden paa Nabosprogets Vigtighed, eller varig Fremgang i begge Literaturers Forening finde Sted. Vort Sprog, som vor Literatur, har den store Fordeel, at det ligger imellem det reen nordiske og det germaniske, og kan udvikle sig ved Hjælp af begge. Det kan bygge baade paa ældgammel national Grundvold, og tillige optage i sig det Fortrinligste, som ved Nordtydsklands videnskabelige Fremgang har udviklet sig; man har derfor med Rette gjort opmærksom paa den Rigdom vi have af Synonymer (som tryg og sikker), og af dobbelte Former (som gjaldt og gjældte), hvilke ere fremkomne hver fra sin Side i Rummet, fra Norden og fra Tydskland, og hver fra sin Side i Tiden, ved ældre Brug og ved nyere Udvikling, og hvilke hver efter sin Leilighed lige godt kunne benyttes; men skjøndt de Fortrin, vi saaledes kunne tilegne os, ere bekjendte, vel ogsaa af de bedste Forfattere erkjendte, saa synes de dog hidtil næsten kun eensidig benyttede, nemlig forsaavidt som de kom fra Tydskland. Det er derfor vel værd at fremhæve den modsatte Side. Der hører meget til at miskjende den tydske Literaturs Fortrinlighed; det er ved den og næsten ved den alene vor har udviklet sig siden Reformationen; men der er stor Forskjel paa at modtage og bruge en Vens Velgjerninger og blive hans Træl. Den tydske Literatur er rig nok, den trænger ikke til os; hvad skulde den ogsaa vinde stort, om hele Danmarks gik ind under den? det vilde dog kun være som en Draabe i Havet. Men vi derimod vilde tabe, ikke blot meget, men alt, vor hele Rigdom, vor Selvstændighed. Og ere vi ikke paa Veien dertil?

Fordærves ikke vort Sprog ved en stor Skare af Skribenter, som uden tilstrækkelig og grundig Kundskab deri, benytte det i en Sværm af Skrifter af den Natur, at de ere næsten de eneste, som den store Hob læser? Forvildes det ikke derved, at Lærere deri, meget ofte med ingen eller saare liden Kundskab om dets Oprindelse og Udvikling, snart forkaste Former, der ere saa gamle som Sproget selv, snart efter en eensidig Spekulation optage andre, der aldrig eller kun i høist enkelte Tilfælde have haft hjemme i Modersmaalet? Skulde man troe det, naar man ikke saae det for sine Øine, at danske Skrifter af Videnskabsmænd ere skrevne saaledes, at man ikke kan forstaae dem uden man tænker sig dem oversatte paa Tydsk; og at man i bindstærke Oversættelser idelig møder Udtryk som disse: „hun nedsank (sænkede) de dugvaade Blikke;" „han beholdt bestandig Johannes i Øiet" (holdt Øie med J.); „vi have betrukken nogle Værelser paa Slottet" (d. e. ere flyttede ind i): „det vilde Gud ikke!" (det forbyde Gud!) o. s. v. o. s. v. Hvorledes kan man forklare sig, at Folket kan taale og ved gjentagen Læsning opmuntre saadanne Skrifter? at det for at tilfredsstille Øieblikkets Moro kan opofre Goder, hvis Bevarelse det er Efterkommerne skyldigt? at det for at fordrive en ledig Time kan finde sig i at indsuge Gift igjennem Stof og Indklædning, Gift, som fortærer dets egen Aand, og ufmærkt Dag for Dag forplanter sig paa den opvoxende Slægt? Veed Folkets Ædle intet Middel til at sætte Grændser for denne Misbrug? og tvivle de om, at det meest talende Beviis paa et Folks Fordærvelse er en fordærvet Literatur? Det danske Sprog er indskrænket indenfor meget snævre Grændser; det kan enten søge at udvide sig indenfra, ligesom den norske Literatur, der allerede nu optager Sprogformer og Ord af Almuens og af det gamle Tungemaal; eller det kan slutte sig aldeles til Tydskland. Og have vi endnu nogen Følelse af, at det er noget andet, naar dansk Tungemaal runger i Hallen, end naar tydsk Sprog klinger i Salen, saa kunne vi vel ikke tvivle om, hvilket der bør foretrækkes. Vi kunne overhovedet vælge den ædlere Deel, vi kunne staae selvstændige for os selv, og nyde Godt af begge vore Naboer; men skal dette skee, da maa hverken denne eller hiin faae Overvægt. Der-

som altsaa den ene, ved vor egen Ukyndighed om hvad vi besidde og vor Ligegyldighed for dets Værd, er i Færd med at overvælde os, saa maae vi tye til den anden. Og i denne Henseende er en større Udbredelse af den gamle nordiske Literatur og Sprog især af Vigtighed. Der maa komme den Tid, da ingen nordisk Lærd maa sige: jeg kan udtrykke mig med Siirlighed i Latiens Sprog, men jeg kjender intet til mine Fædres Maal; jeg har studeret Ægyptens Hieroglyfer, men jeg kjender intet til Skriften paa mine Fædres Grave; Ovids Elegier kan jeg udenad, men Bjarkemaalet er mig en tom Lyd. Har man kun Erkjendelsen og Villien, paa Midlerne vil det ikke mere mangle.

Kortfattet Udsigt over Mindesmærker og Oldsager fra Nordens Fortid.

Saa afgjort det er, at et Folks eller Lands egentlige Historie, det er en sammenhængende, efter Tidsfølgen ordnet, Fortælling om Begiheder og Personer, ikke vel kan tænkes uden grundet paa skrevne, historiske Hjælpemidler, eller, som de kaldes, umiddelbare Kilder, saa vist er det tillige, at ogsaa Mindesmærker og Oldsager fra Fortiden, baade stumme og talende, med Føie kunne gjøre Paastand paa at ansees for indirekte historiske Kilder. Formaae nemlig saadanne end ikke at gjøre os bekjendte med nye Kjendsgjerninger, kunne de hverken tjene til at berigtige gamle Kongerækker eller fastsætte kronologiske Bestemmelser, saa ere de dog, samlede og sammenholdte, i Stand til at give os en anskueligere Forestilling om Stamfædrenes Religion, Kultur, ydre Liv med videre, end de skriftlige Kilder, hvilke aldrig en saa høi Ælde kan tillægges, i hvilke gamle Sagn ere blandede med nyere Overleveringer og som endelig, ved i senere Tid at være nedskrevne, maae tænkes ofte at have undergaaet betydelig Forvanskning. Fortidslevninger, som ikke kunne henføres til egentlige Skrifter, bidrage saaledes til at supplere de skrevne Kilder, til at udvide vor Kundskabsgrændse over den Periode, hvor hine først begynde at fortjene Troværdighed, og til at vække eller bestyrke Formodninger om Folkerørelser

og Forbindelser, hvorom Historien stundum aldeles tier. Men en endnu høiere Betydning have selv de stumme Mindesmærker for os. De lade os stige op til vort Nordens Urfolk, de lade os leve Fædrenes Liv igjen, vandre og færdes imellem dem. En Gravhøi, en eenlig Steenkreds, et Steenredskab eller en Metal=Prydelse, opgravet af det skjulte Gravkammer, giver os et mere levende Billede af Oldtiden end enten Saxo eller Snorre, Eddaerne eller Taciti Germania. Og — mon ikke selv den med Historien Fortrolige altid vil betragte et Kunstværk fra Middelalderen med en Interesse, som et Diplom ikke kan vække?

Derfor har der aldrig været nogen Tid, siden vor Historie begyndte at dyrkes og behandles, da jo hine Mindesmærker have været Gjenstand for Opmærksomhed og Undersøgelse, skjøndt ofte betragtede fra en skjæv Standpunkt og behandlede paa en smagløs, uvidenskabelig Maade. Hvo kan uden en sørgelig Følelse tænke sig det meget af denne Art, der i de sidste to Aarhundreder er aldeles tabt for os, uagtet Ole Worms og Bures, Resens og Rudbecks altid hæderværdige og fortjenstfulde, men nu kun lidet tilfredsstillende Bestræbelser for at bringe Kundskab derom til Efterslægten. Des mere maa det glæde enhver Ven af Oldtiden, at dens Mindesmærker ingensinde mindre end i nærværende Øieblik vare udsatte for Ringeagt og Undergang. Neppe have til nogen Tid den nordiske Fortids, følgelig ogsaa Monumenternes Studium haft en mere udbredt og virksom Interesse end i nærværende. Opdagelser af denne Art ere stedse sikkre paa at modtages med Almeenhedens Deeltagelse. Ligesom i andre literarisk dannede Lande ere hos os her i Norden Samlinger oprettede til Opbevaring af Levninger fra en forsvunden Tid. Fra forskjellige Kanter træde igjen disses Bestyrere i gavnende Forbindelse ved gjensidig Meddelelse af deres Granskninger. Videnskabelige Reisende, hvem Naturens Studium lokkede til fjerne, sjelden besøgte Lande, lode end ikke saadanne Egnes sparsomme Oldsager undgaae deres Efterforskning. Men Oldtidslevningerne lønne igjen den dem skjenkede Opmærksomhed med Oplysninger og Vink, som med Hensyn til andre videnskabelige, ikke blot historiske, Undersøgelser kunde blive frugtbringende. Spørgsmaalene om de nordiske Landes Beboere og Folkemængde i en længst

forsvunden Tid, om deres ældste naturlige Beskaffenhed, Klimatets Forandringer o. d. l., lade sig, i det mindste for en Deel, besvare ved Hjælp af Fortidens Monumenter. Saaledes, for at udhæve een Gjenstand, der i vore Dage har erholdt fornyet Interesse; til Løsningen af Problemet om det gamle Grønlands Beboelse og om den islandske Kolonies Beliggenhed i dette Land bidrage de i den senere Tid opdagede Oldtidslevninger, især Runeskrifter, vel ligesaa meget som skrevne Overleveringer eller nautiske Beregninger.

Saaledes vover man at haabe, at denne kortfattede Udsigt, hvis Formaal er at fremsætte det paalideligste og videværdigste om Mindesmærker og Oldsager, der vidne om vort Nordens ældste Beboere, Tilstand og Kultur, ikke vil findes det dannede Publikums Opmærksomhed uværdig.

Gravhøie og Gravsteder.

I Norden, som næsten i alle Lande, henhøre Gravene til de ældste Mindesmærker. At ville bevare efter Døden, i det mindste i Erindringen, sine elskede Hedengangne, er en hos Menneskene saa dyb Attraa, at man finder Beviser paa den i de ældste Tidsaldere og hos de vildeste Folk. I Norden vare Gravene til forskjellige Tider af en meget forskjellig Beskaffenhed. Een af Aarsagerne hertil maa man søge i den Tid efter anden forandrede Begravelsesmaade, i det man har deels nedlagt Ligene i Sand i Gravkamre eller større Steenkister, deels brændt dem, og blot gjemt de overblevne forbrændte Been i Urner eller smaae Steenkister, deels har begravet dem siddende. Undertiden har Graven ikke skullet gjemme en enkelt Afdød alene, men hele Familier, eller flere i et Slag faldne Krigere, undertiden ikke blot den Døde, men tillige hans opsadlede Hest, hans Hund og flere Dyr, som man ønskede at give ham med i den anden Verden. Enhver vil indsee, at disse forskjellige Begravelsesmaader udfordre forskjellige Indretninger. Næsten i alle Egne her i Norden finder man af Menneskehænder opkastede større og mindre Høie i stor Mængde. Erfaring har viist, at de allerfleste have tjent som Grave, og at man ikke med Uret kalder dem Gravhøie. Som en almindelig Bemærkning kunne vi anføre, at man finder det største Antal ved Søkysterne,

især paa saadanne Steder, hvorfra man har Udsigt til Havet eller i det mindste til en Arm af samme, men at man paa Steder, som nu ere Moser eller Engbund, høist sjelden finder Gravhøie; derimod findes de ofte i stort Antal paa de nuværende Heder, hvor der nu tildeels gives Sandflugt. Nogle af disse Høie, bør man vel bemærke, kunne have haft en anden Bestemmelse end den ovenomtalte, de kunne nemlig have været Signalpladser eller hvad man i Oldtiden kaldte Baunehøie, saadanne Steder, hvorfra man ved antændt Baal bekjendtgjorde i viid Afstand fornemmelig fiendtlige Indfald. Andre kunne have tjent i Forbindelse med Offerpladsen til religiøse Ceremonier. Et tredie Slags, som hidrøre fra en meget nyere Tid, og som sædvanlig have bevaret Navn af Galgebakker, ere blevne opkastede til at foretage Henrettelser paa; hvorhos dog bør bemærkes, at man ikke sjelden, for at spare sig Umagen, har anvendt een af Fortidens Gravhøie hertil. I det Hele taget ville dog de tre sidstnævnte Bestemmelser ikke findes at være de almindelige, meget mere kan man med temmelig Sikkerhed antage de allerfleste Høie, som bære Spor til at være opkastede med Menneskehænder, for at have været Gravsteder. Man har kaldt disse med mange forskjellige Navne, saasom Ættehøie (for en heel Slægt), Jættestuer, Troldestuer, Jynovne, Steenkamre, Steenkister, Dysser, Kuml, ofte med et tillagt nærmere Bestemmelsesord, som enten endnu er en Erindring om den i Høien Begravede, som Rolfs Høi, Hothers Høi; eller tagen af Høiens særskilte Bestemmelse, som Blodhøi (Offerhøi), Baunehøi; eller dens Beskaffenhed, som Maglehøi, Sortehøi; eller Beliggenheden, som Sværtebækshøiene, Klosterhøiene o. d. l. Ligeledes har en heel Samling af Høie ofte et enkelt Navn, saasom Troldrækken, Brødrehøiene, Sexhøiene. Man vil let indsee, at naar ved Navnet den Begravede erindres, eller Høiens Bestemmelse derved angives, dette da ikke er uvigtigt, og at derimod det senere tillagte, som oprinder af den ofte tilfældige Beskaffenhed, eller af Beliggenheden, er mindre vigtigt, og kun tjener til bestemtere at angive hvilken Høi man omtaler.

Høiene kunne inddeles i de runde, langagtige, Steenhøie eller Dysser, og de lave Gravhøie.

1. De runde Gravhoie ere de almindeligste; man finder dem udbredte over hele Norden. Nogle af de anseeligste ere forneden omsatte med een eller stundum med flere Kredse af store Stene. Ofte ere de tillige høiere oppe paa selve Høiene prydede med Kredse. Disse ere ikke altid lige kjendelige, eftersom nogle af Stenene undertiden skjules af Jord, enkelte ogsaa ofte ere bortførte. Det største Antal af disse Høie synes imidlertid, især foroven, ikke at have haft saadanne udvendige Steenkredse. Deres Størrelse er meget forskjellig, dog ere de fleste i Forhold til deres Omkreds høie. Paa mange Steder findes flere beliggende nær ved hverandre, og ligesom i en indbyrdes Forbindelse, uden at de derfor ere af samme Størrelse.

2. De langagtige Gravhøie ere sædvanlig lavere end de forhen omtalte; de ere oftest omkrandsede med en Rad Stene, og tjene sædvanlig til at bække to eller tre Steenkister, af hvilke da een er anbragt henimod hver Ende. Ved flere af dem har man bemærket, at Steensætningerne have for Enderne store Stene, og danne undertiden langagtige Fiirkanter, netop af det Slags som man har troet vare bestemte til deri at foretage Tvekamp; muelig er den Overvundne bleven begravet paa selve Kamppladsen.

3. Steenhøie eller Dysser kalde vi de Gravsteder, som ere dannede af en Hob sammenkastede Stene, uden at disse ere eller have været bedækkede med Jord. I mangfoldige af de forhen omtalte runde Gravhøie, har man indvendig fundet en saadan sammenkastet Steenhob, bestaaende af Stene, ikke større end at en Mand kan løfte dem. Man seer heraf, at denne Maade at bedække de Afdødes Levninger paa, ei har været ualmindelig; men de, vi her omtale, adskille sig ved at bære Spor til ikke at have været bedækkede med Jord og ved udvendig at have en meget regelret Sammenlægning. I Danmark forekomme de sjelden, i Sverrig og Norge derimod hyppigere. Forstyrrede Gravkamre og Steensætninger har Almuen, og efter dem andre, kaldt Steendysser, ligesom de ovenfor omtalte Gravsteder. Vi troe at burde forbeholde dette Navn for dette Slags, og kalde de andre med den Benævnelse, som de vilde have erholdt, naar de vare blevne seete i fuldstændig Tilstand.

4. De lave Gravhøie. Saaledes benævne vi ganske smaae Jordforhøininger, ofte kun een Alen over det omgivende Jordsmon, der indeholde Gravurner og mindre Oldsager fra Hedenold. De findes sædvanlig mange samlede, udgjørende ligesom et Slags Kirkegaarde. At store af Naturen dannede Sandbanker ere i den hedenske Tid blevne afbenyttede til deri at anlægge mangfoldige Grave, og undertiden ogsaa ere at betragte paa samme Maade, vinder stedse større Bekræftelse.

At sige noget bestemt om Gravhøienes indre Indretning, er meget vanskeligt, eftersom den forskjellige Tidsalder og forskjellige Bestemmelser, der ikke lade sig skjelne udenfra, have bevirket en betydelig Forandring i Indretningen. Dog troe vi at burde bemærke, at man i de runde Høie har fundet de fleste Steengravkamre, at Gangen (Steenrøret), som fører ind til disse, sædvanlig er anlagt lige med den omgivende Jord, imod Østen, undertiden imod Sønden, og at den undertiden ogsaa er bleven afbenyttet til Begravelse; fremdeles at man ofte har fundet i een Høi flere Gravkamre anlagte ved Siden af hverandre. Erfaring har endvidere lært, at i Steengravkamre ere Ligene ofte uforbrændte, og henlagte i Sand eller hensatte paa Stene, og i dette Slags Gravkamre, som henhører til ældre Perioder, findes de fleste Sager af Steen, sjelden noget af Bronce og Guld, endnu mindre af Jern eller Sølv. I et andet Slags, hvori findes en stor sammenkastet Steenhob, bemærker man sjeldnere Steengravkamre, men snarere Steenkister, dannede af flade Stene, og ei større end at de blot have tjent til at gjemme nogle Gravurner eller de brændte Been, i det høieste et liggende eller paa den flade Bund siddende Lig. En tredie Indretning er den, at en Træbygning er opført i Gravhøien. Hvor man sporer en saadan, kan man med temmelig Sikkerhed antage, at Høien henhører til Hedenoldens sidste Periode, og med største Rimelighed vente at finde ualmindelige Oldsager. Stundum begravedes Ligene i Skibe eller Baade, som droges op paa Landet og sattes ind i Høien, hvorom flere Efterretninger vidne; man har ogsaa fundet saadanne Skibshøie i Sverrig og Norge, eller i det mindste Dele af Træbygninger inden i Høie, som man har antaget for at være af Skibe eller Baade.

Steensætninger.

De egentlige Steensætninger, af hvilke endnu findes en stor Mængde i Norden, har man antaget for at have oprindelig været deels Tingsteder, deels Pladse indhegnede til derpaa at foretage Tvekampe, deels Offersteder. At skille disse indbyrdes, er nu forbundet med megen Vanskelighed, og der findes endogsaa ei faa, som ikke synes at passe til nogen af de anførte Bestemmelser. Flere af disse kunne muelig være blevne os uforklarlige ved det at vi nu kun see en liden Deel af den egentlige Indretning, f. Ex. blot Stenene, som stode om eller i en Gravhøi, hvoraf Jorden er borttaget, eller Steengrundlaget, hvorpaa en Træbygning har været opført.

1. Tingsteder. Det er en bekjendt Sag, at Tingene i Oldtiden bleve holdte under aaben Himmel, og at Folket undertiden i stor Mængde kom sammen ved et saadant, hvor ikke allene Retssager afgjordes, men ogsaa Sager foredroges, som angik Landets Bestyrelse og Folket i Almindelighed. Nogle Sagn ere bevarede om, at Dommerne sade paa eller snarere inden for en Kreds af store Stene, den saa kaldte Domring. De fleste af de Steensætninger, som man har troet have haft denne Bestemmelse, ere langagtig runde. De store Stene, som udgjøre Kredsen, synes ikke meget bekvemme til Sæder, men rimelig have de blot udgjort et indre Skillerum fra Folket, ligesom man veed, at der bleve nedstukne Stokke i Jorden med Snore som et ydre Skillerum. Høist sjelden finder man samlede flere betydelig store Steensætninger med Inddelinger, som man har antaget bestemte til at optage Tingsøgende fra forskjellige Distrikter, fra ethvert indenfor en særskilt Indhegning.

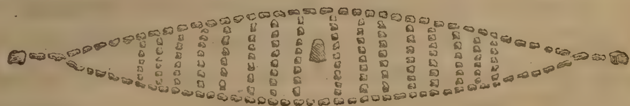
2. Kamppladse. Utallige Beretninger ere os levnede om Tvekampe, som bleve udførte af Nordens Helte ofte i Overværelse af hele Troppeafdelinger. Undertiden holdtes de paa ganske smaae Holme, og kaldtes derfor Holmgange; men naar de holdtes paa den flade Mark, synes det at man har anseet det nødvendigt at begrændse Pladsen. Til denne Bestemmelse kunne da nogle langagtig fiirkantede, temmelig store, Steensætninger, af hvilke man finder flere, egentlig

være anlagte. Undertiden ere de fire Hjørnestene større end de andre, stundum er ogsaa en meget stor Steen opreist i Midten af den ene af de kortere Endesider. Det er en Selvfølge, at Jorden indenfor Indhegningen med Hensyn til denne Bestemmelse maatte være lige og fri for Stene og Jordforhøininger, og saaledes finder man den ogsaa i dem, man har antaget henhørende til denne Klasse. I nogle af disse Steensætninger kan dog den Faldnes Grav rimeligviis være anlagt.

3. Offerpladse. Denne Afdeling er endnu vanskeligere at bestemme. Man har sædvanlig strax antaget enhver Steensætning, hvori man saae en stor Steen lagt ovenpaa nogle andre, for et hedensk Alter, og Pladsen for et Offersted. Dette torde imidlertid taale betydelige Indskrænkninger. Det var Kristendommens Indførere i Norden altfor vigtigt at udrydde Hedenskabet til at man kan antage at de skulle have ladet henstaae et saa stort Antal Altere, der vare bestemte for en Gudstjeneste, de paa enhver muelig Maade modarbeidede. Ligesaavel som man omhuggede hellige Træer, sønderslog Afgudsbilleder og opbrændte hedenske Templer, ligesaavel har man sikkert ogsaa forstyrret Alterne og Offerpladsene. Mueligt var det dog, at nogle Steenaltere fra fjerne Perioder kunne være os levnede. Vare de allerede forladte, og, som egentlig tilhørende en tidligere Kultus, ei mere i Anseelse, da Kristendommen indførtes, var der ingen Grund til at forstyrre dem, hvilket ogsaa vilde være forbundet med stor Besværlighed, eftersom man ikke havde Krudt til at sprænge de ofte meget store Stene med. Dersom man antager, at Jorden kunde i Middelalderen være tagen bort fra nogle af Gravhøiene, f. Ex. af saadanne, som vare opbrudte og plyndrede, da vilde samme Vanskelighed opstaae, for at flytte de store Stene, der, dengang Fællesskab gjorde Steengjerder mindre nødvendige, og de ikke brugtes i saadan Mængde som nu, til Veies Anlæg og Udbedring, vare af ringere Værd for Jordbrugerne end i vor Tid; og det synes derfor ei urimeligt, at man har ladet dem staae, medens man har brugt Jorden til at fylde i Huulheder paa Veie og deslige. Naar man betragter disse Steensætninger, vil man ogsaa næsten altid finde, at Overliggeren, hvorpaa dog egentlig Offringen skulde skee, ikke frembyder nogen Flade eller bekvem Form

dertil, men derimod at man næsten altid har været meget omhyggelig for at stille de Stene, som bære Overliggeren, saaledes at de danne en lille Fiirkant med en Aabning til den ene Side omtrent som en lille Stue, noget der ikke synes nødvendigt, naar Stenene vare bestemte alene til at danne et Alter. Man har søgt paa forskjellige Maader at forklare denne Indretning. Naar Jorden var bortført fra en Gravhøi, og alene det indre Gravkammer blev staaende tilbage, maatte dette netop faae et Udseende som de Steensætninger man har kaldt Altere og paa nogle Steder Jynovne; dette er een Forklaringsmaade. Andre have bemærket, at man i Ostindien finder et Slags Steengjemmer, der ligne disse, og hvis Bestemmelse er, at i den aabne Side indsættes Billedet af en Huusgud, undertiden ogsaa en Deel af Asken af de brændte Lig af Familiens Afdøde; dette en anden. Det er ikke sjelden, at man ved Siden især af mindre Gravhøie, finder langagtig fiirkantede Steensætninger, der støde umiddelbar op til disse, og synes at staae i Forbindelse med Gravstederne. Man har antaget, at saadanne kunne være Offerpladse, og at man ved selve Begravelsen har foretaget en Offring. Andre have holdt dem for Kamppladse til Tvekamp, og formeent at Gravhøien for den Faldne er bleven opreist umiddelbar ved eller i disse. Men hvorledes man end betragter dette, saa bliver dog Forklaringen underkastet Tvivl. Ved at undersøge Monumenter af denne Art, som findes paa øde Steder, hvor de ere mindre forstyrrede, og ved Sammenligning vil maaskee med Tiden et større Lys vindes i denne Sag.

4. Skibssætninger. Saaledes benævnes store Stene, som ere stillede sammen i Form af et Skib, saaledes som vedstaaende Afbildning udviser:

Man har flere forskjellige Slags af dem, nogle saa tydelige, at man ikke kan tvivle om, hvad Forfædrene have villet antyde dermed.

I Danmark findes de sjelden, men i Sverrig hyppigere; nogle have endog Roerbænkene og selv Masterne antydede ved Stene. De fortjene sikkert noiere Undersøgelser og paalideligere Afbildninger, end man hidtil har af dem.

5. Trekantede og runde Steensætninger ere et eget Slags. Af de førstnævnte ere nogle med lige Sider, andre med Siderne indadbøiede; enkelte af dem have større Stene anbragte i Hjørnerne og i Midten; i nogle findes en Brolægning indenfor Indhegningen, i andre en Leerbund, i andre igjen intet uden den blotte Jord. Undertiden findes de i Forbindelse med runde Steensætninger, i øvrigt af samme Art. Man har troet, at de have været Offerpladse, og nogle have anseet dem for at tilhøre en Kultus, der gik forud for den Odinske. I Tydskland findes lignende.

6. Bautastene; saaledes har man benævnt høie smalle Stene, som enten enkelte eller flere i Forbindelse staae opreiste i Jorden, sædvanlig tre eller flere Alen over samme, og ere lette at skjelne fra de Stene, som henhøre til de almindelige Steensætninger. I Danmark ere de meget sjeldne, ikkun paa Bornholm og paa Øen Fuur i Limfjorden, veed man med Sikkerhed, at saadanne findes; derimod ere de almindelige i Sverrig og Norge. Det er bekjendt, at Forfædrene opreiste saadanne Stene til Erindring især om faldne Helte. Hvor flere findes samlede, har man antaget dem reiste for forskjellige Krigere, som vare faldne i et Slag; undertiden ere de vel blevne opreiste paa selve Valpladsen. Man har endnu ikke fundet nogen Bautasteen med Indskrifter; dog synes nogle Runestene, efter Formen at dømme, engang at kunne have været opstillede som Bautastene.

7. Rokkestene kaldes store Stene, som findes oplagte enten paa en Klippespids eller paa en anden tilspidset Steen, saaledes at de, uagtet de ere af en meget betydelig Vægt, dog kunne med liden Kraft, ja tildeels med Haanden, rokkes eller bevæges fra den ene Side til den anden. Det er en Selvfølge, at Stenen, for at kunne saaledes rokkes, maa hvile paa en Punkt omtrent i Midten. Ved Bevægelsen og Stødet imod Klipperne kan fremkomme en dump Lyd. Man har i flere Lande fundet saadanne Stene, hvorom der have

været forskjellige Sagn. Een af de Meninger, som ere yttrede om dem, er den, at de have tjent som Orakler. Man vogte sig imidlertid meget for at antage Tilfældigheder og Naturspil for saadanne Mindesmærker. Ved store Naturrevolutioner ere undertiden Stene komne til at ligge saaledes, at de kunne bevæges paa den ovenomtalte Maade.

Sager fra den hedenske Tid.

A. Steensager.

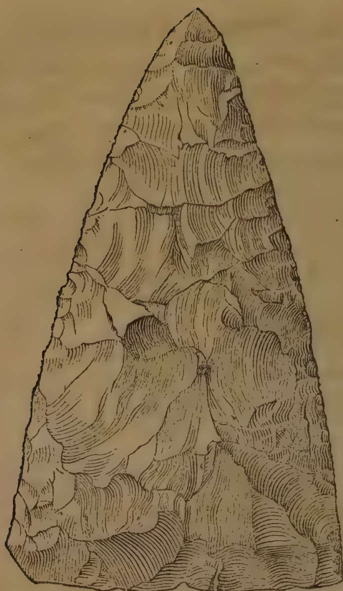
I en Samling af nordiske Oldsager maae Steensagerne, som de der henhøre til den fjerneste Tidsalder, have den første Plads. De kunne inddeles i følgende Arter:

1. Slibestene, brugte i Oldtiden til at tilslibe de andre Steensager paa; de ere enten flade eller kolledannede, eller sjeldnere stangagtige afrundede og af andre forskjellige Former.

2. Kiler, som næsten uden Undtagelse have været bestemte til at indsættes i Træ, ere deels uden Bane tyndere mod begge Ender, deels med Bane bagtil, deels flade og tynde; disse tre Former findes enten blot raa tilhugne, eller slebne paa de to fladere Sider, eller slebne paa alle Sider. De ere for det meste af Flint. Fremdeles gives der andre forskjelligformede, som næsten aldrig ere af Flint, saasom runde tykke og runde spidse, nogle gjennemborede med et lidet rundt Hul i den Eggen modsatte Ende, og andre med Affats paa Midten bestemte til at indsættes i Træ indtil denne.

3. Meisler, enten Smalmeisler, af hvilke nogle huulslebne, flade Huulmeisler, Huulmeisler med en rund Overflade, eller Meisler med Haandtag, hvilke sidste ikke ere af Flint.

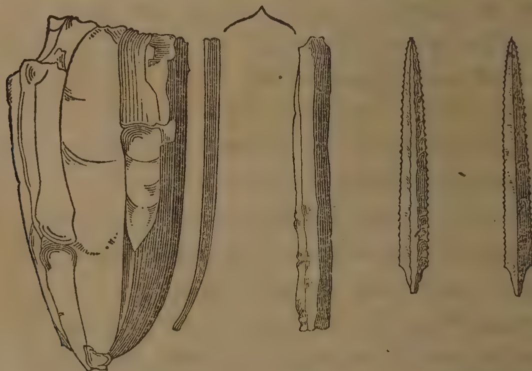
4. Knive og Spydspidser, som man har inddeelt efter deres Haandtag, eller Indretning til at befæstes i Træpartiet; nogle ere nemlig uden kjendeligt Haandtag, andre med ubestemt fladt eller firesidet Haandtag, det sidste med Udtakninger paa Kanterne til at fastholde Beviklingen, andre igjen med aldeles bestemt Haandtag med udhugne Zirater. De ere næsten altid af Flint og næsten aldrig

slebne. Her maa endvidere anføres et Slags udtakkede Flintredskaber, der ligne en spids Saug eller Raspe, hvoraf kun faa ere fundne, og en lignende endnu sjeldnere Afart uden Takker, hvoraf her vedføies en formindsket Afbildning.

5. Halvmaaneformige Flintredskaber, blot tilhugne paa samme Maade som Knivene; nogle krumme alene paa den udvendige Side, og da enten uden Tænder, eller med Tænder alene paa den indvendige Side, eller med Tænder paa begge Sider; andre krumme saavel paa den udvendige som paa den indvendige Side.

6. Flintflækker og Piilspidser; de sidste indsattes i Træskafter. Flintpiil-Fabrikationen tydeliggjøres ved nedenstaaende Afbildninger:

Man seer her et Flintstykke, hvoraf Flækker ere udspaltede, nærmest derved en saadan Flække seet fra Siden af, og dernæst samme seet forfra med dens naturlige Flade, fremdeles en Flintflække halv tilhuggen som Piilspids med endnu tydelige Spor af dens oprindelige

Flade, og endelig en deraf fuldstændig forarbeidet tresidet Piilspids med de tvende Sider udtakkede. Foruden disse, som ere de almindeligste, finder man ogsaa spydbladformede og fremdeles hjerteformede saaledes som den her forestillede, sædvanlig meget smaae: Her maae endnu anføres Beenspidser med indsatte meget fine Flintflækker, hvilke ogsaa synes at maatte henføres til Klassen af Pile og Kastevaaben. Flækkerne ere ganske af samme Beskaffenhed som den ovenfor afbildede, men overordentlig fine, tynde og smaae, og ere med et Slags Kidt fastgjorte i den i Siderne paa Beenstykket indskaarne Fordybning.

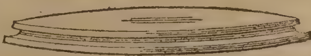
7. Øxer, som have Skafthul i den bageste eller Eggen modsatte Ende, altsaa nærved Banen, der enten er fiirkantet eller afrundet. Man finder ogsaa korsformede Øxer, der dog ere meget sjeldne.

8. Øxhamre; saaledes har man benævnt nogle meget fiint udarbeidede og i Hammerform overgaaende Øxer, som have Skafthullet henimod den ene Ende. De findes i mange Variationer med en fiirsidet Bane, med en Udbugning istedenfor Bane, baadformede, samt med nedadbøiet Eg og Knap istedenfor Bane.

9. Hamre, som have Skafthullet i eller nær Midten; de findes med udbuget Eg og med Bane, eller istedenfor samme enten med en rund ligestaaende eller en lidt nedefter trukken Knap; fremdeles kileformede med Affats og en rund flad Bane uden Knap, med nedadbøiet Eg og Bane, samt endelig med en skarp Eg og afrundet Bane. Man har fundet halvfærdige Øxer og Hamre, som have Skafthullet enten aldeles ikke eller kun halvt gjennemboret, andre som ere afbrudte i det første Hul og have et nyt indboret.

10. Slyngestene, enten med en indhuggen Fure om Midten, eller med tvende korsviisgaaende Furer, de sidste af Form som en noget sammentrykt Kugle.

11. Væverskyttelformede Stene med en indhuggen Fure om Kanten, sædvanlig af Form som vedstaaende Afbildning udviser. Man

har fundet en saadan, hvis Fure paa Randen er udforet med et Broncebaand.

12. Dopper, som ere gjennemborede og enten afrundede paa Oversiden og flade paa Undersiden, tilspidsede eller afrundede til begge Sider. I Tydskland benævnes de Spindelsteine. Lignende Stykker af Glas eller brændt Leer findes stundum i Urner.

13. Skiver med Hul i Midten, enten flade med en flad Rand, eller med en ophøiet Ring om Hullet og afrundet Rand.

14. Kugler, tilhugne med megen Umage, men sædvanlig ikke slebne, som oftest af Størrelse som en Pomerants, dog ogsaa undertiden betydelig mindre.

15. Ankere, af hvilke man har fundet et stjerneformigt med et Hul i Midten.

16. Kornknusere, brugte inden Haandkværne indførtes eller bleve almindelige, og bestaaende af en stor Kampesteen med en flad Overside, i hvis Midte en rund Udhuling er indhugget, hvori en glat stor Steenkugle passer.

17. Probeerstene, forfærdigede af sort fiin Skifersteen, og indrettede til at bære hængende formodentlig i Beltet ved Siden af andre Sager.

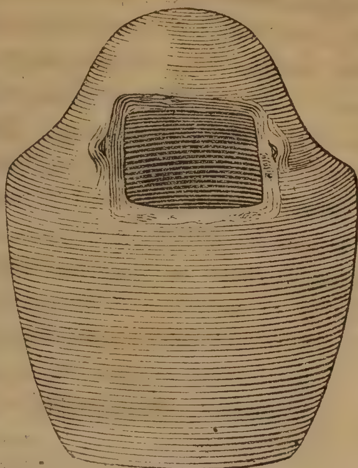
B. Urner og Gravkar

henhøre til et langt længere Tidsrum end Steensagerne, og have været brugte fra Hedenskabets ældste lige til dets allersidste Tider, selv den Gang man begravede Ligene uden at brænde dem. Da imidlertid en Inddeling efter Tidsalderen endnu frembyder for megen Usikkerhed, ordnes de bekvemmest efter Materien; og findes af:

1. Steen, meget sjeldne, og af temmelig blød Steenart, ere enten fiirkantede af Lighed med smaae, af flere flade Stene sammensatte, Steenkister, eller runde, disse tildeels med Jernhank, og Jernbaand om Overkanten til at befæste denne i, og stundum med indgravede Zirater, eller og skaalformede, ogsaa udarbeidede paa fri Haand.

2. Brændt Leer. Intet Materiale anvendtes saa almindelig, og i saa lang Tid; man finder derfor af disse fra de raaeste og simpleste til de fuldkomnest udarbeidede, med faa Undtagelser alle forfær-

digede paa fri Haand uden Pottemagerskive, for det meste manglende Glasur, og i de forskjelligste Former, saasom: a) Krukkeformede, enten uden eller dog kun med en kort og ubestemt Hals; tildeels meget raae og ufuldkomne; man har fundet dem næsten cylinderformede; med en Affats omtrent paa Midten, meget almindelige og ligesom de foregaaende enten uden Orer, eller med eet, to, ja endog med tre Orer; med en Affats nedenfor Midten, og sædvanlig ved denne simple Stregzirater indstukne i det vaade Leer; med udboiet Munding; samt endelig, hvilke dog ere meget sjeldne, lukkede for oven og med en Aabning og Dor paa Siden, saaledes som vedstaaende Afbildning udviser:

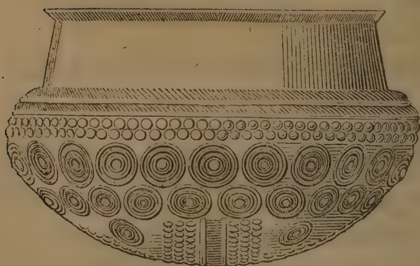
b) Med Fod, tildeels af raat Arbeide og Foden ikke meget bestemt;

andre af bedre Arbeide; af disse har man fundet nogle zirede med indgravede Meander-lignende Zirater, som den her ovenfor afbildede.

c) Flaskeformede med en lang, i Forhold til Urnen, smal Hals; d) Bestemte til at hænge, som skjønnes af dertil anbragte Huller, saavelsom af at de ere runde eller spidse forneden, saa at de vanskelig kunne staae. e) Potteformede, enten med udbøiet Munding, ofte meget smaae, indsatte i og omkring andre Urner, eller uden saadan, tildeels endnu mindre, neppe af en Tommes Gjennemsnit, eller og urtepotteformede. f) Skaalformede. g) Ovale og af andre usædvanlige Former. Ikke mindre forskjellige ere de Laag, der henhøre især til disse Slags Urner, nogle ere i Form af en lille Skive, som ligger løs oven i Urnen, andre have en Fals, der gaaer ned i Urnen, atter andre en Fals, der gaaer uden om samme; man har ogsaa fundet et Slags flade Skaale som Laag lagte omvendte over Urner, og undertiden flade Stene anvendte som Laag, og nogle Steder ere de brændte Been fundne samlede i en lille Hob paa Gravkammerets Gulv, og Urnen stillet omvendt over dem.

3. Metal, nemlig enten af: a) Guld, bestemte til at hænge, sjelden meget store, ei heller tykke, men prydede med Zirater, som vedstaaende. b) Bronce, af mange forskjellige Slags, stundum fortinnede indvendig, nogle lignende dem af Guld, og bestemte til at hænge, samt forsynede med et Laag der lukkedes ved en Skaade; naar dette har været af Metal, findes det som oftest, i det mindste i Fragmenter, men ofte har det været af Træ eller anden Materie, og er da næsten altid hensmuldret. Her kunne endnu anføres Kar med Haandtag, lignende en Kasserolle, samt Sier, og store, undertiden med en lav Fod forsynede Metalskaale eller Fade, som man har antaget for Offerboller, der senere skulle omtales, men stundum ere aldeles uden Fod og synes blot at have været en indre Metaludforing af store Trækar. c) Jern, i Form af Kjedler, med en heel Bund, men iøvrigt sam-

mensatte af mindre fiirkantede Stykker, som ere nittede til hverandre; ogsaa disse have Hank.

4. Glas, henhørende til de meget sjeldne, og sikkert i Oldtiden kostbare; de ere fundne af forskjellige Former, men ikke meget store; nogle lignende Urtepotter, men tilrundede forneden, af tykt Glas med indslebne Zirater; andre lange og kegleformede med Zirater af Glas lagte ophøiet udenpaa; andre lignende et stort Bæger omgivet med et Næt af ophøiede Zirater, og atter andre som en Overtheekop uden Hank med en Indbøining foroven og udbøiet Munding. Ved Glasurner ere ofte Guldarmbaand fundne, der vise, at de maae have tilhørt rige Folk. Man har troet at spore, at nogle af dem have været nedsatte i Trækar. At de have været bestemte til at opbevare Asken af Ligene er ikke afgjort, og dertil synes de ogsaa at være temmelig smaae. Naar Glas har ligget længe i Jorden, sætter der sig ofte paa samme en Skal, der giver det Udseende som Perlemor.

5. Træ, mest smaae Spande, med heel Bund og sammensatte af Staver, ligesom Nutidens Bødkerarbeide, men meget tyndere og finere. De have været beslaaede eller gjordede med Metalbaand og have Metalhanke. Meget ofte har man alene fundet Hanken og noget af Beslaget bevaret, men alt det Øvrige forraadnet; dog har man i Steengrave især i Norge, og i Sandhøie i Danmark, fundet dem saa fuldstændige, at man tydelig kan gjøre sig et Begreb om dem.

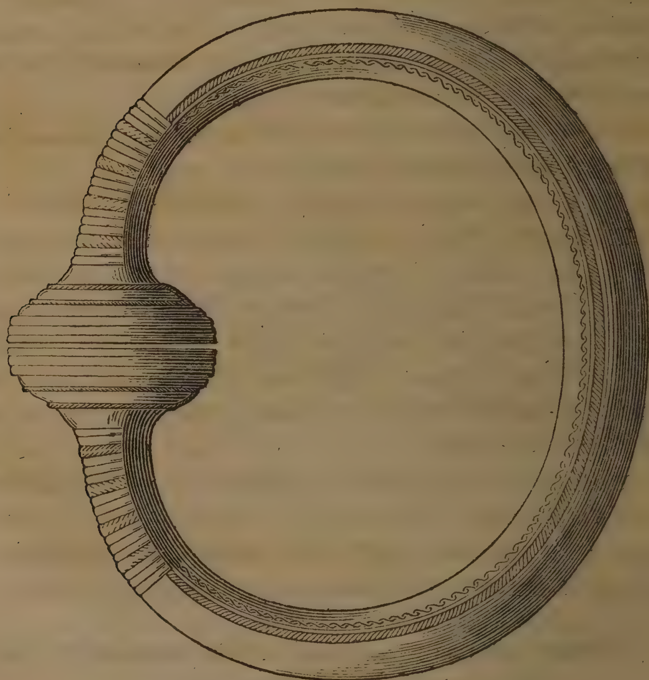
Som Tillæg til denne Afdeling føies forskjellige Skeletter, Been og Kul, som man har fundet i Gravhøie og Moser, og som vise, til hvilke Menneskeracer Nordens ældre Beboere have henhørt, samt at man ikke sjelden har begravet Dyr med Ligene, og det ikke alene Hesten og Hunden, men selv Hjorte, ja endogsaa Fugle. I enkelte Gravkar findes særegne Substanser, som fortjene at opbevares, for at det ved chemisk Undersøgelse kan udfindes, hvad de oprindelig have været.

C. Sager som man anseer for vedkommende den hedenske Gudsdyrkelse.

1. Smaae Figurer, som holdes for et Slags Idoler: de ere meget sjeldne; flere af dem have rimeligviis dog blot været Prydelser;

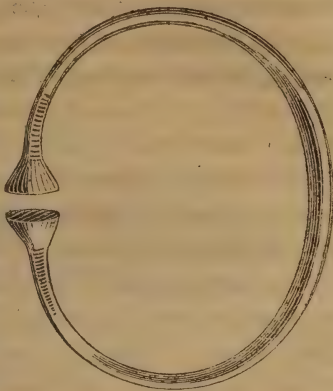
man har fundet dem af Bronce, af en Blanding af Zink og andre Metaller, af Been og af brændt Leer. De fleste Efterretninger man har om Tempelguderne vise, at disse vare af Træ, og tildeels iførte Klæder, hvorfor man neppe kan vente at finde nogen saadan. I Gravhøie, især i Norge, har man ogsaa fundet smaae Dyrfigurer, som Heste, Væddere o. d. l.

2. Store Ringe, som man anseer for hellige. De synes ikke at kunne have været brugte om Haandledene, hvortil tvende mod hinanden vendende Udbugninger, hvori de ende sig, gjøre dem mindre bekvemme; de ere derhos for smaae for Halsen eller for Hovedet. For at vise deres Form, have vi her ladet een afbilde i fuld Størrelse:

Da de derhos ofte ere af puurt Guld og meget massive, saa at de i Oldtiden maae have været store Kostbarheder, har man troet i dem at

gjenfinde de hellige Ringe, som omtales brugte ved Eds Aflæggelse i den hedenske Tid.

3. Symbolske Gjenstande, især fundne oven i Urner, saaledes Ringe af samme Form, som den ovenfor omtalte, men meget mindre, af Størrelse som den her ved Siden afbildede; altsaa altfor smaae til at kunne have været brugte om Haandleddet; fremdeles Sværde, som nøiagtig ligne Broncesværdene, men kun ere af 4 til 5 Tommers Længde, ligeledes Dolke, som den her ved en Afbildning i fuld Størrelse fremstillede: endvidere smaae af Rav forfærdigede Efterligninger af Steenøxer og Steenhamre, hvilke dog rimeligen ogsaa kunne have tjent som Smykker. Da disse Sager findes i Grave, er det sandsynligt, at de have haft en egen Betydning, og paa en vis Maade ere traadte istedenfor de virkelige, som man maaskee har ønsket at tilbageholde. Det er ikke den seneste hedenske Tids Oldsager, men Sagerne fra den egentlige Bronceold, man finder saaledes efterlignede.

4. Flade, store Fade eller Kar af Bronce, som sædvanlig have en dreiet Fod; de antages for at være de saa kaldte Offerboller, hvori Offerblodet heldtes.

5. Sier af Metal, indsatte i et Leerkar eller i et andet tilhørende Kar af Bronce.

6. Røgelsekager og Røgelse, de første runde med et Hul eller Indstik i Midten.

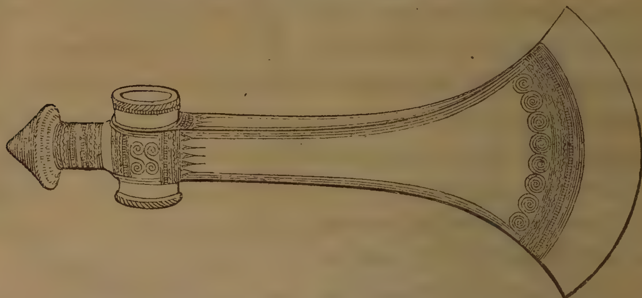
D. Vaaben og Krigsvæsenet vedkommende Sager af Metal.

Angrebsvaaben.

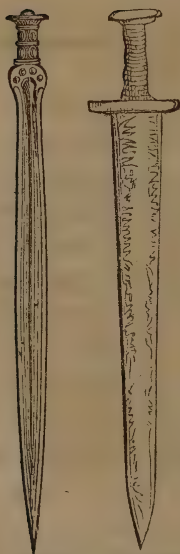
1. Øxer, enten af Kobber, eller af Kobber med Jerneg, som

rimeligviis kun kunne tilhøre den Tid, da Jernet var dyrere end Kobberet, eller ogsaa af Jern, som ere de yngste.

2. Oxhamre af Bronce. Afbildning af en udmærket af betydelig Størrelse og Vægt (7 Pund) vedføies her:

3. Sværde af Bronce eller af Jern, af hvilke Prøver her fremstilles; de første ere naturligviis de ældre. Haandtagene paa disse ere af flere Slags; som de ældste anseer man dem af Bronce, hvori Sværdbladet alene ved to Nitter er befæstet; senere anbragtes Nitter i en Halvcirkel, saaledes som paa den her afbildede, hvilke bedre sikkrede Befæstningen. Undertiden bestod Haandtaget af Træ, Been eller Hjortetak, og findes det da næsten altid fortæret, saa at for det meste alene Grebtungen, hvorpaa det var anbragt, er bevaret. Paa de ældre Sværd findes ingen Pareerstang, de af Jern derimod vise Overgangen til denne. Haandtagene paa Jernsværdene har man fundet af Sølv, indlagte med Sølv, eller med Kjæder af Guld anbragte paa samme. Til Sværdet høre Delene af Balgen, nemlig Dopskoen og de øvrige Beslag m. v.

4. Daggerter og Dolke af Bronce eller Jern.

5. Spyd af Bronce og af Jern. Hager sporer man først ved dem af Jern. Skaftet, som har været af Træ, er aldrig fundet,

derimod Skaftdoppen, af hvis Afstand fra Spydbladets Beliggenhed man kan udfinde Spydstagens Længde. Et eget Slags vare de saa kaldte Skæpteslætter, saaledes benævnte, fordi Skaftet var flækket og Spydbladet deri indsat. Hertil komme Morgenstjerner, af hvilke man har fundet een af Bronce.

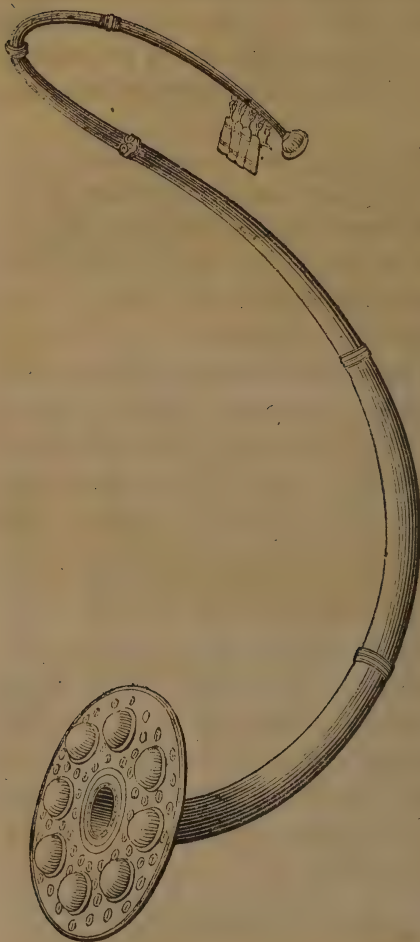
6. Piilspidser af Bronce eller Jern; de ældste have været til at indsætte i Skaftet, de senere saaledes dannede, at Skaftet har været indsat i dem. Man har fundet et Slags Knapper, som man troer have været anvendte til at sidde paa den spidse Pileod i Koggeret, for at bevare Spidsen. Buer ere hidtil aldrig fundne.

Forsvarsvaaben.

7. Skjolde har man fundet heelt bestaaende af Bronce, runde med Kanten ombøiet om en tyk Metaltraad. Sædvanlig have de været af tynde Lag af Træspaan og Læder, og da finder man kun de til dem hørende Beslag og Zirater m. v. af Metal, iblandt hvilke fornemmelig en stor rund Skive med en udstaaende Spids, som har været anbragt midt paa Skjoldet. De have i øvrigt været af forskjellige Slags; Langskjoldet, som man betjente sig af som Beskyttelse imod Pile og Kastespyd, eller naar man besteg Mure eller Volde, var stort; Spidsskjoldet var spidst til den nederste Ende; Pareerskjoldet, hvortil det oven omtalte runde henhører, og som brugtes i selve Fægtningen, var sædvanlig ikke meget stort, og bares i udstrakt Haand, og ikke paa Armen. For at skaffe Plads til Haanden var sædvanlig midt paa dette Slags Skjolde anbragt en Bukkel eller et skaalformigt Metalstykke, tværsover hvilken gik en Boile, som Haandfang, hvilken oftest var af Træ.

8. Hjelme og Brynjer med videre til Rustningen henhørende findes meget sjelden; dog har man fundet Dele af Bronce-Hjelme belagte med Guld. Istedenfor Visir fandtes ofte paa Hjelmen en Forlængelse af den Deel, som var anbragt over Panden, hvorved Næsen beskyttedes. Paa et Stykke, som anbragtes om Hagen, har man fundet to opstaaende Metalstykker, omtrent som store Hugtænder, der have tjent til at beskytte Kinderne. Man har ogsaa fundet Levninger af Ringbrynjer af Bronce.

Endvidere kunne her anføres:

9. **Lurer** eller Krigsbasuner af Bronce, meget store og sædvanlig bestaaende af to Dele, som sættes i hinanden, om hvis Udseende vedstaaende Afbildning giver et Begreb. De ere fundne i Forbindelse med Broncesværd, og henhøre altsaa til Hedenoldens ældre Periode, hvilket ogsaa Ziraterne udvise. Den nederste Deel er prydet med en rund Skive, der har en udziret Forside; ved Mundstykket hænger Bronce-Zirater, og paa nogle ere Indretninger til at anbringe Snore i, paa en enkelt ogsaa en lang Metalkjæde bevaret. Man har fundet dem i Tørvemoser paa forskjellige Steder i Danmark, saa vel bevarede, at man endnu kan blæse i dem.

Ridningen vedkommende Sager, som

10. **Sadelknappe** af Bronce, forestillende Dyrehoveder.

11. **Sporer**, ei med Hjul, men blot med en Pig, af Bronce meget smaae, af Jern større.

12. **Bidsler**, sædvanlig blot bestaaende af to Ringe og en Tværstang som Mundbid, saavel af Bronce som af Jern; fremdeles Stigbøiler.

E. Smykker.

1. Guldbracteater, d. e. myntformede paa den ene Side prægede Guldstykker med Øskener, tildeels brugte som Amuleter; enkelte ere med Runeindskrift; man har fundet dem fra næsten et Kvarteers til en halv Tommes Diameter, undertiden flere paa eet Sted i Forbindelse med Perler, eller anbragte paa Halssmykker af Guld. Stundum har man ogsaa istedenfor saadanne betjent sig af selve Mynter, efterat have forsynet dem med Rand og Øsken.

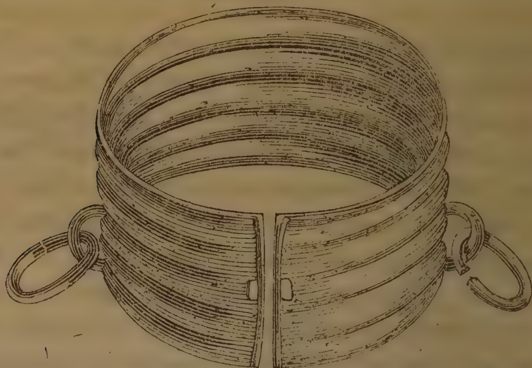
2. Perler og Halsbaand; Perler har man fundet af Glasmosaik, af Glasflus; et eget Slags af disse have skullet efterligne Guldperler, og bestaae af en Glaskjerne, hvorover der er lagt en tynd Guldplade, og uden om denne igjen en Glasskal; fremdeles af Bjergkrystal og andre Steenarter; af et Slags brændt fiint Leer, af forskjellig Farve; af Guld eller andre Metaller, disse sidstnævnte meget tynde, og indvendig, for at spare Metallet og gjøre dem lette, udfyldte med Leer; ogsaa af Rav findes de hyppig, og da ofte blandede med enkelte af Glasmosaik. Ved Perler har man oftere fundet Metalspiraler af samme Tykkelse og Udseende som den her afbildede.

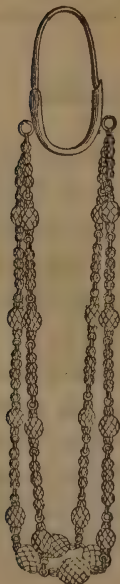
Halskjæder findes af forskjellige Slags kunstige Fletninger af Guld-, Sølv- og andre Metaltraade, og undertiden dannes de af flere hule Guldcylindere, hvortil Guldbracteater ere fæstede. Hertil komme Ravstykker, deels udarbeidede, deels undertiden, især naar de ere større, utildannede og blot gjennemborede; fremdeles har man hertil føiet Glasflusser og Stene, bestemte til at indfattes.

3. Ringe af mange Arter, at bæres paa Haaret, om Halsen, Armene, Haandledene, paa Fingrene, om Benet, ja, man har fundet Ringe, som man troer have været bestemte til at bæres om Livet. Vi ville her indskrænke os til at give en Afbildning af en enkelt særegen af de mange forskjellige Slags Haandledsringe, og derhos gjøre

opmærksom paa deres sædvanlige Indretning til ikke at aftages, men blot

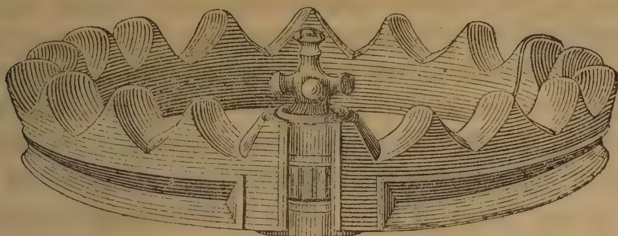

at udvides noget, eftersom Bæreren blev federe, eller ønskede at anbringe dem udenpaa et Klædemon. Man har ofte fundet dem endnu siddende om Armpiberne, og Rustmærker paa disse. Halsringene vare af flere særegne Arter, f. Ex. dannede af to tykke og krumme massive Guldstænger, der bleve lagte over hinanden, og paa Forsiden af Halsen saae ud, som man bar to Ringe, den ene over den anden. Et andet Slags var paa den ene Side, som hvilte mod Brystet, aabne og hule, og have rimeligviis været udfyldte i Huulheden med noget blødt, saasom Uld. Her maa endnu bemærkes ituhugne Ringe, brugte som Penge. Ringe har man fundet af Guld, Electrum (d. e. en Blanding af Guld og Sølv), Sølv, Bronce, Tin, Kobber eller Jern, nogle overlagte med tynde Guldplader, eller indlagte med Blyzirater.

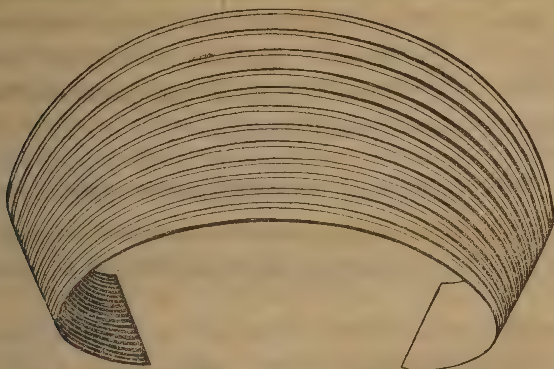

4. Ørenklokker, som den her afbildede, og andre Ørenprydelser, ere kun sjelden fundne i nordiske Gravhøie; man har hos Nabonationer fundet Kjæder, hvori smaae Dyretænder vare befæstede, og som med en Hage bleve satte ind i Øreflippen. De høre, saavidt man kan see, til en meget ældre Tid end den ved Siden forestillede.

5. Haarprydelser, foruden Ringe, bestaaende af et Slags huult udarbeidede Kroner, som den her afbildede:

hvilke iøvrigt ikke ere saa svære, som deres Størrelse og Udseende skulde lade formode; af diademformede Stykker, indrettede til at binde bag til, hvis Udseende vedstaaende Afbildning tydeliggjør:

fremdeles af en Sammensætning af flade halvmaaneformede Metalstykker; af Kamme, hvilke man har fundet i hedenske Grave af Bronce, af Horn, af Been kunstig sammensatte af flere Stykker; Haarnaale af mangfoldige Former, af Bronce med Guldbelægning paa Knappen, andre af Sølv med Guldhoveder, undertiden en halv Alen lange, en Størrelse som vidner om Forfædrenes Forkjærlighed for et langt og smukt Haar, hvilken ogsaa Historien bekræfter. Af en saadan tilføies her

en Afbildning. Et eget Slags have den øverste Deel dannet som et S.

6. Spænder, af hvilke nogle, som henhøre til de ældre, bestaae af to ved en Bøile forbundne, ovale eller runde Metalstykker, og formedelst Ligheden ere benævnte brilleformede; andre, lignende Romernes Fibulaer og derfor saaledes benævnte, have en krum Bugt og ere forsynede med en Spiralfjeder, der ender sig i en Spids, som indlægges i et Slags Øie; atter andre, som man troer have været brugte som Prydelser paa Kvindernes Bryst, ere sædvanlig ovale eller runde af gjennembrudt Arbeide, og findes i Almindelighed to af eens Art samlede. Nogle ere ogsaa i Form af et Kløverblad.

Vi troe at burde bemærke her, at man i ældre Tider ikke har forstaaet at forgylde paa den Maade, som man senere anvendte, men betjente sig af tynde Guldplader, hvormed Bronce- eller Kobbersager overlagdes.

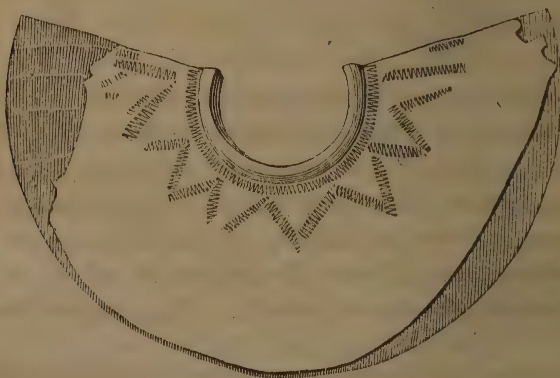
7. Knapper af Bronce, som oftest dobbelte, omtrent af samme Art, som Almuen endnu bruger til Halsknapper; af Been, som vedstaaende, hvorigjennem en Snor med en Knude paa Enden har været anbragt.

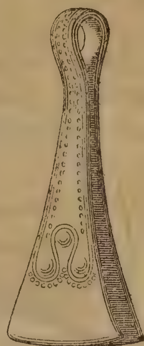
F. Redskaber af andre Materier end Steen.

1. Knive af Kobber; paa enkelte har man fundet indgravede Forestillinger af Skibe; krumme Knive med Eggen indvendig og halvmaaneformede med Eggen udvendig, som det her ovenfor fremstillede Fragment.

Dette Slags har man troet bestemte til at skjære Skind og Læder med, hvortil de synes skikkede. Knive af Jern ere sjeldnere, og enkelte af disse have stor Lighed med de norske Tolleknive.

2. Sauge af Bronce og Jern, de ældste meget smaae, og ved nogle dertil anbragte Spidser indrettede til, ligesom Steensaugene, at indsættes i Træ.

3. Pincetter eller smaae Tænger af Udseende som den her ved Siden afbildede, sædvanlig af Bronce, sjeldnere af Jern; nogle ere forsynede med en Skaade eller Ring. De findes næsten altid i Forbindelse med en Syl og en lille Kniv, og man har derfor troet, at de vare Redskaber, som man betjente sig af ved Syning i den fjernere Oldtid, da Dragten for en stor Deel bestod af Skind, der var syet med Sener; denne Formodning bestyrkes ved at de ikke, eller dog sjelden, ere fundne i Forbindelse med Synaale med Die.

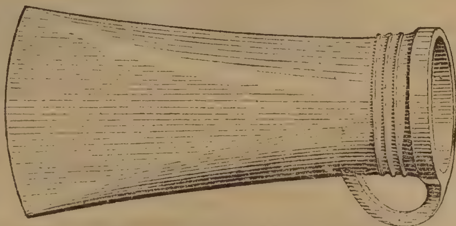
4. Syle og Naale af Bronce, af hvilke nogle, som hidrøre fra de senere Perioder, have Die, og have sikkert været Synaale.

5. Redskaber til Fiskegarns Forfærdigelse, eftersom

man har antaget. Den her ovenfor forestillede, som ligner en Trækkenaal, er, ligesom de øvrige man har fundet, af Been.

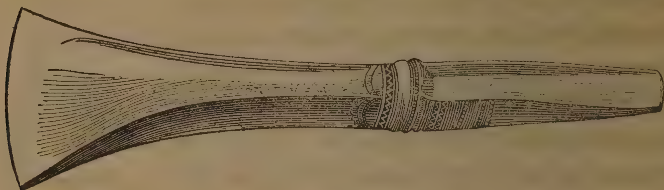
6. Saxe, af Form som vore nuværende Uldsaxe, af Bronce og af Jern.

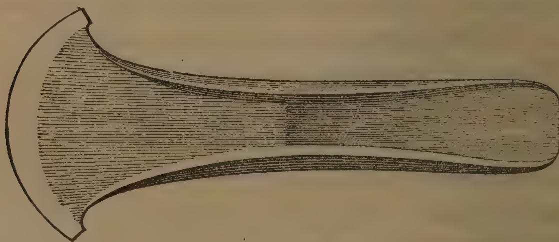
7. Celter, et temmelig lille Bronceredskab med en noget udvidet Eg, og indrettet saaledes, at Skaftet blev sat ind i det; nogle have en lille Dsken foroven ved den ene Side; en saadan er den her ovenfor afbildede.

Man har bemærket Levninger af Træskaftet inden i dem; ogsaa har man fundet en enkelt af Jern, men betydelig større. De ere fundne næsten i alle europæiske Lande, og i Norden i stor Mængde, og henregnes med Grund til de ældre Perioder, da Metal var kostbart. I England har man troet, at de hidrørte fra celtiske Nationer, og derfor givet dem det Navn, som her er bibeholdt.

8. Paalstave, et større og sværere Redskab, ligeledes af Bronce, i Form af et ved Eggen udvidet stort Huggejern, indrettet til at indsættes i et spaltet Skaft, saaledes at dette fæstedes om det; en saadan med Forziringer sees her i en Afbildning i halv Størrelse:

Ogsaa disse, som synes at være i en noget senere Tid traadte istedenfor Celterne, har man fundet i næsten alle Europas Lande. En større Art, nu af Jern, bruges endnu under samme Benævnelse, paa Island som et Slags Hakke eller Brækstang, og ere ganske af Udseende som den her vedføiede fra Oldtiden af Bronce:

G. Huusgeraad.

1. Drikkekar, a) Drikkehorn, som man har fundet af Dyrehorn, af Guld og af Glas; de henhøre samtlige hidindtil til de

største Sjeldenheder. Imidlertid ere dog to, og maaskee tre af Guld fundne her i Norden. For at give et Begreb om, hvorledes et saadant omtrent seer ud, vedføies her en Afbildning, ved hvis Betragtning man dog vel maae bemærke, at Længden af det her fremstillede var 1 Alen 9 Tommer, og dets Munding 4 Tommer i Gjennemsnit, samt at det veiede 6 Pund 13 Lod af det fineste Guld, og bestod egentlig af et indvendigt fast Stykke, udenpaa hvilket laae Ringe med forskjellige Forestillinger. Paa den øverste Rand af et andet lignende Horn af Guld, fandtes en Rune-Indskrift. b) Bægere og Pokaler af Glas og Sølv. c) Dele af Boller, hvori Drikkevarerne bleve fremsatte; nemlig hvad der var af Metal; hvad der derimod paa disse var af Træ, er næsten altid opraadnet.

2. Vaser, Skaale og andre lignende Kar af Bronce.

3. Skeer af Bronce, Sølv og Been; de ere af forskjellige Former.

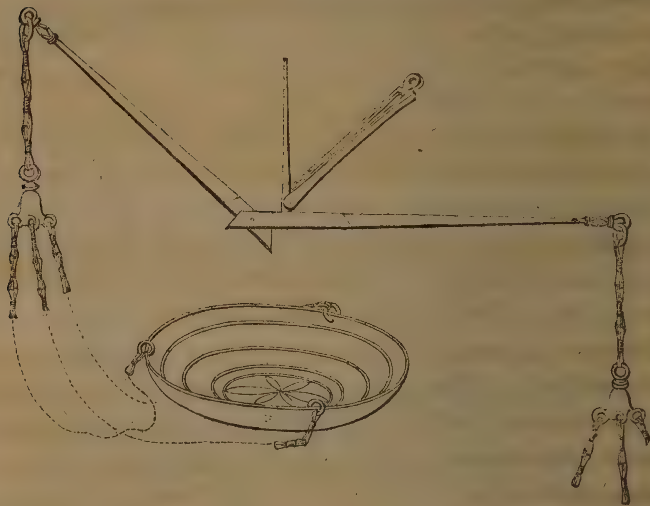
4. **Gafler** af Been, nemlig fiirkantede, til den ene Ende tilspidsede Beenstykker, der have været indsatte i et Haandtag; de ere tilligemed Knive fundne ved Levninger af Fødemidler.

5. **Nøgler**, sædvanlig af Bronce.

6. **Vægtskaale** med Ballancestang af en Blanding af Kobber og Zink; man har fundet dem af en simplere Indretning, med Stangen uden bestemt Tunge, som nedenstaaende:

men ogsaa af en fuldkomnere med Tunge, saaledes som den her afbildede:

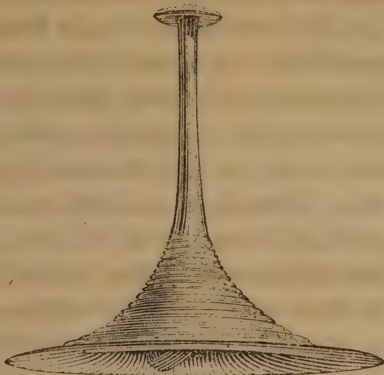

der er indrettet til at lægges sammen, for at kunne bæres i en lille Æske. Man har oftere fundet saadanne i nordiske Gravhøie. Lodder af Jern overtrukne med en Bronceplade, og af Bly.

7. **Stole** af Træ, fundne i Gravkamre, men som strax hensmuldrede, inden man fik dem undersøgte og aftegnede.

II. Forskjellige Gjenstande,

saasom Skakbrikker, Terninger af Been, Levninger af musikalske Instrumenter, f. Ex. af en Harpe, og Sager, hvis Bestemmelse man endnu ei kjender, f. Ex. et Slags hule, udzirede og med en lille Øsken ved den ene Side, forsynede store Metalsøm eller Bolte. Her maae ogsaa anføres de saa kaldte Tutuli (Hütchen). Afbildning af en saadan Tutulus i fuld Størrelse vedføies her, hvorved dog er at bemærke, at de som oftest ere mindre; den indvendig anbragte Tværstang lader formode, at de have været fastgjorte med en Rem, og have mueligen tjent som Prydelser. De ere af Bronce og ere fundne med Oldsager fra de ældre Perioder.

De forskjellige Perioder, til hvilke de hedenske Oldsager kunne henføres.

Inden vi gaae over til at tale om Oldsagerne fra Nordens kristelige Tid, ville vi kaste et Blik tilbage paa de Gjenstande vi nu have omtalt, og give nogle Vink med Hensyn til de forskjellige Tidsaldere, til hvilke de rimeligen kunne henføres. Vore Samlinger ere imidlertid endnu for nye og vore Erfaringer for faa, til at man i de fleste Tilfælde med Sikkerhed kan uddrage Slutninger. Hvad vi derfor her ville fremsætte, maa kun ansees som Formodninger, som netop ved Fleres Jagttagelser og Opmærksomhed paa disse Gjenstande sikkert ville bedre oplyses og enten bekræftes eller berigtiges. For at lette Oversigten ville vi tillægge de forskjellige Perioder, hvis Grændser dog ikke kunne nøiagtig angives, særskilte Benævnelser.

Steenalderen, eller den Periode, da Vaaben og Redskaber vare af Steen, Træ, Been og deslige, og i hvilken man enten meget lidet eller aldeles ikke har kjendt Metaller. Om man end antager, at nogle af Steensagerne senere have været brugte ved hellige Handlinger, og derfor ere forblevne af samme Form og Materie, som i den fjernere Oldtid, saa findes de dog saa hyppig i Norden, og saa mangfoldige derhos med tydelige Spor til at være ved Brug forslidte og flere Gange paa ny tilslebne, at man ikke kan tvivle om, at der har været en Tid, da disse Sager her i Norden have været i almindelig Brug. At denne er den ældste, vi finde at Mennesker have levet i vore Egne, synes uden for al Tvivl, ligesom at disse Beboere maae have haft Lighed med Vilde. Det er naturligt, at man i de forskjellige Egne har betjent sig af de Steenarter, som fandtes i Egnen selv og vare passende til deraf at udarbeide Steenredskaber; saaledes er i Danmark Flint hyppigst anvendt; i de Dele af Sverrig og Norge, hvor denne ikke findes, har man tildeels betjent sig af andre Steenarter, hvilket undertiden har haft Indflydelse paa Formen. I det nordligste Sverrig og Norge forekomme Steenoldsagerne sjelden eller aldeles ikke, og det synes, som om disse Egne i de fjernere Tider have været lidet eller aldeles ikke beboede.

Henimod den Periode, da de første Metaller kom lidt efter lidt, og vist sparsomt, i Brug i Norden, synes de store Steengravkamre at være byggede. I dem har man, som forhen bemærket, som oftest fundet Ligene uforbrændte, ofte ved Siden af samme raae Urner, meget sjelden noget af Metal, i al Fald kun lidet af Bronce eller Guld, aldrig noget af Sølv eller Jern, men næsten alene Steensager og enkelte Prydelser af Rav. Klædningerne synes fornemmelig at have været forfærdigede af Dyrehuder. Den derpaa følgende Periode troe vi at burde kalde:

Broncealderen, i hvilken Vaaben og skjærende Redskaber vare af Kobber eller Bronce, og man enten aldeles ikke, eller kun meget lidet har kjendt til Jern eller Sølv. Ikke alene i Norden, men ogsaa i de sydlige Lande, vil man finde, at det Metal, som først omtales og har været i Brug, er Kobber, eller, saaledes som man i

Oldtiden ofte brugte det, med en lille Tilsætning af Tin, der bidrog til at det bedre kunde hærdes, hvilken Blanding man har kaldt Bronce. Først langt senere er man bleven bekjendt med Jern, hvortil Aarsagen synes at være, at det raae Kobber findes i en Tilstand, at det er langt lettere kjendeligt som Metal end Jernet, der, inden det kan bruges til Forarbeidning, først maa undergaae en Smeltning ved en stærk Hede, en Fremgangsmaade, der i de ældste Tider maa have været ubekjendt. Man tog sikkert meget feil, om man vilde antage, at Broncesagerne ere en Efterligning af Romernes, fra deres blomstrende Tid, eller at de i den Periode vare forfærdigede i sydlige Lande, og derfra ved Handelen bragte til Tydskland og Norden. De allerfleste af dette Slags Oldsager findes netop i de mere fraliggende Egne, f. Ex. i Norden og Irland, hvor man med Rimelighed kan antage, at Berøring med Romerne har været mindst. Det var derhos først ved Julius Cæsars Erobring af Gallien og Fremskridt til Rhinen, at en fast og varig Forbindelse med det Indre af Tydskland opstod, men til den Tid havde Romerne allerede længe de skjærende Vaaben og Redskaber af Jern. Hvis man derfor kunde udfinde, at Nordboerne den Gang havde dem af Bronce, saa maa det have været Efterligninger af en ældre Tid og en ældre Smag. Det synes som om en tidligere Kultur, længe før Jernet kom i almindelig Brug, har været udbredt over en stor Deel af Europa, og at dens Frembringelser i meget langt fra hinanden liggende Egne, have haft en overordentlig stor Lighed. Ved nøie at betragte de skjærende Vaaben og Redskaber af Bronce og den Forbindelse, hvori de findes, vil man uden Tvivl mere og mere komme til Overbeviisning om, at de oprinde og nedstamme af det ældre, ligesom om deres høie Alder i de sydlige Lande. Naar man antager, at man har fra andre Lande erholdt Sager eller efterlignet saadanne, saa er det en Selvfølge, at de maae den Gang have været i Brug i disse Lande. Derimod kunne, naar Forbindelserne afbrødes eller blot opstode ved Folkevandringer, senere Opdagelser og Forbedringer lettelig blive i lang Tid ubekjendte for Nationer, der vel vare blevne bekjendte med det ældre, men som selv ikke vare skredne betydelig frem i Kultur, og ved den lange Fraskillelse og Afstand, ei vare blevne bekjendte med hvad andre kultiverede Nationer senere havde

opdaget og forbedret. Hvad der findes i disse Lande, vil derfor uden Tvivl kunne tjene til Oplysning om Beskaffenheden og Udseendet af meget gamle Tiders lignende Gjenstande i Egne, hvor Kulturen langt tidligere end i Norden har gjort forholdsviis betydelige Fremskridt.

Til denne Tidsalder høre Steenkisterne og de med Steenhobe bækkede smaae Gravgjemmer; det var den egentlige Brændeold, og de store Gravkamre vare ikke længer fornødne. De brændte Been gjemtes i Urner, eller henlagdes i Steenkisterne. Oven i denne Tids Urner finder man meget ofte en Naal, en Pincet og en lille Kniv af Bronce, og til den Tid henhøre ligeledes de hyppig forekommende Celter og Paalstave af Bronce. Ogsaa findes nu Sager af Guld og Electrum, men aldrig af Sølv. Det er ikke bekjendt, at man paa noget Stykke, der henhører til Broncealderen har fundet Skrift, uagtet Arbeidet forøvrigt viser en Duelighed, som lader formode at man til den Tid ei kan have været ubekjendt dermed.

Jernalderen, den tredie og sidste Periode af den hedenske Tid, i hvilken man brugte Jernet til de Gjenstande, hvortil det fortrinlig er skikket, saa at det til disse er traadt istedenfor Bronce. Til saadanne Sager, som man fremfor andre maatte søge at skaffe sig af hærdet Jern, henhøre naturligviis alle skjærende Vaaben og Redskaber. Derimod brugtes Bronce i denne Periode ligefuldt til Smykker, Haandtag, enkelte Slags Huusgeraad, saasom Skeer, og deslige. Af saadanne Broncestykker kan man derfor ingenlunde slutte, at Sager henhøre til den tidligere Alder, hvis de ikke ved Form og Zirater skulle henvise til en saadan. Antager man, at en Indvandring er skeet her til Norden af sydligere Landes Folkeslag, omtrent ved Julius Cæsars Tid, er det rimeligt at de Indvandrede, som have kjendt Jernet, der i den Tid var i almindelig Brug i Syden, have indbragt det med sig her til Norden. Oldsagerne synes at vise, at der har været en Overgangsperiode, i hvilken Jernet har været kostbarere end Kobberet; man har i denne anvendt det med megen Sparsomhed, og f. Ex. udarbeidet Øxen af Kobber og tilsat denne en Eg af Jern, forfærdiget en Dolk af Bronce, og paa begge Sider af den ligeledes anbragt en Eg af Jern. Paa en Øxe fra denne Over-

gangsperiode, altsaa fra Jernalderens allerførste Tider, har man allerede fundet en Indskrift med Runer. Da imidlertid saadanne Oldsager ere yderst sjeldne, har denne Periode rimeligviis ikke været ret lang. Naar man først var bleven opmærksom paa Jernmalm og dets Anvendelse, maatte dette, som fandtes saa hyppig i Norge og Sverrig, snart kunne træde istedenfor det tidligere brugte Metal.

Gravkamrene vare blevne af en anden Indretning, og Træbygninger findes ofte inden i denne Alders Gravhøie. Undertiden har man brændt Ligene, men ogsaa tit begravet dem uforbrændte, ofte siddende paa Stole og stundum medgivet dem den Afdødes Hest. I denne Periode, som gaaer lige ned til Kristendommens Indførelse, har man haft Sølv, Kar af Glas. Glasperler synes imidlertid allerede meget tidlig, ja maaskee endog i Steenalderen, at være bragte hertil, ligesom man endnu finder disse Smykker at være blandt de allerførste vilde Nationer tragte efter og erholde fra de kultiverede. Vi kunne vistnok ikke fremvise egentlige Bygninger fra denne Tid, og man kunde let falde paa den Formodning, at Forbindelser med Nabonationerne og de hyppige Toge til andre Lande kunde have bragt en Mængde Sager her til Norden. Imidlertid maa man vel agte paa de historiske Kjendsgjerninger, og for at bygge Skibe af den Størrelse og Beskaffenhed, som de der bleve byggede her i disse Lande, udfordredes en Dygtighed ogsaa til andre Arbeider, at man ikke kan tvivle om, at de gamle Nordboere, i det mindste i visse Dele, have været ikke lidet kunstfærdige. Smedenes Duelighed omtales ofte, og de stode i megen Anseelse, eftersom fortrinlige Vaaben vare af stor Vigtighed, og rimeligviis forfærdigedes Smykker og Zirater af de samme Mestere som udarbeidede Vaaben og Rustninger.

Til at bestemme Oldsagers omtrentlige Alder, eller i det mindste, til hvilken Periode de henhøre, gives der endnu en Veiledning, som hidtil kun lidet er anvendt med Hensyn til de nordiske, den nemlig at undersøge de anvendte Former og Zirater, for ved Sammenligning, og ved at bemærke, hvilke Arter der findes i Forbindelse, at komme efter, i hvilken Orden Forandringer hermed ere foregaaede, og hvad man allerede efter Ziraterne vil kunne henføre til en vis Periode.

Ogsaa her ere vore Erfaringer for faa og for nye, og vi kunne kun meddele Grundtræk af hvad vi haabe senere vil blive mere udviklet og bestemt.

Paa Steenoldsagerne findes høist ubetydelige Zirater, som oftest kun et Slags Flammer, som fremkomme ved Udhugningen, Striber eller deslige. De faa Indhugninger man har fundet i Gravkamre og paa Klipper og hvilke synes fornemmelig at høre til de ældre Perioder, ere raae blotte Omrids, og have et Slags Lighed med vilde Nationers Hieroglyphskrift.

I Broncetiden finde vi derimod Ziraterne fuldkommen udviklede. De synes vel ikke hyppig at være blevne forandrede, i det man kun finder Variationer af det samme Slags. Vi ville her meddele Prøver af de hyppigst forekommende.

Bølgezirater: Ringzirater:

Af det første Slags har man mange Variationer. Det andet Slags er endnu almindeligere, og synes ligesom hine at henhøre til de ældre, ogsaa af disse gives der, skjøndt de i Hovedprincipet ligne den afbildede, mindre Variationer med Hensyn til Størrelse, Ringes Antal, Midtpunktet o. d. l.

Spiralzirater: Dobbeltspiralzirater:

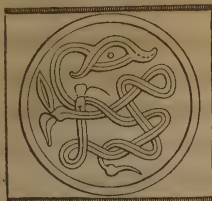

De første synes at være udsprungne af Ringziraterne, og de dobbelte eller sammensatte danne Overgangen til de følgende.

I Jernalderen eller Hedenoldens sidste Periode vare især følgende tvende Slags almindelige, nemlig:

Slangezirater: Dragezirater:

Mangfoldige Runestene ere udzirede med saadanne, og i selve Slangefigurerne er Indskriften anbragt; men ikke sjeldnere finder man dem paa Smykker og andre denne Tids Sager saavel af Bronce som andre Materier. Den ovenfor afbildede er anbragt paa en Guldbracteat. Mange Erfaringer have viist, at de kunstig flettede Arbeider af Guld, Sølv og andre Metaller, man hyppig har fundet i Norden, henhøre til denne Periode. I den allersidste hedenske Tid og den første kristelige ere Slangerne sædvanligen blevne afløste af Drager og andre phantastiske Dyr, og vore ældste Bygninger ere udzirede med Zirater af dette Slags, der synes at have været i Brug over en stor Deel af Europa, indtil den ædlere gothiske Smag med de dertil hørende Blade og Spidser fortrængte dem.

Sager fra den kristelige Tid.

A. Den katholske Kultus vedkommende Sager.

1. Altertavler, deels Kirkealtere, deels Huusaltere, de saakaldte **Altaria portatilia**, hvilke ofte kun ere af nogle Tommers Størrelse; Alterklæder.

2. Crucifixer og Kirkefaner.

3. Helgenbilleder; undertiden har man i Hovedet anbragt Reliqvier o. d. l. i en indboret Fordybning, som er bleven tilsluttet med en indslaaet Tap.

4. Reliqvier og Reliqviegjemmer, der ere af mange Arter, saasom i Form af Huse, Arme, Kors. Et eget Slags ere de, som findes indmurede i Altere, sædvanlig en lille Blyæske.

5. Kirkekar, bestaaende af Kalke, af Guld, Sølv, Bronce, Bly, Cocusnødder, brændt Leer; Monstranser, som man har særdeles pragtfulde; Metalgjemmer, hvori Hostien bragdes til Syge; Røgelsekar, iblandt hvilke nogle med Runeindskrifter; Døbefade, Messeklokker, Metalvandkar til Alterne i Form af Løver, Riddere til Hest o. d. l., Vievandskjedler. Hertil komme Lysestager, Lysearme, Lysekroner.

6. De præstelige Prydelser, Bispe- og Abbedstave, Korsstave, Bispekaaber, Bispe- og Abbedhuer, Pallium, Pluvialet, Tøflerne, Handskerne, Seglringe, Messehageler og Chorkaaber.

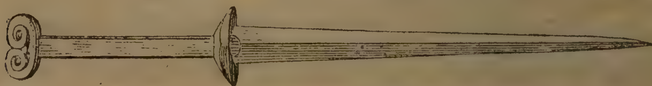
7. Andre Sager, saasom Alterbøger, Afladsbreve o. s. v., Afladskister til at gjemme de for Aflad indkomne Penge i, Paternosterbaand. Som et Slags Tillæg anføres her Signeter, Kalendere, Primstave o. d. l.

B. Den kristelige Middelalders Vaaben og Rustninger,

fornemmelig Riddervæsenet vedkommende.

Angrebsvaaben.

1. Sværd, bestaaende af Parade- og Slagsværd og almindelige Sværd, Kaarder, Daggerter, sabelformige Sværd. 2. Dolke af flere Slags; sædvanlig er paa disse, ligesom paa Sværdene, den ydre Beklædning af Haandtaget tabt, ligesom paa den her forestillede:

3. Spyd, Landser, Kastespyd, Partisaner eller Hellebarder, der vare et Slags forlænget Øxe i Spydform. 4. Stridsøxer, Morgenstjerner, Stridspleiler, Stridshamre og Pusikaner. 5. Buer, Haandbuer, Laasbuer, Armbryste, som vare et Slags forbedrede Laasbuer; hertil komme Spændehagen og Dunkraften; Pile og Piilspidser.

Forsvarsvaaben.

6. Skjolde, Langskjolde, Spidsskjolde og Pareerskjolde. 7. Hjelme, Stormhatte, Pikkelhuer. 8. Brynjer, Ringbrynjer, Skjelbrynjer, Krebsbrynjer, Brynje- eller Ringkraver. 9. Harnisket i alle dets Dele. Endvidere 10. Ridningen vedkommende Sager: Sadler, Stigbøiler, Sporer, Bidsler, Hestesko, Hestebrynjer, Sager, som brugtes ved Turneringen.

C. Smykker.

Kroner og andre Værdighedstegn, Arm- og Finger-Ringe, Perler, Halskjeder og deri hængende Klenodier, samt Spænder, Brudekroner og andre Brudesmykker, pragtfulde Klædningsstykker.

D. Redskaber og Huusgeraad.

Forskjellige Slags Agerdyrknings- og Haandværksredskaber, Drikkekar, bestaaende af Drikkehorn, Kander, Bægere, Pokaler, Romere og andre Glas; Bordtøi, saasom Fade, Knive, Gafler, Skeer; Haandkværne; Bohave af forskjellige Slags.

E. Prøver af Bygningsmaterialier

og Sager henhørende til Architecturen, f. Ex. Muur- og Tagstene, Kalkblandinger; architectoniske Zirater, saasom Capitæler af Colonner, Løvværk og andre Zirater, udhugne i Steen, af brændt Leer eller skaarne i Træ; indbrændte Glasmalerier, Prøver af Smede-, Snedker-, Blytækker-, Glarmester- og Dreierarbeide, som have henhørt til Bygninger, Laase og Nøgler, Tapeter og andre Væggebeklædninger, Kaminer.

F. Forskjellige Gjenstande,

saasom musikalske Instrumenter, Trompeter, Fløiter, Hakkebrætte, Harper, Luter, Fioler, Paukere, Trommer; Tærninger og Damspil; Skakbrikker, som man har fundet udarbeidede af Hvalrostand; indtil man for faa Aar siden fandt en Deel Spil samlede, har man ofte antaget de enkelte Brikker for heel andre Sager. Som Prøve paa saadanne gamle Skakbrikker, hensætte vi her for det første

en Konge, forestillet siddende, og en Biskop, med hvilket Navn den Brikke endnu nævnes paa Island, der svarer til Løberen i Nutidens Spil.

Dernæst ligeledes en Figur, der uden Tvivl skal forestille Dronningen, den Brikke som er traadt istedenfor Visiren i i de oprindelige østerlandske Spil. Ziraterne vise, at den henhører omtrent til samme Tidsalder som de øvrige, men denne er fundet særskilt, og henhører ikke til det samme Spil, som de to foregaaende og den efterfølgende, som er den Brikke, der i ældre Tider benævntes Ridderen, og sva=

rer til Springeren i vor Tids Spil. Man seer her Ridderens Hoved dækket med en Hjelm af det Slags, som brugtes omtrent ved Knud den Stores Tid, nemlig spids med Klapper for Ørerne og bagtil, samt en Forlængelse ned over Næsen, den saakaldte Næseskjerm. Som Bonde i de mere simplere Skakspil har man ofte benyttet Spidsen af Hvalrostanden uden al videre Forarbeidning, end at den er afsavet saaledes, at den kan staae. Endvidere kunne her anføres **Spillekort**, som dog ere en temmelig ny Opfindelse.

Som Tillægsafdelinger.

A. Mærkværdigheder, som ere yngre end Middelalderen,

saasom gamle Uhre, Klædningsstykker, Smykker og Huusgeraad, der, skjøndt ei selv gamle, dog ere udarbeidede i den gamle Form, Krudtvaabnene og hvad dertil hører, Sager som ere blevne mærkværdige ved at have tilhørt eller være blevne brugte af mærkelige Personer.

B. Sager fra Lande udenfor Norden,

som tjene til at oplyse de nordiske Oldsager, f. Ex. Steensager fra Sydhavsøerne og fra de Vilde i Nordamerica, som vise, hvorledes

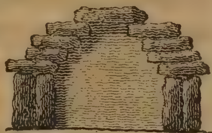
saadanne, dem som findes her i Norden meget lignende, Sager endnu befæstes i Træ og bruges som Vaaben og Redskaber; enkelte andre til Oplysning og Sammenligning med de nordiske Oldsager vigtige Stykker, deels gamle fra Italien, Grækenland og Ægypten, deels nyere, fra Barbariet, Guinea og Indien; Gravurner og andre Oldsager fra det nordlige Tydskland, Storbritannien, Irland, Rusland, som vise, hvor vidt saadanne Sager hos Nabonationerne stemme med de gamle Nordboers; ældre Sager af Steen og Been fra Eskimoerne i Grønland.

Bygninger.

Det er en bekjendt Sag, at man i Norden forholdsviis finder færre Levninger af Bygninger fra Oldtiden end i de sydligere Nabolande. Aarsagerne hertil ere flere, dog fornemmelig den, at den ældre Fortids Bygninger med faa Undtagelser vare af Træ. Endnu i det 13de Aarhundrede fandtes i Danmark Trækirker, hvilke dog efterhaanden ombyttedes med Kirker af Steen. I Norge og Sverrig, ligesom paa Island, findes endnu mangfoldige Træbygninger, der kunne tjene til at give et Begreb om den ældre Bygningsmaade.

De ældste Bygninger vi have, om de kunne kaldes saaledes, ere Gravkamrene, og maaskee nogle Levninger af Befæstninger fra ældre Tider. Hvorledes de Gamle i en for os fjern Periode have forstaaet, uden de Hjælpemidler Mekaniken frembyder, at flytte de ofte meget store Stene, som ere anbragte ved deres Gravbygninger, er vanskeligt at forklare, derimod kunne vi endnu see, hvilke Midler de have betjent sig af, for at forhindre Sidestenene fra at forrykkes af den svære Vægt, der blev lagt paa dem. Ved Steengravkamrene i Norden har man endnu ikke bemærket noget Slags Hvælvingbygning. Indretningen ved dem er den ældste og simpleste, nemlig alene opstaaende Sidevægge, som forbindes og dækkes ved tværs over samme lagte store Stene. I Irland har man, ligesom paa Sardinien, fundet flere Prøver af den ældste Overgang til Hvælvingbygning, i det at Lofterne i Gravbygningerne bestaae af

store flade Stene, der ere lagte ovenpaa hverandre, saaledes at den øvre altid rager noget længere frem end den underliggende, hvilke Stene gaae ud fra begge Siderne og mode hinanden i Midten, eller ogsaa sammes ved en overliggende Steen. Denne Bygningsmaade, om hvilken den vedføiede Afbildning giver et tydeligere Begreb, har naturligviis ei den Fordeel, som Spændingen forskaffer, og er at ansee som den ældre og ufuldkomnere. At man i en senere Tid har opført Træbygninger i Gravene, er allerede omtalt.

Det er ikke let at afgjøre, til hvilken Tid Levninger af Befæstninger og Forskandsninger henhøre. Høist mærkelige ere de faa vi have tilbage fra en ældre Periode, saadanne som synes at have omgivet et Slags befæstet Leir eller en Samling af Træbygninger, hvoraf ikke mindste Spor er tilbage. Hvor Agerbruget er i god Gang, søge naturligviis Grundeierne efterhaanden at udjevne Levningerne af Befæstninger, og kun, naar man fra et noget høiere liggende Sted tager et Overslyn af saadanne Levninger, vil Planen blive tydeligere for den opmærksomme Iagttager. De fra den ældste Periode fortjene især al Opmærksomhed. I Grunden af de ældste Befæstninger findes naturligviis ikke Levninger af Mure, som ere opførte af brændte Stene og Kalk, men vel sammenlagte Kampestene. Naar man stoder paa saadant, maae man dog nøie undersøge, om det ikke er den indre Udfyldning af en Muur, som de, der bortbrøde de omgivende Muurstene, for at benytte dem, have ladet staae; thi det var den sædvanlige Maade, at man kun murede Ydersiderne, og derimod opfyldte Rummet imellem disse med Kampestene og Kalk. Findes derfor Kalk og især Muurbrokker imellem Kampestenene, kan man være temmelig vis paa, at det er Levninger af saadanne Mure. Af en forskjellig Indretning ere Ridderborgene og andre Middelalderens Befæstningsværker, hvilke sædvanlig ere anlagte i Forbindelse med Indsøer, paa Øer, Landtunger og andre lignende Steder, der tildeels ere benyttede som Forsvarsmidler. De Flanker, som Krudtets Indførelse har lidt efter lidt viist at være fordeelagtige, vare i ældre Tider mindre vigtige; derimod bestræbte man sig for at gjøre Tilgan-

gene vanskelige og at have et Tilflugssted, naar man maatte opgive den mere vidtudstrakte Befæstning. Ved de nyere Forskandsninger og andre Befæstninger har undertiden Sagnet bevaret sig om deres Oprindelse, og et mere øvet Øie vil ogsaa let see, at de ere dannede efter den nyere Befæstningskunsts Regler, og beregnede paa at være besatte med Kanoner.

De Bygninger, som man kan nøiere datere, gaae ei ud over Kristendommens Indførelse i Norden, men Dele af de ældste naae næsten op til samme. Vi ville ikke omtale de Levninger, som man har troet oprindelig henhørte til Templet i Upsala, eller de Dele af den Hadebyer Kirke ved Slesvig, som skulle gaae op til Ansgarii Tid, men holde os til Monumenter, som vi have sikkrere Efterretninger om. Til saadanne henregne vi de ældre Dele af Domkirken i Lund, f. Ex. Kraftkirken, som man veed blev indviet Aar 1123, men sikkert har været i længere Tid under Bygning. Den Stiil, hvori de ældre Steenbygninger i Norden ere opførte, er den saakaldte forgothiske, med runde Buer; hele Stilen er udsprungen af og erindrer om den fordærvede romerske Bygningsstiil, og Ornamenterne om den eller om en Smag, der ogsaa i den sidste Periode af den hedenske Tid var almindelig i Norden og flere Lande, nemlig at alt blev prydet med Slange- og Drage-Figurer, der danne Arabesker af en phantastisk Art. Alle Bygninger og Monumenter, som have Zirater af denne Art, fortjene særdeles Opmærksomhed og nøiere at kjendes.

I det 14de og 15de Aarhundrede fortrængte en anden Smag denne ældre; det var den saakaldte gothiske, som vedvarede i Norden, omtrent indtil Midten af det 16de Aarhundrede. Buerne hævede sig, og bleve, istedenfor runde, spidse. Ornamenterne forandrede Karakteer; de bestode fornemmelig af Blade og Spidser. Man sporer tydelig, hvilken Indflydelse den Vending, Bygningskunsten tog i Tydskland og England, har haft paa Norden. Kun maa man i Almindelighed antage, at der er hengaaet nogen Tid, inden Forandringernes Virkninger bleve ret synlige hos os. De fleste prægtige og stolte Bygninger, som endnu staae fra Fortiden, stamme fra denne Periode, saaledes en Deel af vore Domkirker; flere af de gamle

Herregaarde og Klostere ere ogsaa da byggede, men de fleste ere saaledes forandrede ved Ombygning og Tilbygning, at man har vanskeligt ved at udfinde, hvorledes de oprindelig have været. Denne Deel af Oldtidsvidenskaben er hos os endnu ikke meget bearbeidet, men fortjener Opmærksomhed som et vigtigt Bidrag til Kultur- og Kunst-Historien. Man maa ønske at de ei mange Levninger vi have af de ældre, og de fortrinligere af de senere Bygninger maatte omhyggeligen bevares, og naar de trænge til Udbedringer, at man da med Varsomhed vil søge at bringe alt tilbage til det oprindelige og ikke tilføie Tilsætninger i en anden Smag end den Bygningen og Ornamenterne vise. Naar det ikke kan undgaaes, at gamle Bygninger maa nedrives, eller man undersøger Ruiner, maa man ønske, at nøiagtige Tegninger af hvad der skal nedrives først optages af Kunstforstandige, samt at man søger at skaffe sig et tydeligt Begreb om Indretningen og Planen for det Hele, og søger at adskille de senere Tilsætninger fra det Oprindelige. Endvidere mærke man sig, hvorledes Grundlægningen til Bygningen er, hvoraf Bygnings-Materialerne bestaae, samt deres Sammenføining og endelig Ornamenterne.

Som Levninger fra de ældste Kirker, maaskee endogsaa Træbygningerne, kunne et Slags store af Granit udhugne *Døbefonte* ansees, især om de ere forsynede med et i Form af bugtede eller sammensnoede Drage- eller Slange-Figurer udarbeidet Fodstykke. Paa meget gamle Kirker er sædvanlig Vaabenhuset senere tilbygget; i dette eller paa sammes Loft maa man derfor søge de *Stene med udhuggede Forestillinger eller Indskrifter*, som undertiden ere anbragte over den oprindelige Kirkedør. *Liigstene* af høi Ælde have sædvanlig en meget langagtig og temmelig smal fiirkantet Form; Ziraterne ere simple, oftest et langagtigt Kors, Figurer i Form af Blade og Lilier; Indskrifter paa saadanne fortjene en fortrinlig Opmærksomhed. De *opmurede Alterborde* henhøre ogsaa sædvanlig til de ældre Sager i Kirkerne, især naar der oven i samme findes indmuret en udmærket lille flad Steen, i Almindelighed af grøn Farve, under hvilken som oftest findes nedsat en lille Æske af Bly med Reliqvier, sieldnere findes nedlagt Efterretning om Alterets Indvielse og Kirkens

Bygning. Da Blyet tit er begyndt at forkalkes, ligesom ogsaa Skriften paa Pergamentet er bedst læselig strax som det optages, saa bør Undersøgelser herom ikke foretages uden efter indhentet Tilladelse og i Kyndiges Overværelse. Foran Alterbordet var anbragt det saakaldte Antemensale af Messing, undertiden af Træ og prydet med Malerier. Dette mærkelige, ofte vel bevarede Slags Ornamenter skjules nu altid af Alterklæderne og maa søges bag disse. Altertavlerne ere af meget forskjellige Arter; de ældste ere sædvanlig udarbeidede af tyndt slaaet Messing, yngre findes de af Sculpturarbeide i Træ, som oftest malet og forgyldt, hvilke sædvanlig have Fløidøre, undertiden flere, som ere malede; andre ere udarbeidede i Alabast. De fortjene Opmærksomhed i forskjellig Grad, ligesom de udmærke sig ved ualmindelige Forestillinger eller ved Kunstværd. Ethvert Maleri og Sculpturarbeide, som er ældre end Reformationen, bør undersøges af Sagkyndige, bør omhyggelig vogtes for Fugtighed og endnu mere for Opmalning, Restauration eller Flytning uden indhentet Tilladelse. Ved Kirkegulvene maa man mærke sig, at da Stolene sædvanlig ere senere anbragte i Kirkerne, saa findes ikke sjelden under dem gamle og mærkværdige Liigstene, hvorfor man, naar Reparation foretages, altid bør eftersee, om dette ikke er Tilfældet. Spor til Asyl, eller fordums Fristed for Flygtende, maa søges i Choret, der paa dette Sted er udlagt med et andet Slags Stene end Gulvet i Almindelighed. Paa forskjellige Steder i Kirkegulvet finder man ofte anbragt en figureret og glasseret brændt Muursteen af samme Størrelse som de andre; saadanne pleie sædvanlig at betegne Pladsen for murede Grave. Naar Kirkegaardene ved mangeaarig Brug vare forhøiede saa meget, at Fugtigheden let kunde trænge ind i Kirken, har man undertiden forhøiet Gulvet inde i Kirken, uden just altid at borttage de til det gamle Gulv hørende Stene. Kirkernes Vægge og Lofter have paa flere Steder været malede med forskjellige Forestillinger; have disse været katholske, især haft Hensyn paa Helgene, da ere de ofte blevne overhvidtede; saadanne spores sædvanlig bedst under en ny Hvidtning, medens Muren endnu er vaad; Forsøg paa igjen at fremdrage saadanne Malerier bør kun skee i Sagkyndiges Overværelse. Indskrifter kan man vente at finde paa

mange Steder, saavel inde i Kirken som udvendig paa Murene, eller paa Stene indsatte i disse ved Kirkens Bygning eller Ombygning; undertiden ere de dannede af et Slags Muursteen, paa hver enkelt af hvilke der har, ved deres Forfærdigelse, i den raa Tilstand været indtrykt eet eller flere Bogstaver; de findes fremdeles paa Liigstene, samt paa Klokkerne, ligesom ogsaa paa Døbefonte, især paa dem som ere støbte af Klokkemetal; i samme og paa Klokkerne ere undertiden, foruden Indskriften, i Formen aftrykte Signeter og indstøbte enkelte Mynter; endvidere udskaarne uden paa eller inden i Kirkeskabene, samt paa Stolene, og ligeledes ei sjelden indgraverede paa Kalkene og Døbefadene.

Skrift og Indskrifter.

Enhver vil let indsee, hvor meget samtidige Indskrifter maae bidrage til Oplysning om Oldsagers Bestemmelse og til at bevare Erindringen om Forfædrene. Til alle Tider har Oldgranskeren derfor med Rette henvendt den største Opmærksomhed paa hvad der er os levnet af denne Art. Om end Indskrifterne ikke altid tale tydelig og bestemt til os, eller indeholde vigtige Beretninger, give de os dog Vink; og da Bogstavernes Form, ligesom ogsaa Sproget gradviis forandredes, tjene de som en god Veiledning til at bestemme Alderen. Vi ville her blot korteligen angive, hvorledes det ene Slags Skrift er fulgt efter det andet her i Norden, og fornemmelig holde os til de Slags, som ere anvendte i Indskrifter paa Monumenter, Oldsager o.d. l., og derimod kun i Forbigaaende nævne den mere cursive Skrift, som er brugt i Haandskrifter.

Inden man havde Skrift, har man hos de fleste Nationer forsøgt billedlig at overlevere enkelte Begivenheder til Efterkommerne. I Norden findes ikke faa Spor til en lignende Billedskrift. Man har paa Klipper, paa Siderne af Stene inden i Gravkamre, paa Overliggere udvendig fundet en saadan. Saavel Forestillingen som Sammensætningen peger hen paa meget fjerne Tider. En af de almindeligste Forestillinger, som findes paa Klipperne, ere Skibe; undertiden træffer man ogsaa Menneske-Figurer og enkelte Tegn af den Art, som man med Grund har anseet for at skulle antyde Solen. De Fore-

stillinger, som findes paa Klipper, har man i Sverig, hvor de fleste forekomme, kaldt Hällristningar; de, som ere fundne i Gravkamre, henhøre til de meget sjeldne.

Runer. Der er ingen Tvivl om, at den ældste Bogstavskrift som er brugt her i Norden, er de greenformige Runer. Det ligger i Sagens Natur, at, naar de fornemmelig bleve indskaarne i Træ, eller indridsede i Bark, de lige Streger vare de bekvemmeste og tillige de simpleste, og derfor sikkert ogsaa først anvendte. Gaaer man langt nok tilbage, saa vil man finde en Overeensstemmelse i den Henseende i en Deel Alfabeter, som uden Tvivl ere udsprungne af samme Rod, og saaledes vil man finde, at de ældste celtiberiske, og selv de ældste græske og etruriske Bogstaver have en vis Lighed med Runerne. De Runer, vi finde anvendte i Norden, ere af forskjellig Art. Man antager i Almindelighed at Alfabetet eller den saa kaldte Runerække i Førstningen kun har bestaaet af 16 Bogstaver, hvilke vi her ville fremstille i den Form, som en noget senere Tillempning har gjort mere almindelig og i den i Oldtiden brugte Orden:

ᚠ	ᚢ	ᚦ	ᚭ,ᚮ	ᚱ	ᚴ	ᚼ	ᚾ	ᛁ	ᛆ	ᛋ	ᛏ	ᛒ	ᛚ	ᛘ	ᛦ
F	U	Th,Ð	O	R	K,G	H	N	I,J,E	A	S	T,D	B,P	L	M	R,Y

At man allerede langt tilbage i den hedenske Tid har brugt Runer, og at disse tidligere have haft endnu mere Form af Kviste, saaledes f. Ex. som vedstaaende Begyndelse af en temmelig forslidt Indskrift:

hvor der fra Høire til Venstre læses Hiildekinn riki nam, d. e. „Hildekind indtog Riget," vinder Bekræftelse; ligeledes at man allerede da har brugt de saa kaldte **Binderuner**, nemlig flere Bogstaver samlede paa en eneste Stav, saasom ᛅ AU; ᚯ OK; ᚱ TR; ᛚ LL, endogsaa mere sammensatte, saa at de til et heelt Ord henhørende Bogstaver ere blevne anbragte paa een Stav, som vedstaaende, der indbefatter Bogstaverne ᚬᚦᛁᚿ, OÞIN, en Maade,

der især paa Island, og fornemmelig i Navne, vedligeholdt sig meget længe, saaledes som den her ved Siden afbildede Karakteer fra en meget senere Tid, udviser, hvilken er en Omskrivning paa Navnet ÓLAFUR, nemlig Runerne ᚯᛚᛆᚠᚢᚱ sammenbundne. Et eget Slags Binderuner vare de saa kaldte Stafkarleruner, der tildeels bleve brugte som en hemmelig Skrivemaade. — Efterhaanden som man blev mere bekjendt med Naboerne, og Sproget uddannedes, forøgedes Alfabetet, især ved at man tilføiede Punkter paa nogle af Runerne. Den saaledes forøgede Runerække hensætte vi her:

ᛆ, ᚭ ᛒ ᛍ ᛑ ᛂ ᚠ ᚵ ᚼ ᛁ ᚴ ᛚ ᛘ ᚿ, ᚾ ᚯ, ᚮ ᛔ ᚱ, ᛦ ᛌ, ᛋ ᛏ ᚢ ᚤ ᚯ
A B C D E F G H I,J K L M N O P R S T U,V Y Ö

Dog gives der flere Afændringer. Et andet, og ligeledes for de nordiske Oldsager vigtigt Slags Runer, ere de saa kaldte angelsaxiske. Paa flere i hedenske Gravhøie fundne Sager, og paa nogle af de nordiske Runestene, f. Ex. i Bleking og i Norge, ere de anvendte. Som Prøve paa dem hensættes her følgende i Særdeleshed afvigende:

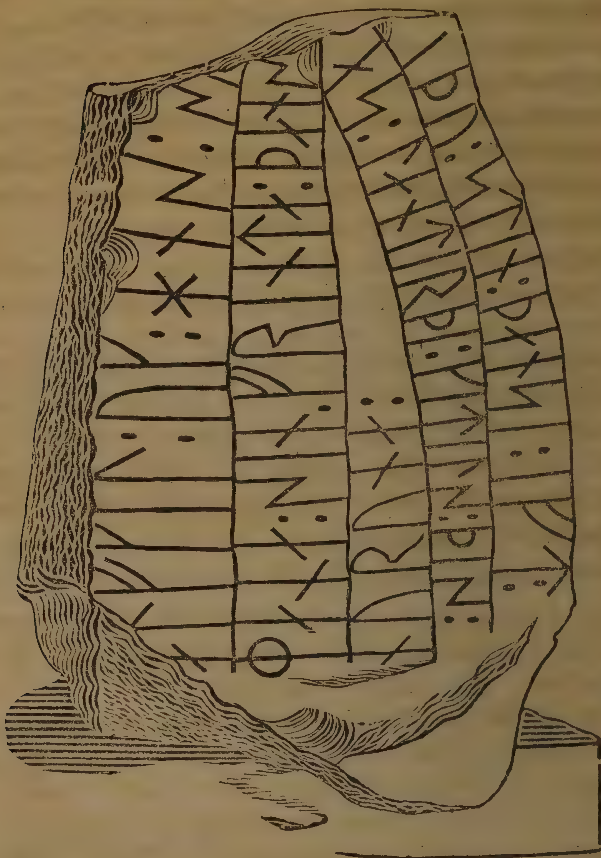
ᚨ, ᚨ, ᚩ; ᛞ; ᛖ; ᚷ; ᚻ; ᛡ, ᛡ, ᛡ, ᛡ; ᚳ, ᚳ; ᛗ; ᛝ; ᛟ; ᛈ; ᚹ, ᚹ; ᚣ, ᚣ, ᚣ
A eller O; D; E; G; H; H, K, G; K, C; M; NG; O; P; V; Y

hvorhos vi maae bemærke, at Indskrifter med dette Slags Runer undertiden frembyde, med Hensyn til Forklaringen, fuldt saa store Vanskeligheder, som de med de almindelige.

For at give et Begreb om, hvorledes Rune-Indskrifter see ud i Sammenhæng, hensætte vi først som Prøve en fra Færøerne, hvor Skriften gaaer fra Høire til Venstre:

og dernæst en større, hvor Skriften findes i Rader udenom hinanden, og, hvilket er det sædvanlige, gaaer fra Venstre til Hoire.

Denne Indskrift læses saaledes: **Alfkil: ok: h*a*ns: su*n*: *ris*þu: sten: þansi: eft: Mana: sin: frenta: þans: *vas*: landirþi: Ketils: þes: nuruna:** d. e.: „Alfkel og hans Søn reiste denne Steen efter Mane deres Frænde, som var Ketil den Norskes Godsbestyrer." Ikke sjelden bleve Runerne indhuggede i Slangesnoninger, hvorpaa vi

ogsaa her give en Prøve: Der læses: **Svain let rista runar eftir Torbjarn bruþur sin;** d. e. „Svend lod riste Runer efter Thorbjørn, Broder sin." Ved at aftegne Rune-Indskrifter behøves en stor Nøiagtighed, thi en Punkt, en lille halv umærkelig Streg forandrer Bogstavets Betydning, eller tilføier undertiden et Bogstav, som man let overspringer. Et vigtigt Middel til at kunne aftegne Rune-Indskrifter, ligesom alle Indskrifter i Almindelighed, er naturligviis det, at kjende Sproget, hvori Indskrifterne ere forfattede, og uden denne Kundskab ville alle Forsøg paa

Forklaringen blive mangelfulde eller aldeles mislykkes. Runerne finder man høist sjelden brugte til at skrive med paa Pergament. Den ældre Maade var at indridse eller indskjære dem, hvilket ogsaa ofte udtrykkes i selve Indskrifterne. Dette skete fornemmelig i Træ, især Bøgetræ, der, naar Indskriften var vidtløftigere, blev skaaret i Skiver, som bandtes sammen. Netop dette Materiales Forgængelighed kan man tilregne, at man ikkun af de sildigere kan slutte sig til, hvorledes de ældre have været. At man indridsede Runer paa Skjolde omtales. En anden Maade at skrive paa, som egentlig var laant af Romerne, var den, at indridse Skriften med en Naal i Vox, der var heldt ud over en med Ramme forsynet Trætavle paa begge Sider af samme. Ogsaa disse ere fortærede; og det er et Spørgsmaal, om man har kjendt dem her langt tilbage i Tiden, som dog et, i en hedensk Gravhøi fundet, Instrument, der ligner den romerske Stylus, lader formode. At man har brugt dem i Middelalderen i Norden, seer man af et Par, som endnu ere opbevarede. Af Runerne, som længst holdt

sig hos Almuen, især i nogle Dele af Sverrig og Norge, sees Levninger i Bomærker eller de Tegn, som man brugte istedenfor Underskrift, og hvormed Sager mærkedes, for at tilkjendegive, hvo der var Eier. En anden Anvendelse af Runerne har ogsaa holdt sig meget længe, nemlig paa Primstave eller Kalendere af Træ, Been og Pergament.

Angelsaxiske Bogstaver. Da Nordboerne i det 9de og 10de Aarhundrede kom til England, og Kristendommen lidt efter lidt indførtes i Norden, blev den i andre Lande brugelige Skrift bekjendt, og fortrængte efterhaanden Runeskriften. Det angelsaxiske Alfabet, der er et fordærvet romersk, kom i Forbindelse med den ældre Munkeskrift her til Norden. Som Prøve paa dens Majuskler hensætte vi nogle Ord:

ELFPI] ON DEORABY — CIPITAS.

Det er især V (P, Ƿ) og det stungne Ð eller Th, som adskiller det fra det fordærvede latinske, der brugtes i andre Lande, i hvilket Bogstaverne dog vare mere runde, end i den angelsaxiske Lapidarskrift. Den angelsaxiske Cursivskrift, som brugtes i Haandskrifter og senere i trykte Bøger, har vel samme Bogstaver, men de ere noget forskjellige i Formen.

Den ældre Munkeskrift var en fordærvet latinsk Majuskelskrift. Den har ogsaa stor Lighed med den, og især i Førstningen bestod den næsten ene af romerske Bogstaver. Lidt efter lidt bleve Bogstaverne mere afrundede, og antoge en noget forskjellig Form. Som Prøver paa denne Afrunding hensættes E, G, T, M. Det er mærkeligt, at man i samme Indskrifter finder brugte saavel de afrundede, som de ældre mere kantede i Flæng ved Siden af hinanden. Efterhaanden forandrede Skriften sig, især ved Tilsætninger man føiede til Bogstaverne. Som en Prøve herpaa ville vi hensætte de efterhaanden forandrede Former af E, nemlig: E, E, E, E, E. De lukkede Bogstaver ere de senere. For at give et anskueligt Begreb om den ældre Majuskelskrift og dens Abbreviaturer, meddeles herved som Prøve, følgende Deel af en Indskrift fra Aaret 1128:

HELGI·ƆSILL·ARI·NICOLAI·REG·QI·MLTIPLICES·E
LEEMOSINASHVICECCLE·ƆTVLIT·

Der læses: „Helgi, consiliarius Nicolai regis, qui multiplices eleemosinas huic ecclesie contulit."

Den senere Munkeskrift. Ved Haandskrifter, som altid afvege noget fra større Indskrifter, indførtes et Slags herfra betydelig forskjellig saa kaldt Minuskelskrift, der meget ligner den, som vi endnu ofte bruge i trykte Bøger under Benævnelsen gothiske Bogstaver, skjøndt de smukkere og i andre Lande almindelige latinske Bogstaver nu efterhaanden fortrænge disse. I det 14de og 15de Aarhundrede begyndte man at anvende disse Bogstaver ogsaa i Indskrifter. De af dette Slags, som bruges i Indskrifter, ere ofte meget vanskelige for de mindre øvede at læse. Vi ville her, for at lette Læsningen, gjøre opmærksom paa nogle Abbreviaturer og Tegn, som tildeels ogsaa bruges i den ældre Munkeskrift. Istedenfor Endelsen **us** anbringes **⁹**; istedenfor **m** og **n** hensættes ofte blot en Streg over det foregaaende Bogstav. Tal udtrykkes paa samme Maade, som i det romerske Alfabet med Bogstaver, f. Ex. **mdxv**. Christi Navn blev sædvanlig skrevet paa den nygræske abbrevierede Maade, nemlig **JHS XPS**. Paa samme Tid man næsten udelukkende brugte Minuskelskriften, havde man dog ogsaa en Majuskel, der var en end yderligere Forandring af den ældre, og brugtes fornemmelig til at begynde Indskrifter med, i Haandskrifter de saakaldte Initialbogstaver, som udsmykkedes paa mange Maader. Som Prøve paa Minuskelskriften vedføies:

Año dñi m cccc lxxxij ix maij o Reuerēd⁹ i xpō pr̄
7 dñs Jens yuersz epūs Arhusen orate deū p eo

D. e.: „**Anno domini MCCCCLXXXII, IX maji, obiit Reverendus in Christo pater et dominus Jens Yversson Episcopus Aarhusiensis; orate deum pro eo!**"

De fleste Indskrifter med Munkeskrift ere i det latinske Sprog. Munkeskriften vedblev indtil henimod Midten af det 16de Aarhundrede, da Bogtrykkerkunstens almindelige Indførelse mere og mere fortrængte det ældre, og ved at lette Anskaffelsen af Bøger bidrog til at udbrede Smag for den, formedelst Udeladelse af Abbreviaturerne, mere læselige nyere Skrift. — Haandskrevne Bøger vare i Middelalderen kostbare

og sjeldne. Det var ikke alene det besværlige Arbeide at afskrive Bogerne, som bidrog hertil, men selv Materialet, man skulde bruge, forøgede Bekostningen, thi Papiir kom først ret i Brug i det 14de Aarhundrede, men brugtes kun sjeldent i Norden, da man isteden derfor betjente sig af Pergament. En anden Aarsag til Kostbarheden var den Pragt man anvendte, især ved Kirkens Bøger, som udziredes med Forgyldning, Miniatur-Malerier, malede Bogstaver, Indfatninger, prægtige Bind af Been, Sølv o. d. l. Selv de mindre prægtige Bøger vare dog altid kostbare, hvorpaa man finder mange Beviser; saaledes ville vi anføre, at man paa Island har, ved Overdragelse af en enkelt Bog fra Mand til anden, undertiden udstædt formeligt Skjøde ligesom paa Huse eller Skibe.

Mynter.

Det er en bekjendt Sag, at man i den fjernere Oldtid foretog de fleste Handeler ved Bytning, og at man kun, naar man ikke med andre Sager kunde iværksætte Tuskhandelen, greb til Metaller, hvilke ikke havdes myntede, men i Smykker og andre Sager. Metallernes høie Værdi i Oldtiden foraarsagede, at man som oftest ei brugte et heelt Smykke, men naar Vægten, som man vilde have ud, ikke stemmede, afhuggede man Stykker; derfor vare de spiralformige Ringe saa meget yndede, eftersom der flere Gange kunde afhugges Stykker af dem, og de alligevel kunde vedblive at bruges til deres oprindelige Bestemmelse. I en noget senere Tid har man ofte haft Sølv og Guld i Barrer, som udhamredes, for beqvemmere at kunne overhugges, og for at man lettere ved Bøining kunde overbevise sig om Blødheden, et godt Tegn paa at de ædle Metaller vare uden betydelig Tilsætning; men endnu almindeligere var det saakaldte Ringguld og Ringsølv, nemlig afhuggede Stykker af de mange forskjellige Slags Ringe, som man brugte i Oldtiden. I Forbindelse med dette havde man fremmede Landes Mynter, der dog synes at være benyttede fornemmelig efter Vægt, indtil man begyndte selv at præge Mynter i Norden, omtrent ved Aar 1000 efter Christi Fødsel.

Mynter henhøre til de interessanteste og vigtigste Oldsager, der ere os levnede fra Fortiden. De ere især mærkelige ved det at de i Almindelighed langt noiere og sikkrere end andre Oldsager kunne bestemmes og henføres til en vis Tid. Naar de findes i Forbindelse med saadanne, eller ere anbragte paa Smykker fra Oldtiden, da blive de vigtige for at bestemme disse Sagers Tidsalder. Mangfoldige Mynter fra Fortiden ere fundne i Norden, deels paa Sandbanker ved Kysterne, hvor man kan formode, at de kunne være henkomne ved Strandinger, deels ved Tørveskjæring, deels ved Markarbeide, ved at grave Grave paa Kirkegaarde, under Kirkestole og i Grunden af forhenværende Bygninger. Man har fundet dem løse, undertiden derimod gjemte i Kar af Træ, Leer eller Metal, sjelden har man fundet enkelte, men sædvanlig en betydelig Mængde sammen. Erfaring har viist, at man til visse Tider har her i Norden meget brugt fremmede Mynter, og at man kan finde Stykker fra de forskjelligste, ja endog langt bortliggende Lande, ved Siden af hverandre. Derimod vil man ved en nøiere Undersøgelse af de forskjellige Fund bemærke, at Forskjellen paa Tiden imellem den ældste og den yngste Mynt af dem som man finder paa eet Sted sjelden er meget betydelig, sædvanlig mindre end 100 Aar. Ved at lægge Mærke til, hvilke Mynter der findes samlede, ville sikkert mange Feiltagelser berigtiges, selv hos de nyere Forfattere, som have skrevet om Middelalderens Mynter. Skjøndt det ikke er den mest videnskabelige Ordning, troe vi dog, for at lette dem, som ere mindre bekjendte med dette Slags Oldsager, Oversynet over de Arter man har fundet i Norden, at burde her inddele dem i Guld-Mynter, Sølv-Mynter og Kobber-Mynter. Vi ville betragte hver af disse Arter særskilt.

Guld-Mynterne, som man har fundet i Norden, bestaae fornemmelig af følgende Slags: 1). De senere romerske og de derpaa følgende byzantinske Keiseres Guld-Solidi, eller de saa kaldte Bezanter, især fra det 5te Aarhundrede efter Christus, ligesom barbariske Fyrsters Efterligninger af begge Arter; Vægten af hine saavelsom af disse er omtrent $1\frac{1}{4}$ Species Ducat. Sjeldnere har man fundet Guld-Medailloner af større Vægt. De have uden Tvivl mere været brugte som

Prydelser end som Mynt, eftersom de allerfleste af dem ere fundne forsynede med Øskener og i Forbindelse med Perler samt med Guld-Bracteater, det vil sige tynde, blot paa den ene Side prægede Stykker, alle, paa et eget Slags ganske smaae, tynde og langagtig fiirkantede nær, forsynede med Øskener, og henhørende til Hedenolds Amuleter eller Smykker, ved hvilke vi allerede have omtalt dem. 2). De rhinske og andre Guld-Florener eller Gylden samt engelske Rosenobler. Imellem de førstnævnte og disse to Slags er en lang Række af Aar, i hvilke man næsten ikke synes, med Undtagelse af enkelte af de senere byzantinske Keiseres og nogle af Califernes, at have brugt Guld-Mynter i Norden. De rhinske Guld-Gylden, som prægedes af det af Rhinens Sand udvaskede Guldstøv, ere ofte blege af Farve, da Guldet er blandet med lidet Sølv, veie ubetydelig mindre end en Species-Ducat og ere forsynede med Indskrifter med Munkeskrift. Rosenoblerne ere store men temmelig tynde Guldmynter, paa den ene Side af disse er en Konge forestillet staaende i et Skib og midt paa dette en stor Rose.

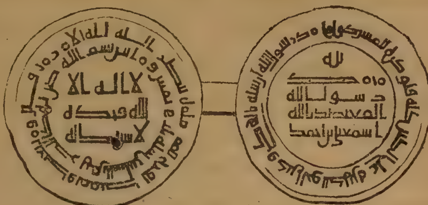
Sølv-Mynter. 1). De ældste af disse og overhoved af alle i Norden fundne Mynter ere de romerske Sølv-Denarier, nogle faa fra Consulernes Tid, dog ei fra de ældres blandt disse, ligeledes faa af de tidligere Keiseres, men derimod flere fra Antoninus indtil Septimius Severus (Aar 138 til 211 efter Christus), en Periode i hvilken der synes at have været en hyppigere Forbindelse imellem Romerstaten og Norden end forhen og senere. Deres Størrelse vil sees af den vedføiede Afbildning af een af de mange forskjellige man har af dem.

De ere tykkere end vore nuværende Mynter af lige Størrelse, og Kanterne ei regelmæssige, som paa vore; de veie omtrent $\frac{1}{4}$ Lod og noget mindre; indtil Keiser Commodus's Tid ere de af fiint Sølv, senere blandedes dette. 2). Et andet og vigtigt Slags Mynter, som findes hyppig i Norden, ere de saa kaldte cufiske Mynter, det vil sige, Mynter med Indskrifter af den i Staten Cufa begyndte ældre arabiske Skrift-

art. For at vise, hvorledes en saadan seer ud, have vi tilføiet den vedstaaende Afbildning:

De ere prægede deels af de mægtige Califer i Bagdad, deels af en Mængde Fyrster, der stode under disses Overherredømme. Naturligviis ere de, som findes i Norden, hyppigst prægede for Fyrsterne i Nærheden af det caspiske Hav, men mangfoldige ere fra selve Bagdad, Samarkand o. s. v., derimod findes de her sjelden fra Spanien, Mauritanien, Sicilien. Da dette Slags Mynter ei have Forestillinger, hvilke vare Muhamedanerne forbudne, men blot Indskrifter, ligne de hverandre meget, men i een Henseende udmærke de sig, nemlig at de alle have det Aar efter Heschira angivet, i hvilket de ere prægede. Den ældste af Sølv med Aarstal man hidtil kjender, er fundet i Norden, og allerede præget Aar 79 efter Heschira, som svarer til Aar 698 efter Christi Fødsel; den yngste, man har fundet her, er af 1010 efter Christus; man vil heraf indsee, at dette Slags Mynter, der var udbredt over de Lande, som Nordboerne gjennemvandrede for at komme til Constantinopel i Slutningen af den hedenske og i Begyndelsen af den kristelige Tid, har været meget bekjendt i Norden. Man har her og i Rusland meget hyppig fundet saadanne i Forbindelse med ituhuggede Sølvringe og ellers i stort Antal; en ældre Efterretning har man om, at der i Frederik den Fjerdes Tid paa een Gang, ved at skjære Tørv i en Mose paa Bornholm, fandtes en heel Skjeppe fuld. 3). Dernæst maae vi efter Tidsfølgen nævne Penninge, den eneste Myntsort man i de ældre Tider prægede i Norden og de nærmeste Lande. De første nordiske som ere os bekjendte, ere af Svend Tveskjæg, Olaf Skotkonung og Hakon Adelsteensfostre, de ere lidet sværere end de efterfølgende. De af dem, man finder hyppigst, ere de i England under Kong Ethelred prægede. Anledningen hertil kan søges i den betydelige Skat, som under Navn af Danegeld maatte i hans Tid af England betales til Danmark; dog ikke alene finder man her engelske, men tydske, hollandske, bøhmiske, ja selv ungarske. En saadan

Penning veier omtrent $\frac{1}{16}$ Lod, og er af fiint Sølv. De have Forestillinger og Indskrifter med angelsaxiske og de ældste Munke-Bogstaver, nogle med Runer. Naar man har behøvet en mindre Myntsort, har man undertiden forskaffet sig den ved at overklippe Mynten, hvorfor ofte findes halve iblandt dem. For at lette Tilsynet, saa at man ikke skulde blive bedraget herved, har en stor Deel af disse Mynter paa den ene Side et Kors, som deler Mynten i 4 Afdelinger, og hvorefter man kunde indrette Overklipningen. 4). Under de Uroligheder, som opkom i Danmark efter Svend Estridsens Død, og vedvarede i lang Tid, saae man sig nødsaget til at forværre Mynten; dette skete gradviis og paa flere forskjellige Maader, først ved at formindske den i Vægt, senere ved at gjøre Mynten af en slettere Gehalt. Omtrent under Svend Grathe og Sverres nærmeste Efterfølgere, samt Johan den Første i Sverrig, var det gaaet saa vidt som muligt med at gjøre Mynterne af fiint Sølv smaae og tynde; man begyndte ogsaa ved den Tid hos os at præge Sølv-Bracteater og bruge dem som Mynt. I Norden vare disse ikke, som i Tydskland, af anseelig Størrelse, men smaae og sædvanlig meget tynde. Undertiden ere Mynterne de saa kaldte Halv-Bracteater, nemlig saadanne, som vare bestemte til at have Præg paa begge Sider, men som formedelst deres Tyndhed ikkun have været istand til at modtage det paa den ene, saaledes at kun denne er udpræget, paa den anden sees kun Dele af hvad der skulde staae. De af ringere Sølv, som herefter kom i Brug, bleve igjen tykkere, og ved at ligge i Jorden, antage disse ofte en sort Farve. Alle Mynterne, som prægedes i Norden, eller vare gangbare her, i det 11te til det 14de Aarhundrede, vare ei større eller vægtigere end her forhen er omtalt, og en stor Deel ere saa smaae og tynde, at man vanskelig kan forstaae, hvorledes Almuen har kunnet bruge saa fine Stykker. 5). Da Myntvæsenet ved de indvortes Uroligheder og Hansestædernes tiltagende Indflydelse og Magt stedse forværredes, begyndte man i en noget senere Tid meget at bruge fremmed Mynt i Norden. Det var især fire Slags, som bleve almindelige, ligesom de ogsaa omtales i Contracter, Skjøder o. d. l. i Forbindelse med Guld-Gylden. Det første Slags vare de saa kaldte Tournoser eller Tourneser, egentlig Gros

Tournois, der først prægedes i Staden Tours i Frankrig i Kong Philip den Smukkes og hans nærmeste Efterfølgeres Tid; de ere større end de foregaaende, omtrent som de cufiske Mynter. - Det andet Slags, som vare almindelige her, ere engelske saa kaldte Sterlinge, især af Kongerne Edvard den 1ste, 2den og 3die (Aar 1272—1377). Det tredie vare naturligviis Hansestædernes Mynter, især de saa kaldte Wittenpenninge, de mindre Sorter, og smaae Bracteater. Et fjerde Slags, som ogsaa kom herind, vare de saxiske og bøhmiske Groschener, der senere synes at have fortrængt Tournoserne. Af alle disse Arter har man hyppig gjort Fund i Norden, sædvanlig dog af hver Art for sig. Man veed, at der have været prægede Sterlinge og Wittenpenninge i Danmark, eller Mynter der skulde gaae lige med disse. 6). Som den sidste Afdeling anføres Mynterne fra en endnu senere Tid, bestaaende fornemmelig i de saa kaldte Korshvide, Skillinge, Klippinge og flere Arter, hvilke vi ikke troe her at burde nærmere omtale, endnu mindre de senere, som have for alle forstaaelige Indskrifter.

Kobbermynter. 1). Vi have erfaret, at man i Hertugdømmene Slesvig og Holsten, og i Jylland et Par Gange har fundet enkelte romerske Kobbermynter fra Keiserne Antoninus Pius og Commodus, dog saa sjelden, at man ikke kan antage, at de her have været ofte benyttede. Vel har man et Slags Efterretning om, at man allerede tidlig skulde have haft en Kobbermynt, men hidindtil er det ikke lykkedes at finde et eneste Stykke af dette Metal, som man med Grund kan tillægge en høi Alder. 2). Under de seneste Borgerkrige, især dem som opstode i Anledning af Erkebiskop Jens Grans Fængsling, og de endnu ulykkeligere i Christopher den Andens Tid, da enhver søgte at rive til sig og berige sig paa andres Bekostning, blev Mynten stedse slettere og slettere, og tilsidst reent Kobber, som skulde passere for Sølv. Af disse Kobbermynter, der, naar de findes, sædvanlig ere grønne, har man mange Variationer, da de bleve prægede af Biskopper, Stæder, Panthavere o. s. v.; de ere af Størrelse og Tykkelse som de gamle Penninge, og veie omtrent ligesom disse $\frac{1}{16}$ Lod. Man har ofte fundet af dem, undertiden 8 a 9000 Stykker paa een Gang. De henhøre saaledes til de mindre sjeldne, men bør dog opbevares og undersøges af Kyndige.

Det er let at begribe, hvorfor man i Middelalderen ikke har brugt store Mynter, naar man erindrer den høie Priis, hvori de ædle Metaller da stode. De vilde, ved den Værd de havde, have været ubekvemme. I ældre Tider, da Kongerne, og senere Bisopperne, i Norden havde betydelige aarlige Intrader af Myntningen, var denne ofte bortforpagtet til Myntmestere; for at controllere disse, maatte de i Forstningen tilføie deres Navne og Stedet, hvor Mynten var præget, en Indretning man optog af det engelske Myntvæsen; senere udelodes denne Angivelse. At myntet Sølv i ældre Tid har været af høiere Værd end umyntet, og senere undertiden blev paatvunget Betalingsmiddel til en høiere Værd end den indre Gehalt, har ligesaa vel været Tilfældet i Norden som i andre Lande.

Skjoldmærker.

Saa langt tilbage som vi have Historie, omtales udmærkede Familier; men ligesom Bondens Anseelse sank, steg disses Antal, og Adelen blev lidt efter lidt en egen vigtig Stand i Staten. Efterhaanden optoge Familierne faste Navne og Skjoldmærker. Det var oprindelig selve Skjoldene, der vare malede med visse Farver og Tegn; men siden gik disse Skjoldmærker over paa mangfoldige Ting, som et Beviis paa, at de tilhørte eller stammede fra en bestemt adelig Familie. De ældste Skjoldmærker vare sædvanlig meget simple, ofte to stillede paa skraa imod hinanden. Naar Indskrifterne, som høre til disse, blot omtale een Person, kan man sædvanlig antage, at det er dennes Faders og Moders Vaaben; omtales derimod en Mand og Kone, kan man næsten altid være vis paa, at det ene er Mandens og det andet Konens Familievaaben, og er da Mandens det til Høire, nemlig til Beskuerens Venstre. Er en Helgen anbragt ved Vaabenet, er det ofte den, hvis Navn faldt paa den Paagjældendes Fødselsdag, eftersom man i den katholske Tid hyppig pleiede at opkalde Barnet efter denne; og man veiledes derved til at udfinde den Paagjældende, naar man nemlig søger en Person af Familien, der har samme Navn som Helgenen. Efter de ældre Tiders almindelige Brug, som lige til vore Dage har vedligeholdt sig paa Island og hos Almuen i det øvrige Norden, fin-

des naturligviis i mange Indskrifter Sønnen nævnt alene med sin Faders Fornavn, med Tillæget Søn, og maa da Vaabenskjoldet eller Angivelsen af Eiendommen veilede til at udfinde, til hvilken Familie den Omtalte henhører. Man satte ikke alene Priis paa at nedstamme fra en berømt Familie, men man vilde vise denne Nedstammen tydelig; dette gav Anledning til Stammetræer og Anetavler. Man fordrede i Almindelighed 16 Aner, nemlig 8 paa fædrene og 8 paa mødrene Side, eller med andre Ord 4 Slægtled. Disse opstilledes paa forskjellige Maader, naturligviis saaledes, at de udgaae fra eller slutte med den Paagjældende.

Almindelige Bemærkninger om Oldsagers Fund og Bevaring.

Erfaring har lært, at mange Oldsager ere ødelagte ved Findernes Uagtsomhed og Uforsigtighed. Naar Opgravninger og andre Eftersøgelser ikke ere ledede af den fornødne Sagkundskab og udførte efter en fornuftig Plan, have de snarere skadet end været Oldtidsvidenskaben til Berigelse; man har derfor troet det nyttigt her at give nogle Wink i saa Henseende.

Udgravninger af Høie svare som oftest ikke til de Forventninger Almuen gjør sig, fordi mange af dem, og netop de indholdsrigeste, tidligere ere udgravede, og en stor Deel henhøre til fjerne Tider, inden Metaller bleve almindelig brugte, indeholde derfor kun meget eensformige Sager af Steen og brændt Leer. Skulde der dog ved Vei- eller Markarbeide gives Anledning til saadanne Høies Udgravning, troer man at burde gjøre opmærksom paa følgende: Da den indre Construction, som ovenfor bemærket, er meget forskjellig, kunne almindelige Regler for Udgravningen ikke gives, men man maa rette sig efter de forskjellige Omstændigheder. I de Høie, som have eet eller flere Kamre, opførte af store Kampestene, pleier sædvanlig Indgangen til samme at være igjennem en Gang, som oftest findes anlagt ud imod den østlige Side, og maa søges lige med eller lidet over den omgivende Jords Overflade. Yderst findes denne Gang sædvanlig

blot bemærket ved to Rader Stene, der, efterhaanden som man kommer længere ind, blive større, og nærmest inde mod Kamret ere bedækkede med Overliggerstene. Gjennem denne Gang bør man trænge ind i Gravhøien; sædvanlig er den udfyldt med Muld, og ikke sjelden har man fundet saavel Urner som Skeletter i den. For Kamret, og undertiden tillige i Gangen, er som oftest anbragt et Slags Dør eller Skaade, som med Forsigtighed maa skydes op eller ud af de Furer, hvori den er indsat; har denne ei været af Steen, men af Træ, er den sædvanlig opraadnet. Da Oldsagerne ved Tidens Længde altid findes bedækkede og halv skjulte af Støv, bør man iagttage den største Varsomhed, for at kunne bemærke den indbyrdes Forbindelse imellem de nedsatte Sager, hvilken ofte er vigtigere at kjende, end selve disse, og for at kunne efterfølge Sporene af de Ting, som ere heelt eller tildeels fortærede, f. Ex. Træskafter af Spyd, hvis Længde saaledes vil kunne udfindes. Ved Skeletter maa man søge at bemærke, om de ere mandlige eller kvindelige, hvilket sikkrest skjønnes paa Bækkenet; ligeledes hvor de med samme fundne Sager have været anbragte. Ogsaa fortjene Skeletter i en anden Henseende Opmærksomhed og at bevares, i det man nemlig har troet, især af Hovederne og Størrelsen, at kunne spore forskjellige Menneskeracer. Ikke sjelden har man fundet Been af Dyr i hedenske Grave; om de endogsaa ere meget hensmuldrede eller selv forbrændte, ville dog enkelte Dele, især Tænderne, naar de findes, vise, af hvilke Dyr de ere, hvilket alt kan være af Interesse for Videnskaben. Urner findes sædvanlig hensatte i den mod Sønden vendende Ende; de ere ofte saa gjennemtrængte af Fugtighed, at den sikkreste Maade at flytte en saadan Urne paa er, at søge at bringe den med den nærmest vedhængende Jord paa et Bræt, og hensætte den paa et Sted, hvor der er Lufttræk; efter flere Timers Forløb fæster Leret sig igjen, og da kan man uden Vanskelighed borttage den vedhængende Jord. Urnen ønsker man altid at erholde med de Been, som findes i samme, med det tilhørende Laag, og dersom den har været hensat paa en særskilt lille Steen, da ogsaa denne. Foruden i det egentlige Gravkammer, som sædvanlig er i Midten lidet ophøiet over den omgivende Jord, findes ofte Urner og andre Oldsager hensatte oven i Høien, ved Siden og Udkanterne.

Under enkeltliggende større Stene paa Markerne har man oftere fundet ualmindelig sjeldne og kostbare Oldsager; ved at sprænge, sænke eller borttage saadanne Stene, bør man søge at efterspore, om ei paa den nedadvendende Side findes Indskrift; thi saaledes liggende har man fundet flere af de vigtigste Runestene. Dernæst bør man, naar Stenen er borttaget, strax eftersøge med en Spade, om noget har været henlagt under den, en ringe Uleilighed, der undertiden har givet stort Udbytte.

Ved Tørveskjæringen ere ikke faa af de mærkeligste Oldsager fundne; de have sædvanlig været bedre conserverede, og man har ved dem fundet bestemtere og tydelige Levningere af Træ og Læder, ja selv af mærkelige Liig og Klædningsstykker. Naar man sporer noget usædvanligt og af Menneskehaand forfærdiget, da bør man bruge den størst mulige Varsomhed og søge at optage alt, hvad der findes i Nærheden deraf, ei strax søge at skille den omgivende Tørvemasse fra Sagerne, men nøie lægge Mærke til Forbindelsen imellem disse. Jorddelene kan man enten forsigtig bortskylle med Vand, eller lade Luften tørre dem, hvorefter de kunne løst aftages; derimod bør man ei henlægge Sagerne i Solen eller i stærk Varme, da de Dele, som ei ere af Metal eller Steen, let sammenkrympes. Man har endogsaa fundet Urner i Moser.

Ved gamle Bygningers Nedrivning har man i Grunden opdaget Ornamenter af ældre Bygninger, Runestene, Liigstene o. d. l., mest anvendte som Grundstene. Forekommer saadant, da fortjener det dobbelt Opmærksomhed, eftersom det allerede har været gammelt og forkastet, da Bygningerne opførtes.

Ved Oprensning af Aaer og Mølledamme, ved Grøfte- og Brøndgravning, Gruusgravning, Pløining, Grundlægning til Huse og mangfoldige andre Leiligheder ere Oldsager fundne; men det er dog fornemmelig ved de førstnævnte Anledninger at de hyppigst opdages.

Sølv- og Kobber-Mynter findes ofte i Klumper sammenhængende; vil man adskille dem, bør det skee ved at lægge dem i Edike, men ingenlunde ved at brække dem fra hverandre eller udkoge dem.

Guld har den Egenskab, at det ei antager Rust, men naar det

findes har samme Udseende som da det var nyt. Næsten alle andre Materier lide mere eller mindre ved Indvirkning deels af Tiden, deels af det Leie, hvori de findes. Sølv seer sædvanlig udvendig sort ud og ligner Jern. Kobber eller Bronce antager, naar det ligger i Moser, sædvanlig en rødlig eller sortagtig og ellers meget ofte en grøn Irr, der lægger sig saa nøiagtig paa Overfladen, at det giver Sagerne Udseende som de vare emaillerede, og gjør selv de mindste Zirater tydeligere. Denne saakaldte ædle Rust bør skaanes med Omhyggelighed og ei ved Stød beskadiges. Jern angribes meget af den sædvanlige rødagtige Rust, og det er kun især i Gravhøie, som bestaae af Sand, eller i Grave i Klipper og undertiden i Moser, man har fundet Sager af denne Materie. Bly forkalkes. Rav vedligeholder sit Udseende, naar det findes i Vand eller paa fugtige Steder; derimod seer det mat ud, naar det findes i Sand; i Jord antager det udvendig Udseende af Harpix, og forvexles ofte dermed. Glas seer sædvanlig mat ud, og antager undertiden, som ovenfor bemærket, en Skal udenpaa, der giver det Udseende som Perlemor. Been forkalkes, naar det findes i Jord, vedligeholder sig bedre i Sand og bedst i Moser, hvor det dog antager en brunlig Farve. Træ findes bedst bevaret i Moser, sjeldnere i Gravhøie. Paa Sager, som ere fundne andre Steder, kan man undertiden spore smaae Levninger deraf, som man vel bør vogte sig for at borttage; ligesom man i Almindelighed maa vogte sig for at afpudse Oldsager, hvorved de let udsættes for at beskadiges.

Naar Arbeidere af Almuestanden spore Oldsager, gjøre de rettest i at henvende sig til Præsten, Skolelæreren eller en anden kyndig Mand, som kan iagttage den indbyrdes Forbindelse og optegne, hvad der kan være ønskeligt at vide. De kongelige Anordninger tilsikkre Finderne af Sager af Guld og Sølv den fulde Metalværdi, der, saasnart de ere indsendte, efter offentlig Foranstaltning strax gjennem vedkommende Embedsmand udbetales. Naar Sager af andre Materier behandles forvarlig, og ere af sjeldnere Slags og Beskaffenhed, erholder Finderen gjerne en passende Belønning for dem.

De vigtigste Museer for nordiske Oldsager findes i Kjøbenhavn, Bergen, Christiania, Stockholm, Lund og Kiel.

Udsigt over Oldskrift-Selskabets Foretagender og Arbeidsplan.

Selskabets, i dets Statuter bestemte, Formaal er fornemmelig nordiske Oldskrifters Udgivelse og Fortolkning, og ellers alt hvad der kan tjene til at oplyse det gamle Nordens Historie, Sprog og Oldsager i Almindelighed, og derved til at vække og nære Kjærlighed til Fædre og Fædreland.

Udgaven af Oldskrifternes Grundtext med muligst Nøiagtighed, hvorved den sikkres fra Undergang, som den ellers ved saa mange tilstødende Omstændigheder kan være udsat for, er Hovedformaalet for Arbeiderne; men desuden sørges der ogsaa for at aabne desto flere Adgangen til Oldskrifternes Læsning ved Oversættelser af de vigtigere.

Fra Selskabet udgives desuden et Tidsskrift, hvis Hensigt er at meddele den dannede Deel af den læsende Almeenhed Undersøgelser, som tjene til at oplyse Oldskrifternes Indhold samt Nordens Oldsager og Oldtid i Almindelighed.

Til Underretning for Oldtidsvidenskabens Venner troe vi det passende her at meddele en Udsigt over de vigtigste Skrifter, hvis Udgivelse Selskabet, i Overeensstemmelse med sit ovenangivne Formaal, har i sit første Tidsrum besluttet og nu for det meste fuldendt, og tillige en foreløbig Anmældelse af dem, hvis Udgivelse dernæst er vedtagen og forberedt; i det vi nemlig ønske nærværende lille Skrift betragtet som et Program for Selskabets Virksomhed i det nærmest foreståaende Tidsrum.

Selskabets første Hovedforetagende er Udgivelsen af en fra Snorres Værk forskjellig Række af **de historiske Sagaer om Begivenheder udenfor Island**, i den oldnordiske eller gamle islandske Grundtext, og særskilt i tvende Oversættelser, en dansk og en latinsk, under nedenstaaende Benævnelser og af følgende Indhold:

FORNMANNA SÖGUR, 1-12. Bindi.

Oldnordiske Sagaer, 1-12. Bind.

SCRIPTA HISTORICA ISLANDORUM, Vol. I-XII.

Første Bind. Kong Olaf Tryggvesøns Sagas første Deel med forudskikket Indledning om Norges tidligere Regenter, Harald Haarfager, Erik Blodøxe, Hakon Adelsteensfostre, Harald Graafeld og Hakon Jarl.

Andet Bind. Kong Olaf Tryggvesøns Saga, anden Deel, indtil Slutningen af Slaget ved Svolder.

Tredie Bind. Kong Olaf Tryggvesøns Sagas Slutning, og nogle, det samme Tidsrum vedkommende, Fortællinger om Kong Harald Haarfagers Skjalde, Kong Sigurd Slefa, Thorleif Jarleskjald, Thorsten Oxefod, Helge Thorersøn, Romund Halte, Haldor Snorresøn, Thorsten Bæiarmagn, Thorsten Skelk og Orm Storolfsøn.

Fjerde Bind. Kong Olaf den Helliges Saga, første Deel.

Femte Bind. Kong Olaf den Helliges Saga, anden Deel med adskillige Tillæg, tildeels om St. Olafs formeentlige Mirakler, og nogle, det samme Tidsrum vedkommende, Fortællinger, nemlig om Styrbjørn Sveakæmpe, hvorledes han stred med Erik, de Svenskes Konge, om Roe, Emund og Kong Olaf, Toke Tokesøn, Endride og Erling, Thoraren Nefjulfsøn, Egil Hallsøn og Tove Valgautsøn, Rødulf og hans Sønner, samt Straalen, et Digt over Olaf Haraldsøn den Hellige, ved Præsten Einar Skulesøn.

Sjette Bind. Kongerne Magnus den Godes, Harald Haardraades og hans Sønner Magnus's og Olaf Kyrres Sagaer.

Syvende Bind. Kongerne Magnus Barfods, Sigurd Jorsalafarers og hans Brødre Eystens og Olafs, Harald Gilles og Magnus den Blindes, Inge Haraldsøns og hans Brødre Sigurd og Eystens, Hakon Hærdebreds og Magnus Erlingsøns Sagaer; tilligemed særskilte Fortællinger om Sigurd Slemmedegn, Einar Skulesøn og Gregorii første Færd.

Ottende Bind. Kong Sverres Saga.

Niende Bind. Kongerne Hakon Sverresøns, Guttorm Sigurdsøns og Inge Baardsøns kortere Saga, de samme Kongers udførligere Saga efter Peter Claussøns Oversættelse og nogle nyopdagede Brudstykker, samt Kong Hakon Hakonsøns den Gamles eller den Kronedes Saga, indtil Hertug Skules Fald.

Tiende Bind. Kong Hakon Hakonsøns Sagas Slutning, og Brudstykke af Magnus Lagabæters Saga; samt som Tillæg, og tildeels i særskilte Bearbeidelser, Fortællinger om Halfdan Svarte, Harald Haarfager, Hauk Haabrog og Olaf Geirstadealf, Olaf Tryggvesøns Saga ved Odd Munk, kort Omrids af norske Kongers Sagaer, og Norges Kongerække paa Vers efter Sæmund Frodes Tidsbestemmelse.

Ellefte Bind. Jomsvikinga Saga, Biskop Bjarnes Jomsvikinga-Drapa samt Knytlinga Saga tilligemed Sagabrudstykker og Fortællinger vedkommende Danmark, nemlig om Kristendommens Indførelse i Danmark, om Harald Blaatand og Svend Tveskjæg, om Hakon Hareksøn, samt om Erkebiskop Absalon og om en Bonde.

Registere over Personers Navne findes i 3die, 5te, 7de, 10de og 11te Bind. I Grundtexten ere 6 Facsimiler af de vigtigste til Grund lagte Oldbøger vedføiede.

Tolvte Bind. a) En Udsigt over Tidsregningen, nemlig de norske Kongers Regjeringsaar fra Harald Haarfager til Magnus Lagabæter, og de danske Kongers fra Gorm den Gamle til Erik Christophersøn (Glipping), og dernæst en chronologisk Tabel til den hele i Værket udgivne Samling, fra 851 til 1273. b) Et geographisk Register, til Grundtexten kortfattet, med Angivelse af Stedernes Beliggenhed, men til den danske Oversættelse udførligt, med tilføiede geographiske Undersøgelser. c) Et antiqvarisk eller Sag-Register. Til Grundtexten desuden særskilt d) Prosaisk Omskrivning med tilføiet For-

klaring af samtlige i Sagaerne indstrøede gamle Skjaldekvad eller Viser. I det latinske Værk meddeles lignende oplysende Forklaring til ethvert Vers, hvor det forekommer, samt ligeledes efterhaanden chronologisk Oversigt, genealogiske Tabeller og øvrigt kritisk Apparat.

Af Grundterten, saavelsom den særskilte danske Oversættelse, ere 1ste til 11te Bind udgivne, det 12te, hvormed disse to Værker sluttes, er udarbeidet og under Pressen. Af det latinske Værk ere Vol. I-VII udgivne, samt Vol. VIII og IX udarbeidede, og man venter at fortsætte Udgivelsen med et Bind om Aaret, indtil ogsaa dette Værk er fuldendt.

Grønlands historiske Mindesmærker, 1-3. Bind.

Gjenopdagelsen af Øst-Grønlands Kyster, foretaget efter den danske Regierings Foranstaltning, og udført af Capt.-Lieut. Graah, har paa ny ledet den almindelige Opmærksomhed til de Spor og Levninger, som endnu maatte haves af den gamle europæisk-skandinaviske Colonie i Grønland. Monumenter og Indskrifter, nylig opdagede i selve Landet, vise, at de gamle Nordboers Colonisering og Søfart have strakt sig lige fra Landets sydligste Spidse til dets nordligst liggende Kyster og Øer, endog længere mod Nord end danske Etablissementer i vore Dage have kunnet anlægges. Man har begyndt at undersøge og oplyse Sydgrønlands talrige Oldtidslevninger, og Selskabet har siden 1831 truffet Foranstaltninger til deres nøiere Undersøgelse, Aftegning og Beskrivelse. Der opsendtes Redskaber og øvrige Fornødenheder til at bestride Reiser for, til Specialkorts Optagelse, Eftergravninger i Ruinerne, Monumenters og Indskrifters Aftegning, og hvad der ellers kunde tjene til fuldstændigere Oplysning om dette fjerne Polarlands Oldtid; og de paa Landet ansatte Embedsmænd have ydet og fremdeles lovet at yde deres beredvillige Bistand til disse fortsatte Undersøgelser. Man haaber derved, saavelsom ved de Oplysninger selve Oldskrifterne indeholde, snart at komme til Vished om den længe omtvistede Beliggenhed af Østbygden og det gamle Bispesæde Garde, ligesom ogsaa at tilveiebringe mange andre hidtil ukjendte Oplysninger. Værket vil bestaae af tre Hoved-Afdelinger, af hvilke

Første Afdeling indeholder gamle originale, mest islandske eller i Nordens fælles Oldsprog forfattede Skrifter og Brudstykker vedkommende Grønlands ældre Historie, med særegne Indledninger, vedføiet dansk Oversættelse og forklarende Anmærkninger. Hertil føies a) genealogiske Tabeller, tildeels fortsatte til vor Tid. b) Chronologiske Optegnelser, hvori en fuldstændigere Liste over Grønlands Biskopper og Officiales, end de hidtil bekjendte. c) Adskillige, tildeels nyopdagede og hidtil uudgivne originale Diplomer med fornødne Oversættelser. Disse Efterretninger og Actstykker begynde henved Aaret 900, og naae til det 15de Aarhundredes Midte. Tillige ere andre mindre

sikkre Efterretninger samlede, efter hvilke den gamle Colonie endnu skal have været til først i det 16de Aarhundrede; d) Uddrag af den islandske Fristats Retshistorie og ældste Lovbog angaaende Grønland, med dertil hørende Bemærkninger om Retsforfatningen sammesteds. I denne Afdeling er desuden indrykket, efter gamle Membraner, et historisk, men ogsaa fra den æsthetiske Side mærkværdigt Digt i syv Sange „Skjalden Helge, Grønlands Laugmand", som egentlig udgjør en poetisk Omskrivning af en ei mere tilværende Saga, hvis fuldkomne Tab vi ellers havde maattet beklage.

Anden Afdeling: Samling af gamle Beretninger henhørende til Grønlands geographiske og physiske Beskrivelse, med særskilte Indledninger, vedføiet dansk Oversættelse og forklarende Anmærkninger. Hertil føies ogsaa andre Meddelelser og Uddrag af foregivne, men for det meste senere, Reiser af Italienere og andre til Grønland; deriblandt Zenoernes Reiser med tilføiede kritiske og geographiske Undersøgelser.

Tredie Afdeling: Nyere Beretninger og Undersøgelser om Grønland, især med Hensyn til dets Oldtids Mindesmærker, Oldsager og ældre Historie, hvoriblandt: a) Udsigt over den om Landet handlende nyere Literatur. b) Gjenopdagelsen af Grønlands Vestkyst og dens nyere Colonisering, med en kortfattet Udsigt over de vigtigste i den Hensigt foretagne Reiser, om hvilke hidindtil ubekjendte Documenter skulle meddeles. c) Vest-Grønlands topographiske Beskrivelse (tildeels efter Egederne, Cranz, Thorhallesen, Dalager, Bruhn, Arctander, Mørk, Saabye, Collin, Wormskjold, Kragh og flere), især med Hensyn til Spor og Levninger af de gamle Colonisters Kirker og Boliger, samt andre fra deres Tider bevarede Mindesmærker og Oldsager, som Stene med Indskrifter, o. d. l. Dette Afsnit vil indeholde Uddrag af ældre trykte (men nu sjeldne) og utrykte Skrifter, samt udførlig Meddelelse og Resultatet af de Undersøgelser, der efter Selskabets Foranstaltning foretages. d) Nyere Beretninger af Scoresby og andre, tildeels efter indfødte Grønlænderes Udsagn, om Østkysten og dens Indvaanere, samt danske Søfolks Forlis, Undergang og Frelse sammesteds, indtil Foretagelsen af Graahs Reise. e) Bemærkninger over de vigtigste Resultater af Graahs Reiseberetninger, især med Hensyn til hans Gjenopdagelse af Gunnbjørnsskjær og Korsøerne. f) Geographiske Undersøgelser angaaende de i Oldskrifterne ommeldte Fjordes og Steders Beliggenhed.

Værket ledsages med oplysende Kort, deriblandt et af Capt.-Lieut. Graah forfattet Specialkort over Julianehaabs District med de i samme værende talrige Ruiner anmærkede, samt med kobberstukne Grundtegninger af Rudera, Afbildninger af Runestene og andre paa Grønland fundne Oldtidslevninger. Det er for største Delen udarbeidet, og har i længere Tid været under Pressen, saa at man tør vente, at dets Udgivelse (bindviis eller hefteviis) kan begyndes tidlig i næste Aar.

Fremdeles har Selskabet paabegyndt Udgivelsen af **historiske og antiqvariske Undersøgelser**, og foranstaltet **tre Bind** udgivne under Navn af

Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed,

hvis Indhold er følgende:

Første Bind. 1) Om den islandske Historieskrivnings Oprindelse, Flor og Undergang, af P. E. Müller. 2) Bemærkninger om Kilderne til Danmarks Historie i Hedenold og deres Bearbeidelse, af N. M. Petersen. 3) Om nogle mindre bekjendte Ruiner paa Vestkysten af Grønland, ved C. Pingel. 4) Om den gamle islandske Lov- og Retsbog Graagaasen, ved J. F. W. Schlegel. 5) Undersøgelse af Kirkeruinen i Kakortok, af W. A. Graah. 6) Islands Opdagelse og første Bebyggelse, af N. M. Petersen. 7) Bidrag til Sprogets Historie paa den jydske Halvø, ved C. Paulsen. 8) Ole Worms Fortjenester af det nordiske Oldstudium, af E. C. Werlauff. 9) Udsigt over nordiske Steenoldsager fra den hedenske Tid, med kobberstukne Afbildninger. 10) Efterretninger om fundne nordiske Oldsager, samt om større Mindesmærker fra Oldtiden og Middelalderen i Danmark (deriblandt om nogle ved Møllemosegaard i Fyen fundne Broncesager m. K.), Slesvig, Holsteen, Færøerne, Island, Grønland, Sverrig og Norge.

Andet Bind. 1) Bemærkninger om de Venetianerne Zeni tilskrevne Reiser i Norden, af C. C. Zahrtmann. 2) Om danske og norske Stedsnavnes Oprindelse og Forklaring, af N. M. Petersen. 3) Om de Engelskes Handel og Færd paa Island i det 15de Aarhundrede, især med Hensyn til Columbus's Reise dertil i Aaret 1477, ved Finn Magnusen. 4) Om Opdagelsen af Kong Knud den Helliges Reliqvier i Odense, af C. Paludan-Müller. 5) Bemærkninger om Stedsnavne i Normandiet, af N. M. Petersen, foranledigede ved en Forespørgsel til Selskabet af Aug. le Prevost i Rouen. 6) Runestenen i Egegaae, ved E. C. Werlauff. 7) Antiquariske Efterretninger fra Danmark, (deriblandt om Guldbracteater og andre Guldsager, fundne ved Broholm i Fyen, m. K.), Sverrig, Færøerne, Island, Grønland, Ratzeborg og Belgien. 8) Kortere Bidrag: a) Om Gadeild og de jydske Ord Gadebasse, Gadinde, Gadelam og Gadelamsgilde, ved H. C. Lyngbye. b) Naar holdtes Braavalleslaget? ved J. H. Bredsdorff. c) Yderligere Bemærkninger om Kong Knud den Helliges gjenopdagede Reliqvier i Odense, m. K.

Tredie Bind. 1) Biographiske Efterretninger om Arne Magnusen, ved Jon Olafsen fra Grunnavik, med Indledning, Anmærkninger og Tillæg af E. C. Werlauff. 2) Muspilli, Brudstykker af et old-høitydsk allitereret Digt om Verdens Ende, efter et Haandskrift paa det Kgl. Bibliothek i München, udgivet af J. A. Schmeller, og efter denne Udgave meddeelt med dansk Oversættelse og Anmærkninger af N. M. Petersen. 2) Efterretning om Borgruinen Himmelstruphuus (Æmelthorphuus) i Fyen, af L. S. Vedel-Simonsen,

med Grundtegning. 4) Om det ældste bekjendte Kort over Grønland, af J. H. Bredsdorff. 5) Om det gamle Kloster, som skal have ligget ved Elvedgaard i Fyen, med Kort, af L. S. Vedel-Simonsen. 6) Om Knud den Helliges Dyrkelse i Rom, af P. W. Becker. 7) Om indenlandske Helgenes Skrinlæggelse og Dyrkelse i Middelalderen blandt Nordboerne, ved Finn Magnusen. 8) Om Oldtids-Minder i Bergens Stift i Norge, af J. Neumann. 9) Sammenlignende Undersøgelse om nogle Oldsager fra Hedenold, fundne ved Gristhorpe i Yorkshire og ved Bjolderup nær Haderslev, m. K. 10) Den rigtige Bestemmelse af nogle Bronce-Figurer, som ere fundne i Danmark, Sverrig og England, m. K. 11) Fortsættelse af Efterretninger om antiqvariske Undersøgelser paa Grønland, redigerede af C. Pingel. 12) Antiqvariske Efterretninger fra Danmark, Slesvig og Island.

Foruden adskillige Gravûrer i Messing og Træ, som ere indsatte i Texten, høre 9 større Kobbertavler til denne Samling, der er forsynet med et Register, især af antiqvarisk Indhold, og udgjør et sluttet Heelt.

Følgende Skrifter har Selskabet, efter længere Tids Forarbeider, dernæst vedtaget først og fornemmelig at udgive:

ÍSLENDÍNGA SÖGUR.

For Islands ældste Historie er Landnama den vigtigste af alle Landets gamle Sagaer; den er derhos i flere Henseender et af de mærkværdigste Værker i den historiske Literatur. Det er nylig lykkedes Selskabet at opdage af een af dens ældre Recensioner en hidtil ubemærket Skindbog, der har foranlediget det til den Beslutning, at foranstalte en ny Udgave, som bliver bearbeidet paa den Maade, at den ældste egentlige Landnama (af hvilken ogsaa et meget gammelt Pergaments Brudstykke nu sees at være til) og ligeledes den saa kaldte Hauksbog meddeles hver for sig og adskilles fra de nyere Recensioner; thi alene paa den Maade, formener man, vil Islands ældste Historie kunne faa nøiagtig oplyses, som det nu er muligt. Denne saaledes bearbeidede Udgave vil faae Plads, næst efter Are Frodes Optegnelser angaaende Islands ældste Historie, i første Bind af en Samling, under ovenstaaende Benævnelse, af samtlige Oldtids-Sagaer, som nærmest handle om Island og om Islænderes Bedrifter i og udenfor deres Fødeland. Blandt de Sagaer, som desuden optages i de første Bind, nævnes Beretningen om Kristendommens Indførelse i Landet, hvormed Are Frodes, ogsaa den ældste Landnamas Forfatters, Skrifter over Islands almindelige Historie slutte; fremdeles Sagaerne om Kjalnesingerne, Hørd og Holmverjerne, Gunlaug Ormetunge, Egil Skallegrimsøn, Bjørn Hitdølernes Kæmpe, Laxdølerne, Eyrboerne.

Man venter at kunne udgive det første Bind tidlig i 1838, og derefter, ligesom hidtil af Fornmanna Sögur, et Bind om Aaret.

Historiske Fortællinger
om Islændernes Færd hjemme og ude.

Under denne Titel vil Selskabet udgive en dansk Bearbeidelse ved Registrator N. M. Petersen af nysanførte Sagaer. Da denne Samling af Sagaer deels med Hensyn til det historiske Indhold, deels til Stoffets Behandling, er af temmelig forskjellig Beskaffenhed, da den blandt andet indeholder saa omstændelige Slægtregistere og saa mangfoldige Steders Navne, som kun for den Indfødte og den egentlige Historieforsker kunne have Interesse, saa finder man det meest passende, ikke at levere en tro og fuldstændig Oversættelse, men et Udvalg af det Vigtigste og meest Tiltrækkende. Dertil henføres det, som angaaer den islandske Fristats Historie i Almindelighed, og det som skildrer Folkets Forfatning og Sæder i Særdeleshed. Den danske Bearbeider vil derfor gaae let hen over alt det, som standser og opholder Læseren i Betragtningen af Handlingen selv, men derimod meddele denne i sin hele Udførlighed, og ligeledes bortskjære det, som kun for en enkelt Egn eller Familie kan have nogen Interesse, men derimod optage alt det, som skildrer Characteren, i alle sine Eiendommeligheder. Heraf vil da følge, at enkelte fortrinlige Sagaer, som Egils Saga, Njala, ville optages heelt eller næsten fuldstændig, men andre forbigaaes eller betydelig forkortes; saa at den hele Samling vil meddele den danske Læser deels en underholdende historisk Læsning, deels en nogenlunde fuldstændig Udsigt over Landets og Folkets Historie.

Størrelsen af denne danske Bearbeidelse lader sig ikke forud nøiagtig bestemme, men den vil ifølge det Anførte blive en Deel mindre, end den islandske Text. Man venter at kunne udgive det første Bind i 1838, og derefter et Bind, paa omtrent 20 Ark eller lidet derover, hvert andet Aar.

NOREGS KONÚNGA SÖGUR
AF SNORRA STURLUSYNI.

Man har bemærket, at ingen af de Udgaver der haves af Snorres udødelige Værk, ellers ogsaa benævnt Heimskringla, skjøndt enhver for sin Tid maa ansees for fortjenstlig, er besørget nøiagtig efter de tilværende Pergamentsbøger. Nordens Oldhistorie har Krav paa, at der nu gjøres alt, hvad der er muligt, for at fremstille for Verdens Øine dette klassiske Skrift i dets rette og egentlige Skikkelse uden nyere og upaalidelige Tilsætninger, som urigtigen kunde tilskrives Forfatteren. Selskabet har derfor besluttet at foranstalte en ny Udgave af samme, svarende til vor Tids Fordringer.

Man venter, at af Værkets tre Bind det første vil kunne udkomme i 1838 samt at der kan fortsættes med et Bind hvert eller hvert andet Aar.

Fortællinger om Norges Konger af Snorre Sturlasøn.

Dette Værk, hvoraf i indeværende Aar to forskjellige tydske Oversættelser ere udkomne, har vistnok ikke heller manglet lærde eller aandrige Oversættelser i de nyere nordiske Sprog; men disse ere dog tildeels forældede eller ikke aldeles nøiagtige. Da man besluttede en ny Udgave af Grundtexten, troede man, at en tilsvarende, efter den bearbeidet, Oversættelse af dette nordiske Nationalværk, der saavidt muligt skulde gjengive Oldsprogets Aand og Udtryk, ikke vilde være uvelkommen. Man bestemte sig derfor til at foranstalte en saadan særskilt udgiven, og overdrog dens Bearbeidelse til en saavel med Oldsproget som med sit Fødelands Historie fortrolig norsk Lærd P. A. Munch, overbeviste om, at han vil udføre dette Arbeide tilfredsstillende, da han i Særdeleshed ved omhyggeligt Valg af Ord og Talemaader vil søge at give Oversættelsen, saavidt muligt, samme nationale Farve, som Texten selv i en saa høi Grad besidder.

Af Oversættelsen forventes, ligesom af Texten, det første Bind udgiven i 1838, og de tvende andre med et Mellemrum af eet eller to Aar.

ANTIQUITATES AMERICANÆ

eller Samling af de i Nordens Oldskrifter indeholdte Efterretninger om de gamle Nordboers Opdagelsesreiser til America i det 10de og følgende Aarhundreder.

Den største Deel af Kildeskrifterne til disse for Verdens, Jordbeskrivelsens, Søfartens og Handelens Historie vigtige Beretninger har endnu aldrig været udgivet i Originalen; og selve dennes Beskaffenhed maa dog saare meget bidrage til at gjøre Beretningernes Værd og Betydning indlysende. Det Værk, som herved bebudes, er bestemt til at indeholde en saavidt muligt fuldstændig Udgave af disse ældgamle Mindeskrifter, der bestaae deels af udførlige historiske Skrifter, og Uddrag af saadanne, deels af Uddrag af gamle geographiske Skrifter og af Annaler, hvilke samtlige Bidrag udgives saavel i den gamle islandske Grundtext med Varianter af de forskjellige Haandskrifter og med hosføiet dansk Oversættelse, som ogsaa i fuldstændig tilføiet latinsk Oversættelse med kritisk Apparat, nemlig oplysende Anmærkninger, geographiske og archæologiske Undersøgelser om de gamle Nordboers ældste Landings- og Nybyggersteder i America samt deels formodede deels beviislige Levninger af deres Indvandring og Ophold der; fremdeles chronologisk Register og genealogiske Tabeller, ved hvilke det godtgjøres at mange berømte Mænd, tildeels endnu levende, saavel paa Island, som i Danmark og Norge, nedstamme fra Americas

første Opdagere og fra en Mand, som i Begyndelsen af det 11te Aarhundrede er født i hin Verdensdeel.

Til dette Arbeide ere fornemmelig de Hjælpemidler benyttede, som indeholdes i de herværende offentlige Haandskrift-Samlinger, deriblandt adskillige ikke tilforn brugte, ikke engang kjendte, gamle Pergaments-Codices og Pergaments-Fragmenter. Selskabet har derhos sat sig i Forbindelse med Lærde i selve America, fra hvem vigtige Oplysninger ere modtagne, hvilke her ligeledes ere benyttede og meddeelte.

Værket, som udkommer i Qvart, og som ventes udgivet i Løbet af næste Sommer, udstyres med 8 Facsimiler, som tildeels fremstille hele Sider af de bedste til Grund lagte Oldbøger (deriblandt en i Hofbiblioteket i Wien), fremdeles med 4 Kort over Polaregnene og Nordamerica og med 6 større Kobbertavler, som fremstille Afbildninger (og tildeels Prospecter) af Indskrifter og andre Oldtids-Levninger.

Selskabet venter at disse Mindeskrifter ville saameget mere erkjendes for betydningsfulde og uskatteerlige, som det kan med temmelig Sikkerhed antages, at den i Middelalderen udbredte Kundskab om Nordboernes ældre Søfarter til Nordamerica og deres der begyndte Colonie-Anlæg tildeels har foranlediget Columbus, som selv besøgte Island i Aaret 1477, til at foretage sine følgerige Opdagelsesreiser.

Annaler for Nordisk Oldkyndighed.

Selskabet skrider nu til Udgivelsen af en ny Række af Nordens Oldskrifter, efter at den første er fuldendt, ligesom det i det Hele begynder med større Midler en ny og forøget Virksomhed. Den Opmærksomhed, dets hidtil udgivne Tidsskrift har vundet, byder at tage fortrinligt Hensyn til denne Deel af Selskabets Stræben. Flere, som man tør vente for Oldgranskningens Venner velkomne Bidrag ere modtagne, og med disse har man besluttet at begynde, under ovenstaaende Benævnelse, et nyt Tidsskrift, der i Henseende til det udvortes Udstyr vil komme til at svare til den nye Række af Oldskrifterne, der trykkes paa lidet større og bedre Papir efter vor Tids, og især Udlandets Fordringer ved Skrifter af den Art og Beskaffenhed. Et Tidsskrift for historiske og antiqvariske Undersøgelser maa til Oplysning og Belærelse oftere meddele saavel Kort som især Afbildninger af Oldsager og Oldtids Mindesmærker. Man har gjort sig Flid for at levere saadanne fra Kunstens Side i det mindste nogenlunde antagelige, og der ere de bedste Udsigter til, at det ved dygtige Kunstkjenderes og duelige Kunstneres Hjælp hermed vil efterhaanden gaae bedre.

Det herved bebudede Tidsskrift er bestemt til fornemmelig at indeholde; 1. Udsigter over Nordens gamle Literatur i Almindelighed eller enkelte Grene

af samme, især skikkede til mere almindelig at udbrede en bedre Kundskab om og en rigtigere Vurdering af denne Literaturs Skatte. 2. Afhandlinger, som oplyse det gamle Nordens Historie i Almindelighed eller enkelte Begivenheder i Særdeleshed, samt Folkenes Forfatning, Sæder og Skikke. 3. Afhandlinger og Noticer om Oldsager og Oldtids Mindesmærker, saavelsom ogsaa Bemærkninger der oplyse een eller anden Dunkelhed i det gamle nordiske Sprog. 4. Bearbeidelser af oldnordisk Digtning eller Prosa, som ellers ikke kunne ventes at blive udgivne i de af Selskabet besørgede Skrifter, og som i Omfang ere passende for Tidsskriftet. 5. Anmældelser og Uddrag af nylig udkomne historiske og antiqvariske Skrifter, fornemmelig saadanne som angaae Nordens Oldtid. 6. Efterretninger om de vigtigste blandt fundne Oldsager, samt antiqvariske Museers Opkomst, Tilstand og Tilvæxt, saavel i Norden, som ogsaa, forsaavidt de vedkomme eller oplyse de nordiske, i andre Lande. 7. Udsigter over Oldkyndighedens Fremskridt og Berigelser, forsaavidt de i een eller anden Henseende staae i Forbindelse med Nordens Oldtid.

Prisen paa de her ovenfor bebudede nye Skrifter i Octav beregnes til 5 a 7 Sk. for Arket af Oldskrifternes Oversættelser og til 7 a 8 Sk. for Arket af sammes Grundtext. For Tidsskriftet er den, som hidtil, fastsat til 1 eller 2 Rbdlr. for Aargangen, eftersom eet eller to Hefter udkomme i Aarets Løb.

Til Afbenyttelse ved fremtidige Undersøgelser over de nordiske Landes Historie, Geographi og Statistik har Selskabet besluttet at anlægge et Archiv for antiqvariske og historiske Topographier og Tegninger. Til at grundlægge denne Samling er en lille Begyndelse gjort, og enkelte Meddelelser modtagne. Det vil være Selskabet kjært, til det tilsigtede Øiemed fremdeles at modtage flere, saavel udførligere antiqvarisk=historiske Topographier, som ogsaa enkelte Bidrag til saadanne, saasom Beskrivelser, Afbildninger, Prospecter eller Grundtegninger af mærkelige endnu tilværende eller øbelagte Mindesmærker fra Nordens Oldtid og Middelalder, antiqvariske Kort saavel over vigtige Mindesmærkers nærmeste Omegn, som ogsaa over enkelte Sogne eller større Districter; Optegnelser af gamle Folkesagn og af provincielle sjeldne Ord og Udtryk, for saavidt de ikke ere meddelte i allerede udgivne Skrifter.

Anmældelser om Subscription paa de til Udgivelse forestaaende Skrifter samt Bestillinger paa de forhen udgivne, ligesom i Almindelighed alle til Selskabet bestemte Breve og andre Sendinger adresseres til Secretariatet med Udskrift: „Til Oldskrift=Selskabets Secretair Professor C. C. Rafn, Kjøbenhavn, Kronprindsensgade Nr. 40.“

